

T.C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI

YÜKSEK
LİSANS
TEZİ

BİR KREŞ ÇOCUĞUNUN AYRILMA
DENEYİMLERİ, UYUM VE GEÇİŞ
SÜREÇLERİNİN TAVISTOCK MODELİNE
GÖRE GÖZLEMLENMESİ

Doğukan BODUR

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Antalya, 2024

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BİR KREŞ ÇOCUĞUNUN AYRILMA DENEYİMLERİ, UYUM VE
GEÇİŞ SÜREÇLERİNİN TAVISTOCK MODELİNE GÖRE
GÖZLEMLENMESİ

Doğukan BODUR

Danışmanı: Doç. Dr. Yunus PINAR

Antalya, 2024

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doğukan BODUR 'un bu çalışması 09/08/2024 tarihinde jürimiz tarafından Temel Eğitim Ana Bilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programında **Yüksek Lisans Tezi** olarak **oy birliği/oy çokluğu** ile kabul edilmiştir

İMZA

Başkan : Doç. Dr. Nihat BAYAT
.....
(Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim)

Üye : Prof. Dr. Rengin ZEMBAT
.....
(Maltepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim)

Üye (Danışman) : Doç. Dr. Yunus PINAR
.....
(Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim)

YÜKSEK LİSANS TEZİNİN ADI:

Bir Kreş Çocuğunun Ayrılma Deneyimleri, Uyum ve Geçiş Süreçlerinin Tavistock Modeline Göre Gözlemlenmesi

ONAY: Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulunun tarihli ve sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

ETİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırladığım “Bir Kreş Çocuğunun Ayrılma Deneyimleri, Uyum ve Geçiş Süreçlerinin Gözlemlenmesi” adlı çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçalarda gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanışında alıntı yaparak yararlandığımı belirtir bunu onurumla doğrularım. Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

... / ... / ...

Doğukan BODUR

TEŞEKKÜR

Başta değerli vaktini ayırarak elinizdeki çalışmayı inceleyen ve değerlendiren kıymetli jüri üyelerim Doç. Dr. Nihat Bayat ve Prof. Dr. Rengin Zembat’a, tüm çalışma sürecim boyunca her zaman elini omzumda hissettiğim, çalışmada kullandığım metodu bana öğreten ve beni yetiştiren sevgili danışmanım Doç. Dr. Yunus Pınar’a, doğduğum günden bugüne maddi manevi her anlamda yanımda olan ve hayallerimin peşinden gitmemi daima destekleyen biricik aileme ve hayatımı anlamlı kılan, her zaman yanımda olup beni motive eden, dinleyen ve elinden geldiğince yardım eden sevgili eşime teşekkürü bir borç bilirim.

Doğukan BODUR

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİR KREŞ ÇOCUĞUNUN AYRILMA DENEYİMLERİ, UYUM VE GEÇİŞ SÜREÇLERİNİN TAVISTOCK MODELİNE GÖRE GÖZLEMLENMESİ

Doğukan BODUR

Doç. Dr. Yunus PINAR (Danışman)

Haziran 2024, 136 Sayfa

Kreşe uyum sağlama sürecinin hem ebeveynler hem de çocuklar açısından oldukça yıpratıcı ve zorlayıcı bir süreç olduğu bilinmektedir. Yapılan araştırmalar bu süreçte çocukların ve ebeveynlerin kaygı düzeylerinin yükseldiğini gösterse de çocukların bu süreçte yaşadığı içsel deneyimler tam anlamıyla bilinmemektedir. Tek denekli durum çalışması türünde desenlenen bu çalışmanın merkezinde üç yaşında tipik gelişim gösteren bir kız çocuğu yer almaktadır. Araştırmada odak çocuk olarak nitelendirilen ve Elif ismiyle kimliği anonim hale getirilen bir okul öncesi dönem çocuğu üç ay boyunca gözlenmiştir. Araştırmanın amacı, odak çocuğun kreşe uyum sağlama sürecinde sergilediği sözlü ve sözsüz iletişimsel eylemlerini, ailesinden ayrılırken ve yeniden bir araya gelirken verdiği tepki ve duygusal deneyimleri ayrıntılı bir biçimde ele almaktır. Çalışmada araştırma aracı olarak Tavistock modeline göre çocuk gözlemi metodu, veri toplama aracı olarak ise demografik bilgi formu kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar, odak çocuğun kreşe uyum sürecinde iç karartıcı, kaygı ve stres yüklü deneyimler yaşadığını, bazı çocukların ebeveyn ayrılığı kaynaklı örseleyici yaşantılara maruz kaldıklarını, süreç içerisinde okul öncesi öğretmenlerinin teskin çabalarının yetersiz ve işlevsiz olduğunu ortaya koymuştur. Odak çocuğun annesine özlem duyduğu, endişe ve korku hissettiği anlarda onu sakinleştiren, duygularını düzenlemesine ve kendisini güvende hissetmesine yardımcı olan bir peluş tavşana geçiş nesnesi olarak başvurduğu görülmüştür. Araştırma bulguları, odak çocuğun ancak üçüncü aydan itibaren ebeveynlerinden ayrılırken daha az stresli olduğunu ve kreşte olmaktan heyecan ve mutluluk duymaya başladığını göstermiştir. Odak çocuğun kayıtlı olduğu kreşte herhangi bir uyum

modelinin uygulanmaması olasılıkla pürüzsüz bir geçiş sürecinin deneyimlenmesine ket vurmuş, odak çocuk ancak üçüncü aydan itibaren akranlarına, öğretmenine ve genel anlamda kreşe alışabilmiştir.

Anahtar sözcükler: Ayrılma deneyimi, uyum, Tavistock modeline göre gözlem

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

OBSERVATION OF SEPARATION EXPERIENCES, ADAPTATION AND TRANSITION PROCESSES OF A NURSERY CHILD ACCORDING TO TAVISTOCK MODEL

Doğukan BODUR

Doç. Dr. Yunus PINAR (Advisor)

June 2024, 136 Page

It is known that the process of adaptation to kindergarten is a very exhausting and challenging process for both parents and children. Although studies show that the anxiety levels of children and parents increase in this process, the internal experiences of children in this process are not fully known. This study, which was designed as a single-subject case study, centred on a 3-year-old girl with typical development. A preschool child, who was identified as the focus child in the study and whose identity was anonymised as Elif, was observed for three months. The aim of the study was to examine in detail the verbal and non-verbal communicative acts of the focus child during her adaptation to the kindergarten, her reactions and emotional experiences during separation from her family and reunification. In the study, child observation method according to Tavistock model was used as the research tool and demographic information form was used as the data collection tool. The results of the study revealed that the focus child had depressing, anxiety and stressful experiences during the adaptation process to kindergarten, that some children were exposed to traumatic experiences due to parental separation, and that the comforting efforts of preschool teachers were inadequate and dysfunctional during the process. It was observed that the focus child resorted to a plush rabbit as a transitional object that calmed her down, helped her regulate her emotions and feel safe when she longed for her mother and felt anxiety and fear. The findings of the study showed that the focus child was less stressed when separating from his/her parents only from the third month onwards and started to feel excited and happy to be at the daycare centre. The

fact that no adaptation model was implemented in the daycare centre where the focus child was enrolled probably prevented a smooth transition, and the focus child was only able to get used to his peers, the teacher and the daycare centre in general from the third month onwards.

Keywords: Separation experience, adaptation, Observation according to the Tavistock model

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Anaokulu Giriş Kat Krokisi

Şekil 2: Anaokulu Üst Kat Krokisi

Şekil 3: Sınıf Krokisi

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırma Soruları	4
1.3. Araştırmanın Amacı.....	4
1.4. Araştırmanın Önemi	5
1.5. Varsayımlar (Sayıtlılar)	5
1.6. Sınırlılıklar	5
1.7. Tanımlar.....	6

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1.Tavistock Modeline Göre Çocuk Gözlemi.....	7
2.2. İlgili Araştırmalar	9
2.2.1. Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar	9
2.2.2. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar.....	10

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli	12
3.2. Veri Toplama Araçları.....	13
3.2.1. Demografik Bilgi Formu	13
3.3. Gözlem Çalışmalarının Yorumlayıcı Analizi	13

BÖLÜM IV

TEZİN HAZIRLIK SÜRECİ

4.1. Araştırma Süreci	16
4.2. Anaokulunun Fiziki Şartları	17
4.2.1. Sınıf	20
4.3. Anonimleştirme	21

BÖLÜM V

BULGULAR

1. Ay.....	22
1.1. Gözlem – Kreşe Geliş – Anneden Ayrılış ve Peluş Tavşan	22
1.2. Gözlem – Kreşten Ayrılış – Akran İş Birliği	30
1.3. Gözlem – Kreşe Geliş – “Göyüşüyz Baba”	34
1.4. Gözlem – Kreşten Ayrılış – Yapboz	40
1.5. Gözlem – Kreşe Geliş – İç karatıcı İnanılmaz Bir Gün	42

1.6. Gözlem – Kreşten Ayrılış – “Peluş Tavşan”	49
1.7. Gözlem – Kreşe Geliş – “Ne oldu Elif?”	52
1.8. Gözlem – Kreşten Ayrılış – Ağlama Bebeğim	58
1. Ayın Özeti	61
2. Ay	62
2.1. Gözlem – Kreşe Geliş – “Bu bizim En Büyük Ağacımız”	62
2.2. Gözlem – Kreşten Ayrılış – Yaşasın annem gelmiş!	68
2.3. Gözlem – Kreşe Geliş – Beni Kim Sallayacak?	70
2.4. Gözlem – Kreşe Geliş – Çakıl Taşları	74
2.5. Gözlem – Kreşe Geliş – Gözlerime Bak Dedim Sana!	78
2.6. Gözlem – Kreşten Ayrılış – Lego Parçalarından Hayali İkramlar	84
2. Ayın Özeti	87
3. Ay	88
3.1. Gözlem – Kreşe Geliş – Canavar Geliyo!	88
3.2. Gözlem – Kreşten Ayrılış – Ben Bir Elma Kurduyum	91
3.3. Gözlem – Kreşe Geliş – Mutlu Bir Veda	93
3.4. Gözlem – Kreşten Ayrılış – Youtube Esiri	97
3.5. Gözlem – Kreşe Geliş – Elif Hemşire Oluyor	100
3.6. Gözlem – Kreşten Ayrılış – Baba Bak!	101
3.7. Gözlem – Kreşe Geliş – Elif Ablalık Yapıyor	102
3.8. Gözlem – Kreşten Ayrılış – Sana Bebek Makarnası Yaptım	107
3. Ayın Özeti	110

BÖLÜM VI
SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

SONUÇ ve TARTIŞMA	111
ÖNERİLER	117
KAYNAKÇA	119
EKLER	126
EK – 1 Etik Kurul Onayı.....	126
EK – 2 İzin Belgesi	127
EK – 3 Onam Metni	128
EK – 4 Demografik Bilgi Formu.....	130
ÖZGEÇMİŞ	134
İNTİHAL RAPORU	135
BİLDİRİM	136

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın nedenlerini açıklamak üzere, problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, tanımlar sınırlılıklar ve varsayımlara ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

1.1 Problem Durumu

Kreşler birçok ailenin günlük yaşamının vazgeçilmez bir parçasıdır. Çocukların kreşlerde yani doğal ortamlarında görgül çalışmalar aracılığıyla ayrıntılı bir biçimde incelenmesi günden güne önem kazanmaktadır. Küçük çocukların kreşlerdeki sosyal etkileşim süreçlerini ve duygusal deneyimlerini gözlemler aracılığıyla araştırmak bir taraftan erken gelişim süreçlerinin ve küçük çocuk davranışlarının anlaşılmasına imkân verirken diğer taraftan kreş politikaları ve uygulamalarına ilişkin güncel sorunların anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Yurtdışında erken çocuklukta sosyal etkileşim ve duygusal deneyimler üzerine yürütülen çalışmalarda bir araştırma aracı olarak psikanalitik gözlem yöntemlerine epey yer verildiği (Datler ve ark., 2009; Elfer, 2012) görülürken, Türkiye’de erken çocukluk araştırmalarında psikanalitik ve etnografik gözlemlere neredeyse hiç yer verilmiyor oluşu düşündürücüdür. WoS, Scopus, Pubmed, Ulakbim, YÖK Ulusal Tez Merkezi gibi veri tabanlarında “Kreş çocuklarının ayrılma deneyimleri” “Tavistock/Bick modeline göre gözlem” anahtar kelimeleriyle yapılan taramalarda Türkiye’de doğrudan kreş çocuklarına odaklanarak yürütülen gözlem temelli görgül çalışmalara rastlanmamaktadır. Bu araştırma boşluğundan hareketle Tavistock modeline göre çocuk gözlemi temel alınarak tek denekli bir durum çalışması olarak desenlenen bu araştırmanın alanyazına katkı sağlaması beklenmektedir.

Yurtdışında yürütülen araştırmalar iki-üç yaşlarındaki çocukların önemli bir kısmının kreşteki uyum ve geçiş süreçlerinin iç karartıcı (depressing), hüznü ve hatta örseleyici nitelikte olduğunu bildirmektedir (Frisch, 2012; Battaglia vd., 2016). Çalışmalar anne veya babanın kreşten ayrılmasının ardından birçok çocuğun bu durumu şiddetli bir biçimde protesto ettiğini, panik içerisinde ağlama krizlerine tutulduğunu, okul öncesi eğitim kurumlarında görevli öğretmenlerin teskin çabalarının ise çoğu kez yetersiz kaldığını rapor etmektedir (Czada, 2012; Zhang, 2015).

Bazı çocuklar ebeveynlerinden ayrılırken oldukça şiddetli tepkiler verebilirken, bazıları ise görece daha ılımlı davranışlar sergileyebilmektedir. Çocukların ebeveynlerinden ayrılırken farklı tepkiler vermesi ebeveynleri ile kurdukları bağlanma biçimleri ile ilişkili olabilmektedir. Bağlanma, çocuk ve onunla ilgilenen kişi arasında gelişen ilişkide, çocuğun kendisiyle ilgilenen kişi ile bir yakınlık arayışı sırasında kendini gösteren, özellikle stres altında kalınan durumlarda oldukça belirginleşen, tutarlılığı ve sürekliliği olan duygusal bir bağ olarak tanımlanmaktadır (Thompson, 2002; aktaran Kesebir, 2011). Bağlanma, kişinin tehlikede olmadığına dünyayı özgürce keşfedebileceği güvenli bir üs olarak görmesini, sıkıntı zamanlarında ise destek, koruma ve rahatlık arayabileceği güvenli bir sığınak olarak bağlanma figürünün varlığına güvenmesini içermektedir. Bağlanma stili, Bowlby'nin bağlanma teorisinden türeyen bir kavram olup, kişinin genellikle ebeveynleri, çocukları ve romantik ortakları olan “bağlanma figürleri” ile yakın bakım verme ve alma ilişkilerinde karakteristik ilişki kurma yollarına atıfta bulunmaktadır. (Levy ve ark. 2010).

Bowlby'nin teorisine dayanarak, Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall (1978), bebeklerde bağlanma güvenliğindeki bireysel farklılıkları değerlendirmek için ‘Garip Durum’ adı verilen bir laboratuvar yöntemi geliştirmişlerdir. Bu yöntem, bebek, bakıcı ve bir yabancıyla etkileşime girdiği ve bebeğin davranışlarının gözlemlendiği bir oyun odasında sahnelenen bir dizi laboratuvar olayını içerir. Kısa bir ayrılıktan sonra bakıcıyla tekrar bir araya geldiğinde bebeğin davranışına özel dikkat gösterilmektedir. Ainsworth, o zamandan beri güvenli (test edilen ikililerin %63’ü), endişeli-dirençli veya kararsız (test edilen ikililerin %16’sı) ve kaçınan (test edilen ikililerin %21’i) olarak adlandırılan üç farklı bağlanma modeli veya stili tanımlamıştır (Ainsworth ve ark. 1978; aktaran Levy, 2011). Bu bağlanma türleri kısaca şöyle özetlenebilir:

Güvenli bağlanma stiline sahip bireyler, başkalarının yetkinliklerine saygı duyar ve güvene dayalı yararlı sosyal ilişkiler kurarlar (Lopez ve Brennan, 2000; aktaran Simmons, 2009). Güvenli bağlanan bireyler, hedeflerine ulaşmanın yollarını buldukça kendi başına ve başkalarıyla etkili bir şekilde çalışırlar.

Endişeli-kararsız bağlanma stiline sahip bireyler yanlış anlaşılmış ve takdir edilmemiş, kendine güveni olmayan, başkalarını güvenilmez bulan kişiler olarak tanımlanırlar. Uzun süreli yakın ilişkiler kurmakta zorlanırlar (Collins & Feeney, 2000; aktaran Wayment, 2002).

Kaçınan bir bağlanma stiline sahip bireyler genellikle duygusal olarak mesafeli ve şüpheli kişiler olarak tanımlanırlar. Diğer kişileri güvenilmez veya çok fazla yakınlık arzulayan bireyler olarak görürler. Daha güncel çalışmalar, kaçınan bireylerin bağlanmalarından kurtulabildiklerini göstermektedir. Başka bir deyişle ayrılma durumlarında duygusal sıkıntı yaşamazlar (Fraley ve Shaver, 1997; aktaran Wayment, 2002).

Çocukların ebeveynlerinden ayrılma durumlarını ve okula uyum süreçlerini etkileyen bir başka unsur ayrılma kaygısı olabilir. Ayrılma kaygısı, kişinin annesinden ya da kendisine bakım veren bağlanma figüründen ayrılma durumunda veya ayrılma beklentisine girdiği durumlarda endişe duyması halidir. Genel olarak yetişkinliğe kadar sürmeyen bir çocukluk dönemi sorunu olarak ele alınmıştır. Ayrılma kaygısının uzun sürmesi, şiddetli ve gelişimsel açıdan uygunsuz olması ya da işlevselliği bozması durumunda ayrılma kaygısı bozukluğu (AKB) tanısı konmaktadır.

Bağlanma kuramı, ayrılma kaygısını erken çocukluk döneminde bağlanma ilişkilerinin oluşmuş olduğunu ve çocuğu tehlikeden koruyan uyumsal düzeneklerin ortaya çıktığını gösteren normal bir durum olarak tanımlamaktadır (Bowlby, 1973). Altı ay ile üç yaş arasında normal bir gelişimsel tepki olarak görülmektedir. Uzun sürdüğünde, şiddetli ve gelişimsel olarak uygunsuz olduğunda ya da bireyin işlevselliğini bozduğunda ruhsal bozukluk tanısı konulmaktadır. Ayrılma kaygısının ortaya çıkma nedenleri tam olarak bilinmemekle beraber, araştırmacılar bağlanma kuramına atıfta bulunan açıklamalar yapmaktadır. Bowlby, çocuğun bağlanma figürüne ulaşamayacağını düşündüğü durumlara kaygı ve korkuyla yanıt vereceğini, ancak yaşanacak kaygının düzeyinin güvenli bağlanan çocuklarda güvensiz bağlanan çocuklara göre daha az olacağını öne sürmüştür (Bowlby, 1973).

Çocukluk ayrılma kaygısının ortaya çıkmasında biyolojik ve genetik etmenlerin yanısıra ebeveynlerdeki kaygı ve depresyonun, evlilikteki çatışmaların veya baba yoksunluğu gibi çeşitli unsurların rol oynadığı bildirilmiştir (Dick-Niederhauser & Silverman, 2006). Kalıtımın etkisinin kız çocuklarında erkek çocuklarına göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Aileler ile yapılan çalışmalarda, kaygı bozukluğu gösteren ebeveynlerin çocuklarında kaygı bozukluğuna daha sık rastlanıldığına ulaşılmıştır (Dick Niederhauser& Silverman, 2006).

Türkiye’de ayrılma kaygısı, bağlanma ve ayrılma konulu çalışmalara bakıldığında daha çok yetişkinler ve çocuklar üzerinde ve çeşitli kaygı ölçekleri ile yapılan çalışmaların ağırlıkta olduğu görülmektedir (Küçüköçük, 2015; Yılmaz, 2018; Dönmez, 2019; Bora, 2019; Nazlıoğlu, 2019;

Çıkrıkçı, 2020; Çetin ve ark, 2022). Yapılan alanyazın taramasında çocukların kreşe başlarken ailelerinden ayrılma sürecinde yaşadıkları duygusal durumlara, kaygı düzeylerine ve okula alışma sürecini nasıl deneyimlediklerine yönelik nitel çalışmalara rastlanılmamıştır. Yukarıda ifade edildiği gibi bu çalışma ile alanyazında var olan araştırma boşluğunu gidermeye çalışmak amaçlanmaktadır.

1.2 Araştırmanın Soruları

Bu çalışmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır:

1. Kreşe uyum sürecinde, odak çocuğun ebeveyninden ayrılma anlarında verdiği tepkiler nelerdir? Odak çocuk kreşte stresle nasıl başa çıkmakta, ne tür duygusal deneyimler yaşamaktadır?
2. Odak çocuk ebeveyni tarafından kreşten alındığında ne tür tepkiler vermektedir? Bu bir araya gelme deneyimlerini nasıl yaşamaktadır?
3. Odak çocuk kreşe uyum ve geçiş sürecinde sözlü ve sözsüz iletişimsel eylemlerini ve sosyal etkileşim deneyimlerini nasıl sergilemektedir?

1.3 Araştırmanın Amacı

Kreşe uyum sağlama sürecinin hem ebeveynler hem de çocuklar açısından oldukça yıpratıcı ve zorlayıcı bir süreç olduğu bilinmektedir. Yapılan araştırmalar bu süreçte çocukların ve ebeveynlerin kaygı düzeylerinin yükseldiğini gösterse de çocukların bu süreçte yaşadığı içsel deneyimler ve içruhsal süreçler ile ilgili daha fazla açık (explicit) önermeye gereksinim duyulmaktadır. Bir okul öncesi dönem çocuğu, tipik gelişim sergilemesine rağmen, duygularını düzenleme süreçlerinde bazı zorluklarla karşılaşabilir ve duygusal gelişiminde dalgalanmalar (emotional turbulence) gözlemlenebilir. Tek denekli durum çalışması türünde desenlenen bu çalışmanın merkezinde üç yaşında tipik gelişim gösteren bir kız çocuğu yer almaktadır. Araştırmanın amacı, odak çocuğun kreşe uyum sağlama sürecindeki sosyal etkileşim deneyimlerini, ailesinden ayrılırken ve yeniden bir araya gelirken verdiği tepkileri ve deneyimlediği duyguları, tüm çalışma süresince duygu düzenleme süreçlerini nasıl yönettiğini olabildiğince ayrıntılı bir biçimde ele almaktır.

1.4 Araştırmanın Önemi

Alanyazın incelendiğinde kreş çocuklarının uyum haftası ve bunu takip eden aylarda yaşadıkları duygusal zorluklara, akranları ve öğretmeni ile yaşadığı sosyal etkileşim deneyimlerine, yine aynı şekilde duygu düzenleme süreçlerine yönelik görgül çalışmaların sınırlı oluşu görülmektedir. Tavistock modeline göre çocuk gözlemine başvurularak yürütülen bu araştırmanın öznesi üç yaşında tipik gelişim gösteren bir kız çocuğudur. Çalışma boyunca odak çocuk (focus child) olarak nitelendirilecek çocuğun ebeveynlerinden ayrılma deneyimleri, akranları ve öğretmeni ile yaşadığı sosyal etkileşim süreçleri ile duygu düzenleme süreçleri üç ay boyunca incelenmiştir. Türkiye’de yapılan araştırmalar incelendiğinde bir kreş çocuğunun ebeveynlerinden ayrılma deneyimleri ve duygu düzenleme süreçlerinin herhangi bir gözlem yöntemi kullanılarak ayrıntılı bir biçimde incelendiği çalışmalara rastlanılmamaktadır.

Bir çocuğun kreşe başlarken yaşayacağı ayrılma deneyimlerini incelemek, kreşe yani kendisi için yeni olan bir çevreye geçiş sürecinde deneyimleyeceği duygusal durumlara şahitlik etmek, çocuk gelişimi ve çocuk eğitimi açısından anlamlı bilgiler sağlayabilir. Çalışmanın önemi bu deneyimlerin ayrıntılı ve kronolojik biçimde kaleme alınmış gözlem raporları aracılığıyla okura aktarıyor olmasında yatmaktadır. Tüm gözlem protokollerinin derinlemesine yorumsama yöntemi ile analiz edilmiş olması ve her bir gözlem raporu için seminer toplantılarının düzenlenmiş olması çalışmanın bir diğer önemli boyutunu oluşturmaktadır. Bu durum çalışmasıyla hedeflenen odak çocuğun yaşadığı deneyimleri ve duygusal durumları gözler önüne sermek suretiyle çocukların iç dünyalarına ve içruhsal süreçlere yönelik görgül bir pencere açmaktır.

1.5 Varsayımlar (Sayıtlar)

- Gözlemlenecek olan odak çocuğun, normal gelişim gösteren ve herhangi bir hastalığı olmayan bir kreş çocuğu olduğu,
- Çocuğu okula getirecek ve daha sonrasında da alacak bir ebeveyn olacağı,
- Gözlemcinin gözlemleri sırasında, sınıftaki doğal akışı bozmayacağı varsayılmıştır.

1.6 Sınırlılıklar

- Bu çalışma Antalya ilinde Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlı bir kreşte gerçekleştirilecek ve bu kurumla sınırlı tutulacaktır.

- Çalışma anaokuluna yeni başlayan 3 yaşındaki tek odak çocukla sınırlandırılmıştır.
- Odak çocuğa yönelik yapılacak gözlem, çocuğun kreşe getirildiği andan itibaren başlayıp 1 saat ile, daha sonra kreşten alındığı an ile yani günde 2 gözlem ile sınırlı tutulacaktır.

1.7 Tanımlar

Okul öncesi dönem: 0-6 yaş dönemini kapsayan okul öncesi dönem, çocuğun öğrenmesinin en yoğun olduğu, temel alışkanlıklarının, zihinsel yeteneklerinin en hızlı geliştiği ve biçimlendiği dönemdir. Bu süre içinde kazanılan davranış biçimleri, tüm yaşam boyunca devam etmektedir. Dünyaya gelişinden ilköğretime başlayıncaya kadar geçen süre, çocuğun eğitiminde “kritik dönem” diyebileceğimiz zamanı oluşturur. Zihindeki ilk yapılanmalar, algılayış ve düşünüş izleri, yaşama ilişkin temel alışkanlıklar bu yıllar arasında oluşur (Aşıcı, 2007: 9’dan aktaran Demirci).

Tavistock Gözlem Metodu: Başlangıçta bir bebek gözlem yöntemi olan Tavistock modeli psikanalitik klinisyenler için eğitim kurslarının bir unsuru olarak düşünülmüş ve tasarlanmıştır. Uzun yıllardan beri başta okul öncesi dönem çocukları olmak üzere farklı yaş grubundaki bireylerin gözleminde kullanılmaktadır (Datler ve ark. 2014).

Durum Çalışması (case study): Bir kişi, bir grup insan veya bir olay hakkında olabildiğince genellemeler yapmayı amaçlayan yoğun bir çalışma türüdür (Jacobsen ve ark,2002; Gustafsson, 2017’den aktaran Pınar). Durum çalışması (case study) karmaşık konuların gerçek yaşam bağlamında derinlemesine, çok yönlü bir anlayışını oluşturmak için kullanılan araştırma desenidir.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1 Tavistock Modeline Göre Çocuk Gözlemi

Tavistock Gözlem Metodu, çocuk psikolojisi ve eğitimi alanlarında önemli bir araştırma ve gözlem yöntemidir. Bu metodoloji, çocukların doğal yaşam ortamlarında gözlemlenmesini ve davranışlarının analiz edilmesini içerir. İngiltere'deki Tavistock Enstitüsü'nde geliştirilen bu yöntem araştırmacıya çocukların duygusal ve sosyal gelişimlerini anlamaya yönelik derinlemesine bir kavrayış sunmakla beraber pedagojik bir içgörü edinmelerine yardımcı olmaktadır. Tavistock modeli, ilk olarak çocuk psikoterapisti olacak kişiler için bir eğitim aracı olarak tasarlanmıştır ve daha sonraki yıllarda birçok bilimsel araştırma projesinde araştırma aracı olarak kullanılmıştır (Bick, 1964; Diem-Wille, 2007; Pınar, 2015).

Tavistock Gözlem Metodu, genellikle çocuk psikoterapistleri, eğitimciler ve araştırmacılar tarafından kullanılır. Bu yöntem, çocukların davranışlarını, sözlü ve sözel olmayan iletişimsel eylemlerini inceleyebilmek için görgül bir erişim olanağı sağlamaktadır. Gözlemciler belirli bir süre boyunca düzenli gözlemler yapar ve gözlemlenen ile ilgili kronolojik olmak kaydıyla betimleyici (descriptive) gözlem protokolleri kaleme alırlar. Bu gözlemler, çocukların içsel dünyalarını ve sosyal etkileşim deneyimlerini anlamak için önemli bir kaynak oluşturur. Çocuklar doğal ortamlarında (anaokulunda veya kreşte) haftada bir kez bir saat olmak üzere belirli bir süre gözlemlenmekte ve gözlemler sırasında kamera, ses kayıt cihazı gibi herhangi bir cihaz kullanımından kaçınılmaktadır. Gözlemcinin yapması gereken şey gözlemlenen çocuğu iyi işitip görebileceği bir yer edinmek, tüm mental kapasitelerini kullanmak suretiyle olup biteni hafızasına almak ve yukarıda da değinildiği üzere gözlem saatine yönelik ayrıntılı bir rapor yazmaktır (Pınar, 2015).

Tavistock Gözlem Metodu (Almanca konuşulan ülkelerde psikanalitik çocuk gözlemi olarak da anılmaktadır) aracılığıyla çocukların hayal dünyası, içruhsal süreçler, görünür ve gizli davranışların doğası ve bilinçdışı tepkiler üzerine bilgi ve ipuçları edinilmeye çalışılır. Bununla birlikte, gözlem sonuçları çocuğun sosyal ve- duygusal gereksinimlerini anlamak için temel oluşturabilir ve bu yolla daha etkili izlenceler genel anlamda da okul öncesi politikaları geliştirilmesine ön ayak olabilir.

Gözlemcinin kaleme aldığı gözlem protokollerinde öznel yorumlara yer vermeden olan biteni tüm detaylarıyla tasvir etmesi gerekmektedir (Datler vd., 2008, Pınar, 2015). Gözlem protokolleri haftada bir kez düzenlenen gözlem seminerlerinde gözlemci tarafından sesli bir biçimde okunmakta ve diğer katılımcıların tüm süreci zihinlerinde canlandırmaları beklenmektedir. Seminer katılımları, bu gözlem yöntemini daha önce uygulamış ve alanında uzman olan bir seminer başkanı, seminer süresince tartışılan konuları kaleme alan bir raportör ve gözlemcilerden oluşmaktadır. Katılımcılar, gözlemcinin aktardıklarını yorumlayarak gözlemcinin kapasitesini en üst noktaya getirmeyi amaçlamaktadır (Pınar, 2015).

Tavistock Gözlem Metodu, bilinen tüm eğitime kıyasla üzerinde oldukça fazla çalışma gerektiren ve eğitim süreci uzun süren bir yöntemdir. Bu sürecin uzun sürmesinin temel sebebi, bir çocuğun duygu dünyasını keşfetmenin ve duygusal gelişimini izlemenin profesyonel anlamda kolay bir süreç olmamasıdır. Diğer bir etmen ise, gözlemi yapan kişinin duygusal dalgalanmaları, karşılaştığı çaresizliklere karşı verdiği tepkiler, gözlemledikleriyle kendi yaşantısı arasında kurduğu içsel bağlantıların bir tür yüzleşme gerektirmesidir. Bir başka ifade ile gözlemci karşı aktarım reaksiyonlarını (countertransference reactions) ve gözlemlenenin kendi iç dünyasında yarattığı karşı aktarımların farkına varmak ve körelmiş ve yanlı bir bakış açısından sıyrılmak durumundadır (Rustin vd., 2008). Tavistock Gözlem Metodu'nun temel prensiplerinden biri, gözlem yapılan çocuğun doğal ortamında gözlemlenmesidir. Bu, çocuğun davranışlarının en doğal haliyle gözlemlenmesini sağlar ve çevresel faktörlerin etkisinin en aza indirilmesine yardımcı olur. Bu yöntem ayrıca, gözlem yapılan çocuğun ailesiyle ve çevresiyle olan ilişkilerini de dikkate alır. Çocuğun davranışları ve duygusal tepkileri, ailesi ve çevresiyle olan ilişkilerinin bir yansıması olarak değerlendirilir. Sonuç olarak, Tavistock Gözlem Metodu, çocukların gelişimini anlama ve destekleme konusunda önemli bir araç olarak kabul edilir. Bu yöntem, çocuk psikolojisi ve eğitimi alanında çalışan profesyoneller için değerli bir kaynak oluşturur ve çocukların duygusal ve sosyal gelişimlerini anlamak için derinlemesine bir bakış sunar.

2.2. İlgili Araştırmalar

İlgili alan yazın, anahtar sözcükler yoluyla Google Akademik, YÖKTEZ, Dergi Park Akademik veri tabanları taranmıştır. Tarama sonuçları gruplara ayrılmış ve belli kriterleri taşımayanlara çalışmada yer verilmemiştir. Bunlar:

- Okul öncesi dönemi kapsamayan çalışmalar,
- Okul öncesi dönemi kapsayan ancak ebeveynleri odağına alan çalışmalar,
- Göçmen ve mülteci çocuklar üzerinde yapılmış çalışmalar,
- Ölçek geçerliliği ve güvenirliği üzerine yapılmış çalışmalar,
- Güncel olması hedeflendiğinden 2010 öncesinde yapılmış çalışmalar, Alanyazın taramasına dahil edilmemiştir.

2.2.1. Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar

Türkiye’deki çalışmalar incelendiğinde erken çocuklukta ayrılma deneyimleri konulu bir çalışma örneğine rastlanılmamıştır. Uyum süreci konulu çalışmaların ise neredeyse tamamının benzer ölçek ve yaklaşım ile yapıldığı tespit edilmiştir. (Erten, 2012; Ogelman ve ark, 2013; Ogelman ve ark, 2013; Kaya, 2016; Uysal ve ark, 2016; Uzun, 2016; Yalçın, 2016; Göktaş, 2016; Altınkaynak ve ark, 2018; Arabacıoğlu ve ark, 2021; Çelik, 2021; Ogelman ve ark, 2022) .Yapılmış olan çalışmalar incelendiğinde birkaç husus dikkati çekmektedir. İlk olarak okula uyum süreci üzerine yapılmış çalışmaların neredeyse tamamının nicel desene dayanan çalışmalar olduğu dikkati çekmektedir. Benzer ölçek ve yaklaşımla yapılmış olan bu çalışmaların 2016 yılında yoğunlaştığı, önceki ve sonraki yıllarda ise seyrekleştiği görülmektedir. Bu noktada yapılacak olan bu çalışmanın önemi daha da belirginleşmektedir. Bu çalışmada ayrılma deneyimi ve okula uyum sürecini tek bir çalışmada toplamakla kalmayıp üstüne diğer çalışmaların nicel yaklaşımından sıyrılarak nitel bir yaklaşımla veriler elde edilecektir. İlaveten alan yazında Tavistock çocuk gözlem metodu işe koşularak yapılmış bir çalışma örneğine de rastlanılmamıştır. Bu da yapılacak olan çalışmanın Türkiye’de bu yönteme başvuran ilk çalışmalardan biri olduğunu ortaya koymaktadır.

2.2.2 Yurtdışında Yapılmış Çalışmalar

Bu bölümde yurtdışında yapılmış çalışmalara ulaşmak için anahtar kelimeler üzerinden Google Akademik, Pubmed, SciELO.org veritabanları taranmış ve ilgili çalışmalara yer verilmiştir.

Ebeveyn ayrılığı (parental separation) hem ebeveynler hem de çocuklar tarafından en stresli yaşam olaylarından biri olarak değerlendirilmektedir. Yapılan bir çalışmada, zorlu ebeveyn ayrılıklarının yirmi yıl sonrasında bile aile ilişkilerinin niteliğini güçlü bir şekilde yordadığı bildirilmiştir (Ahrons, 2007). Aile rolleri, ilişkileri ve koşulları değiştikçe çocuklar genellikle depresif, endişeli, öfkeli, aşırı talepkâr ve uyumsuz olma eğilimine girmekte ve okul performanslarında düşüş yaşamaktadır. Ayrılık kaygısı, düşük akademik performans, akran sosyalleşmesinde bozulma ve duygusal uyum güçlükleri gibi çeşitli ikincil sorunlarla da ilişkilendirilmektedir (Hetherington ve Stanley Hagan, 1999; Amato, 2001; Peleg, Halaby ve Whaby, 2006; Stadelmann vd., 2010). Ayrılık kaygısı, çocuklar ve ergenler için yaygın bir sorun olarak rapor edilmektedir (Clark vd., 1994). Ayrılık kaygısı bakım verenlerden veya evden ayrılmaya ilişkin yaşa uygun olmayan, aşırı endişe ve kaygı ile karakterize edilmektedir. Bununla birlikte, çocuklar okula gitmeyi veya yalnız uyumayı reddedebilmekte, ayrılıkla ilgili kabuslar görebilmekte, uyku düzenleri bozulduğu gibi psikosomatik belirtiler gösterebilmektedirler. Çocuk ve ergen anksiyete bozuklukları, yetişkinlikte mental bozuklukların gelişiminde de rol oynamaktadır (Woodward & Fergusson 2001).

Kreş çocuklarının ebeveynlerinden ayrılma deneyimlerini araştıran sınırlı sayıda psikanalitik ve etnografik çalışma çocukların yeni çevre ve öğretmenlere alışmak konusunda epey zorluklar yaşadıklarını göstermektedir. Yapılan videografi ve gözlem çalışmaları özellikle iki-üç yaşlarındaki çocukların kreşteki ilk haftalarında iç karartıcı, hüzünlü ve örseleyici deneyimler yaşadıklarını bildirmektedir (Datler, Ereky ve Strobel, 2002; Heiss, 2009; Eder, 2011; Datler vd., 2012; Czada, 2012; Frisch, 2012; Battaglia, 2015; Longobardi vd., 2019). Yine birçok araştırma kreş çocuklarının uyum ve geçiş süreçlerinde duygusal iyilik hallerini ciddi oranlarda etkileyebilecek yüksek düzeyli stres yaşadıklarını, ağlama krizi veya öfke nöbetlerine girdiklerini, okul öncesi öğretmenlerinin teskin çabalarının ise yetersiz kaldığını bildirmektedir (Fabian ve Dunlop, 2007; Geiderer, 2010; Brooks-Gunn, 2011; Kang, Horn ve Palmer, 2017; Hernández vd., 2018; Bryce vd., 2020).

Alanyazın incelendiğinde erken çocukluk araştırmalarında Tavistock/Bick modeline göre gözlem yönteminin bir araştırma aracı olarak kullanıldığı çalışmaların sayısının giderek arttığı görülmektedir. Tavistock/Bick modeline göre gözlem yöntemine, engelli bebeklerin gelişiminde erken eğitim müdahalelerinin etkisinin (Datler & Isopp, 2004) incelenmesinde, küçük çocukların ev dışı  ocuk bakımına geçiş süreçlerinin araştırılmasında (Datler vd., 2010) başvurulduğu görülmektedir. Bunların yanı sıra, prematüre bebeklerin yaşamlarının ilk yılındaki gelişimlerinin araştırıldığı (Spatz, 2004) ve duygu düzenleme süreçleri ile dil gelişimi arasındaki ilişkinin (Datler, Studener-Kuras ve Bruns, 2014) incelendiği bir dizi araştırma projesine de rastlanmaktadır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, verilerin analizi ve veri toplama araçları yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma belirli bir olayın veya durumun ayrıntılı olarak incelendiği araştırma yöntemi olan örnek olay araştırması (durum çalışması) olup, araştırmada gözlem yöntemine, veri toplama aracı olarak ise demografik bilgi formuna başvurulmuştur. Çalışmada araştırma aracı (research tool) olarak Tavistock Modeline göre çocuk gözlemi temel alınmıştır. Tavistock Modeli'ne göre Çocuk Gözlem Yöntemi İngiliz psikanalist Esther Bick tarafından Londra Tavistock Kliniği'nde ileride çocuk psikoterapisti olacak bireyler için bir eğitim aracı olarak tasarlanmış bebek gözlem yönteminin (infant observation) modifiye edilmiş bir türüdür ve birçok araştırma projesinde araştırma aracı olarak kullanılmaktadır (Bick, 1964; Diem-Wille, 2007'den aktaran Pınar). Çalışmada gözlem raporları Lorenzer'in derin yorumsama (Tiefenhermeneutik/depth hermeneutics) yöntemi ile analiz edilmiştir (Bereswill, Morgenroth & Redman, 2010).

Tavistock modeline göre çocuk gözlem süreleri araştırma konusu ve araştırma sorularına göre değişkenlik gösterebilmektedir. 15 aylık bir kreş çocuğunun öğretmen ve akranlarıyla sosyal etkileşim deneyimlerini ve uyum süreçlerini araştıran bir çalışma yaklaşık altı ay sürebilirken (Datler, Datler, ve Funder, 2010), diğer bazı araştırmalar bir anaokulu yılını kapsayabilmektedir (Polzer, 2012; Pınar, 2016).

İlk gözlemler odak çocuk Elif'in kreşteki ikinci gününde yürütülmeye başlanmıştır. Yalnızca bir defaya mahsus cuma günü gerçekleştirilen ilk gözlem dışında diğer tüm gözlemler her hafta çarşamba günleri gerçekleştirilmiştir. Sabah yürütülen gözlemlerde odak çocuğun kreşe getirilmesi, ebeveyninden ayrılma anları ve bunu takiben kreşte yaşadığı deneyimlere odaklanılmıştır. Akşam gerçekleştirilen kreş ziyaretlerinde ise odak çocuğun ebeveyni tarafından kreşten alınma anlarında yaşadığı deneyimler gözlenmiştir. Gözlemci toplamda 22 gözlem raporu kaleme almış, bu raporlar danışman idaresinde yapılan seminer toplantılarında Tavistock modeli temel alınarak değerlendirilmiştir. Böylelikle 8 adet seminer protokolü de elde edilmiştir.

3.2. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak DBF (Demografik Bilgi Formu) kullanılmıştır.

3.2.1. Demografik Bilgi Formu

Ailesinden ilk kez ayrılma deneyimi yaşayan odak çocuk belirlendikten sonra, odak çocuğun ebeveyni tarafından yanıtlanan demografik bilgi formu, çocuk hakkında genel bilgilere ulaşma amacı taşımaktadır. Bu amaç doğrultusunda uzman kişilerin iş birliği ile hazırlanan formda çocuğun yaşı, cinsiyeti, herhangi bir gelişimsel sorunu olup olmadığı, ebeveynlerinin ya da bakımını üstlenen kişilerin yaşı, mesleği, öğrenim durumları, aylık ortalama gelirleri ile ilgili sorular bulunmaktadır.

3.3. Gözlem Protokollerinin Analizi

Bu bölümde Tavistock modeline göre çocuk gözlem çalışmasından elde edilen ve odak çocuk Elif'in üç ay boyunca yaşadığı deneyimleri belli başlı yönleriyle aktaran protokollerin (raporların) yorumlayıcı analizine yer verilecektir. Odak çocuk Elif'in anaokulundaki ikinci gününden başlamak suretiyle çevresiyle kurduğu her türlü sözlü ve sözsüz iletişimsel eylemleri, ebeveynlerinden ayrılma sürecini nasıl deneyimlediği ve bu süreçte duygusal dünyasında ve duygu düzenleme süreçlerinde ne türden değişim ve farklılıkların ortaya çıktığı sorularına yanıtlar aranacaktır.

Okul öncesi dönem çocuğu Elif'in anaokulundaki iletişimsel eylemlerini gözlemleyebilmek ve duygusal deneyimlerine odaklanabilmek için gözlemci olarak Eylül 2022'den Ocak 2023'e kadar olan süreçte haftada bir gün, günde iki kez olmak suretiyle anaokulunda bulunmuştur. Buna ilaveten her hafta seminer toplantıları düzenlenmiş, seminer toplantılarında danışman ve gözlemci hazır bulunmuş, belirli aralıklarla rehberlik ve psikolojik danışmanlık bölümünden ve filoloji bölümlerinden uzmanlar misafir olarak davet edilmiştir. Odak çocuk Elif düzenli olarak haftada bir ila bir buçuk saat süresince gözlemlenmiştir. Dört aylık periyotta, odak çocuk "Elif" toplamda 22 kez gözlemlenmiştir. Buna ilaveten, seminer toplantılarında bu gözlem raporlarına yönelik 8 ayrı seminer protokolü kaleme alınmıştır. Gözlem protokolleri yorumlanırken aşağıdaki dört temel varsayıma göre hareket edilmiştir. Bunlar:

- 1) *Varsayımlardan ilki: insan davranışlarının, içruhsal süreçlerin bir dışı vurumu olarak izlenebilir ve anlaşılabilir olduğunu savunan düşüncedir. Odak çocuk Elif'in anaokulundaki sergilediği sözel ya da sözel olmayan davranışları anlamak, onun anaokulundaki gündelik yaşantılarını bilinçli ve bilinçdışısal olarak nasıl deneyimlediğini izlemekten geçmektedir.*
- 2) *İkinci dayanak noktası: Gözlemlenen kişinin davranışlarının, onu gözlemleyen kişide, bireyin bilinçli ve bilinçdışısal doğasının bir parçası olan içruhsal süreçleri etkinleştirebileceği ve gözlemlenen kişinin yaşantı ve deneyimlerinin gözlemleyende belirli bir "Karşı aktarım" meydana getireceği düşüncesidir.*
- 3) *Üçüncü varsayım, gözlemlenen kişinin yaşantı ve deneyimlerinin derinlemesine kavrandığı yorumlayıcı analiz sürecinde gözlemleyen kişinin isabetsiz izlenim, fantezi ya da inançlarının olumsuz etkilerinin asgari düzeye ineceği düşüncesidir. Bu amaca hizmet edecek yol ise, betimleyici bir biçimde kaleme alınmış gözlem protokollerinin analizi evresinde, gözlemleyende cereyan etmiş olan karşı aktarımların görünür davranışlar ile olan bağıntısını açığa çıkarmaktan geçmektedir. Böylece, gözlemlenen kişinin bilinçli ve bilinçdışı deneyimleri çok yönlü ve derinlemesine irdelenebilecektir, diğer yandan kişi burada analizlerinin raporda betimlenen davranışlar ile ne denli örtüştüğünü kontrol etme olanağı da elde edecektir.*
- 4) *Dördüncü varsayım ise, karşı aktarımların salt gözlem sürecinde değil, aynı zamanda gözlem protokollerinin gözlemci tarafından sesli okunup, yazılı olarak seminer grubuna sunulduğu seminer toplantılarında da ortaya çıkabilmesidir. Gözlem protokollerinin deneyimli bir seminer yöneticisi ile süreklilik arz eden bir biçimde düzenli olarak gerçekleşen seminerlerde irdeleniyor oluşu, yorumlama sürecinin zenginleşmesini sağlamak noktasında önem arz etmektedir. Bunun nedeni ise gözlemci tarafından tek yönlü ya da sığ ele alınmış olan bir durumun grup çalışmasında diğer seminer grubu üyelerinin katkılarıyla farklı boyutlar kazanabilmesidir. Diğer taraftan, grup toplantıları kontrol edici ve düzeltici bir işlev de üstlenmektedir. Gözlem yapan kişinin raporda betimlenen davranışlar ile ilgili öne sürdüğü düşünce ya da yorumlarda tutarsızlık ya da örtüşmezlik görüldüğünde, bunlar gerek seminer yöneticisi gerekse diğer üyelerin uyarıları ile giderilmeye çalışılır. Bu anlamda, seminer grubunun "iletişimsel doğrulama" (communicative validation) görevini ifa ettiği söylenebilir. Bu dört varsayım, bebek*

gözlemi (Infant Observation) ve onun diğer çeşitlerini kapsayan yayımlardaki metodolojik açıklamalar ile örtüşmektedir (Lazar, 2000; Datler ve ark., aktaran Pınar).

BÖLÜM IV

TEZİN HAZIRLIK SÜRECİ

4.1. Araştırma Süreci

Araştırma için gerekli etik kurul onayı ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü izni alındıktan sonra çalışmanın yürütülebilmesi için birçok anaokulu idaresi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın yürütülmesini kabul eden bir kurumun bulunmasının ardından ailelere demografik bilgi dağıtılmış tipik gelişim gösteren, kuruma yeni başlamış, ailesinden ilk kez ayrılma deneyimi yaşayan bir çocuk “odak çocuk” olarak belirlenmiştir. Araştırmanın merkezinde yer alan odak çocuğun ebeveynleri ile Antalya ili sınırlarında yaşadığı ve burada bir anaokuluna başladığı, annesinin öğretmen babasının ise akademisyen olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

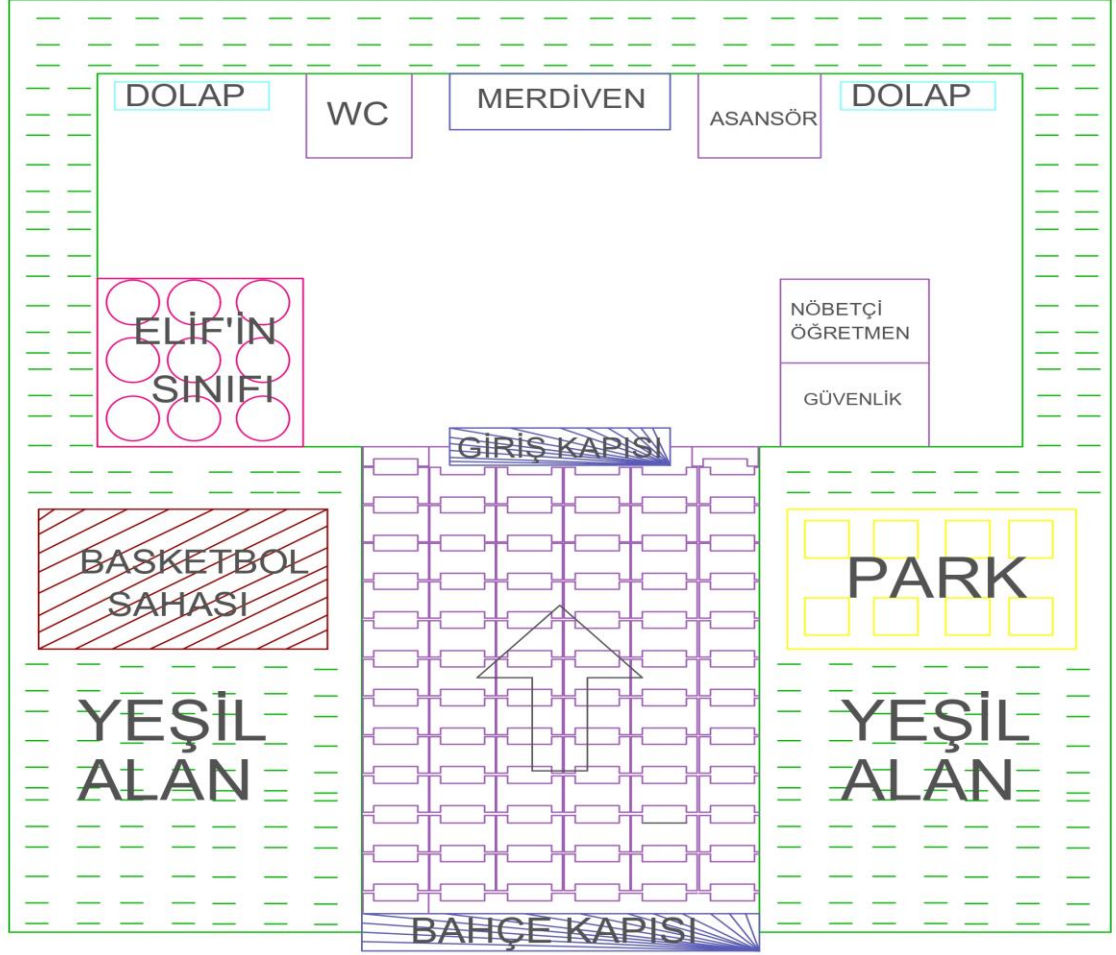
Çalışmada gözlemlenen çocuk “odak çocuk” olarak nitelendirilmiş, ‘Elif’ adı verilerek kimliği anonim hale getirilmiştir. Araştırmada yer alan tüm katılımcılara farklı adlar verilmiş, kimlikleri gizlenmiştir. Gerekli tüm izin belgelerinin alınmasını takiben odak çocuğun öğrenim gördüğü anaokulu müdürü ile bir görüşme gerçekleştirilmiş, okul müdürü araştırma hakkında bilgilendirilmiş ve okul müdüründen yazılı onam alınmıştır. Odak çocuğun yasal vasileri olan ebeveynleri ile anaokulunda bir görüşme gerçekleştirilmiş, aile araştırma hakkında bilgilendirilmiş ve görüşme sonrasında gerekli yazılı onam belgesi alınmıştır.

Bunu takiben, odak çocuğun sınıf öğretmeni ile görüşülmüş, öğretmenin de yazılı onamı alınmıştır. Araştırmacı haftada bir gün (çarşamba günü) odak çocuğun kreşe geliş anından itibaren kurumdaki ilk saatini ve ardından odak çocuğun kreşten ayrılma anını kapsamak koşulu ile gözlemlere başlamıştır. Gözlemci toplamda 22 gözlem raporu kaleme almış, bu raporlar danışman idaresinde yapılan seminer toplantılarında Tavistock modeli temel alınarak incelenmiştir. Böylece uzman görüşlerini de içeren 8 adet seminer protokolü elde edilmiştir. Tüm gözlem raporları seminer raporlarından yararlanılarak kronolojik olarak ele alınmıştır.

4.2. Anaokulunun Fiziki Şartları

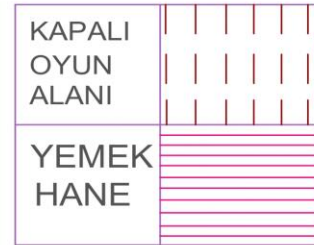
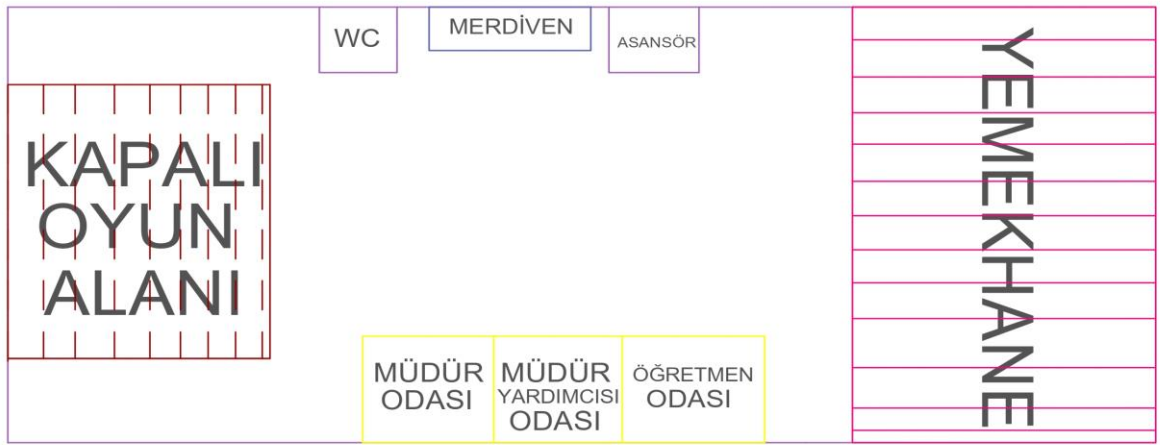
Araştırmanın gerçekleştirildiği yer hem kreş hem de anaokulu hizmeti sunan bir okul öncesi eğitim kurumudur. Bu kurumda 2-6 yaş aralığında yaklaşık 70 çocuk kayıtlıdır. 2 yaş grubu için bir sınıf, 3 yaş grubu için iki sınıf, dört yaş grubu için bir sınıf ve 5 yaş grubu için iki sınıf bulunmaktadır. Anaokulunun girişinde oldukça geniş bir bahçe yer almaktadır. Bu bahçede bir oyun parkı, bir basketbol sahası ve bol miktarda ağaçlık alan bulunmaktadır. Bahçeden binaya doğru ilerleyen parke taşlı yolda, çocukların üzerinde zıplayarak ilerleyebileceği sayılar ve şekillerle çizilmiş bir zemin bulunmaktadır. Binaya girildiğinde sol tarafta çocukların ayakkabılarını bırakabileceği dolaplar, sağ tarafta güvenlik kulübesi ve yanında da nöbetçi öğretmen odası yer almaktadır. Koridorun devamında ise sağa ve sola ayrılan iki koridor bulunmaktadır. Her iki koridorda da sınıf kapılarının önünde portmantolar bulunmaktadır. Anaokulu koridorunun sonunda, ikinci kata çıkan bir merdiven bulunmaktadır. Üst katta yemekhane, okul müdürünün odası, müdür yardımcısının odası, öğretmenler odası, kapalı oyun alanı ve lavabolar bulunmaktadır. Lavabolar, her iki katta merdivenlerin yanında bulunmaktadır.

Şekil -1: Anaokulu Giriş Katı Kroki

ELİF'İN SINIFI	
GİRİŞ,BAHÇE KAPISI	
BASKETBOL SAHASI	
PARK	
YEŞİL ALAN	

Şekil -2: Anaokulu Üst Kat Kroki

4.2.1 Sınıf

Odak çocuğun sınıfı anaokulunun alt katında yer almaktadır. Sınıf düzeni aşağıdaki krokide gösterilmiştir:

Şekil -3: Sınıf Krokisi

4.3. Anonimleştirme

Bu çalışmada anılan tüm şahısların isimleri anonimleştirilmiş olup isimler katılımcıların asıl kimliklerini yansıtmamaktadır. Yapılan ilk seminer toplantısında tez danışmanı eşliğinde isimlere karar verilmiştir ve bu isimler rastgele seçilmiştir. Çalışmada sıklıkla bahsedilen kişiler aşağıdaki kod isimlerle anılacaktır.

Odak çocuk: Elif

Odak çocuğun babası: Sinan Bey

Odak çocuğun annesi: Nevin Hanım

Odak çocuğun sınıf öğretmeni: Hande öğretmen

Diğer 3 yaş sınıfının öğretmeni: Ceyda öğretmen

BÖLÜM V

BULGULAR

5.1. Gözlem Çalışmalarının Yorumlayıcı Analizi

1. AY

1.1.Gözlem- Kreşe Geliş- Anneden Ayrılış ve Peluş Tavşan

16.09.2022- 08.00

Gözlemci, gerçekleştirdiği bu ilk gözlemde odak çocuğun ebeveyni tarafından kreşe getirilişine kadar belirli bir süre diğer çocukları gözlemlene olanağı bulmuştur. Gözlemci, neredeyse tüm çocuklar kreşe yeni başladıkları için etrafındaki atmosferin oldukça kaygı yüklü, kasvetli ve iç karartıcı (depressing) olduğunu aktarmaktadır. Gözlemin odağı dışında olmasına rağmen gözlemci, karşı karşıya kaldığı duygusal atmosferin okurlar tarafından da hissedilmesini ve yine benzer bir biçimde odak çocuğun içinde bulunduğu çevreye yönelik okurun izlenimler elde edilmesini de mümkün kılabilmek için aşağıda yer alan kesitlere de yer vermiştir.

Bir anne kucağında tuttuğu erkek çocuğuyla okula geliyor. Çocuk ‘annee, annee,’ diye bağırarak, feryat ederek ağlıyor. Çocuğun yanaklarının kızardığını, hıçkırıklar içerisinde gözyaşı döktüğünü görüyorum. Anne çocuğu yatıştırmak için herhangi bir eylemde bulunmuyor, yalnızca *bir an önce ondan kurtulmak ister gibi* adımlarını hızlandırıyor. Kreşin girişine vardıklarında bir öğretmen onları karşılıyor. Anne kucağındaki çocuğu *bir eşya gibi* öğretmenin kucağına bırakıyor ve *bıkkın* biçimde ‘üfff’ diyerek arkasına bile bakmadan hızla dışarı çıkıyor. Çocuğun ise annesinin peşinden ‘anneeeee’ diye haykırdığını acı bir çığlık eşliğinde feryat ettiğini, çocuk gözden kaybolana kadar ıstırmeye devam ediyorum. *Çocuğun ağlaması ve yakarışları içimi acıtıyor*. Anne ise arkasına bile bakmadan hızlı adımlarla kreşten ayrılıyor (Gözlem no 1.1/syf 1).

Bu kesitte çocuğun annesinden ayrılmayı şiddetle reddettiği ancak annenin onu yatıştırmak ve teskin etmek konusunda bir çaba göstermediği dikkati çekmektedir. Belki de çalıştığı işine yetişmek kaygısıyla çocuğunu apar topar öğretmene teslim ederek oradan uzaklaşma arzusuyla hareket etmekte ve bu süre zarfında çocuğun yaşadığı deneyimleri görmezden gelmektedir. Başka bir kesitte şunlar yaşanmaktadır:

Üzerinde hemşire forması olan bir kadın ve elini tuttuğu yüzünün kıpkırmızı olduğunu fark ettiğim bir kız çocuğu görüş alanıma giriyor. Çocuk, kadının elini *sertçe* çekiyor ve ‘gitmiycem işte’ diye feryat ediyor. Kadın *sitemkâr bir sesle* ‘kızım n’olur yapma, mesaiye geç kalıyorum, hadi anneciğim n’olursun gir okuluna’ diye kızına dil döküyor, yalvarıyor. *Böylece kadının kız çocuğunun annesi olduğunu anlıyorum.* Kız ise annesinin yalvarışlarına kulak asmayarak annesinden ayrılmayı protesto ediyor ve kreşe girmeyi reddediyor. Kreşin bahçesinde renkli çitlerle çevrili bir parkur bulunuyor. Çocuk ansızın annesinin elinden kurtularak bahsi geçen parkurun girişine doğru gidiyor. Annesi, kızının biraz uzağında kreşin girişine yakın bir yerde duruyor ve çocuğuna kendi yanına gelmesi için yalvarıyor. Kız, annesinin yakarışlarını dikkate almıyor ve olduğu yerde duruyor. Annesi kıza doğru hızlı adımlarla yürümeye başlıyor ancak kız çitlerden oluşan parkurun içine doğru kaçmaya başlıyor. Annesi de peşinden parkura girince bir süre bu parkurun içinde dolanırlar. Birkaç dakika kadar sonra kızın artık sakinleştiğini ve annesinin elini tutarak kreşin girişine doğru yürüdüğünü görüyorum. *Kız artık ağlamasa da oldukça hüzünlü görünüyor.* Annesi onu içeri teslim ettikten sonra hızlı adımlarla uzaklaşıyor (Gözlem no 1.1/syf 1).

Bu kesitte de önceki kesite benzer biçimde annesinden ayrılmayı reddeden başka bir kreş çocuğunu ve işe gitmek için acele eden bir başka anneyi görmekteyiz. Burada farklı olarak annenin çocuğunu sakinleştirmek için görece bir çaba harcadığını söyleyebiliriz. Ancak yine de bu iki kesitten yola çıkarak kreşin ilk günlerinin hem çocuklar hem de ebeveynler açısından oldukça zorlu bir süreç olduğunu dile getirebiliriz. Bu noktadan itibaren çalışmanın esas odağı olan Elif’in merkezde olduğu gözlem kesitlerine yer verilecektir.

Hande öğretmen ve çocuklar gözden kaybolduktan çok kısa bir süre sonra saatim yaklaşık 09.45’i gösterdiği sırada Elif ve annesi Nevin Hanımın bahçe kapısında belirdiklerini görüyorum. Elif üzerinde ‘New York’ yazılı pembe bir tişört ve altına gri renk diz boyunda bir şort giymiş. Saçlarını pembe tokalar ile iki taraftan topuz şeklinde bağlamış. Sol eliyle dışı pembe, fermuar araları beyaz renk olan bir sırt çantası tutuyor. Elif bahçe kapısından girdikten hemen sonra elinde tuttuğu çantayı göğüs hizasına kaldırıyor, ayaklarını sırasıyla yere vurarak sekiyor ve gülümsüyor. Bu esnada Nevin Hanımdan bağımsız hareket ediyor. *Elif kreşe geldiği için üzgün görünmüyor, bende buraya geldiği için mutlu olduğu izlenimini bırakıyor.* Bir süre neşeyle sektikten sonra hızlı adımlarla yürümeye başlıyor ve kreş kapısından içeriye o sırada arkasından ona yetişen annesi eşliğinde giriyor. Ben ise

oturduğum banktan kalkarak giriş kapısının önünden Elif'i izlemeye devam ediyorum. Elif, kapıdan içeri girdiğinde gülümseyerek, kapıda onu karşılayan güvenlik görevlisine *sessiz bir tonda* 'Herkes hoş geldin' diyor. Elif ve Nevin Hanım bir süre burada bekliyor, bu sırada güvenlik görevlisi girişin hemen solunda yer alan dolaplarda bir şeyler arıyor. *Yanlış anlamadıysam Elif'in kurum içinde giydiği panduflarını bulmaya çalışıyorlar.* Güvenlik görevlisi dolapları bir süre aradıktan sonra pandufları buluyor ve Nevin Hanıma teslim ediyor. Annesi, yere tek diziyile çökerek Elif'in ayakkabılarını çıkardıktan sonra güvenlik görevlisinin getirdiği pandufları giydiriyor. Ardından annesi ayağa kalkıyor ve Elif'e 'Akşam görüşürüz anneciğim' diyerek *destekler gibi* onu iki omzundan tutarak kapıdan içeriye doğru yönlendiriyor. Elif, önünde onu bekleyen güvenlik görevlisi ile kreşin içine doğru usul adımlarla ilerlemeye başlıyor. Nevin Hanım bir süre arkasından bakmaya devam ediyor. Daha sonra bana dönüyor ve birkaç dakika sohbet ediyoruz. *Annenin araştırmam konusundaki hevesini diri tutmak adına bu sohbetlerin gerekli olduğuna inanıyorum. Kızının kreşin içinde neler yaşadığı konusunda oldukça meraklı olduğunu hissedebiliyorum. Araştırmamın veri gizliliğini ihlal etmeyecek biçimde gidişat konusunda onu bilgilendireceğimi taahhüt ediyorum.* Konuşmamızdan sonra anne bana teşekkür ederek uzaklaşırken, Elif'in merdivenleri kullanarak üst katta bulunan yemekhaneye gittiğini görüyorum. Ben de Elif'i beklemek için kreşin içine giriyorum ve sınıf içerisinde uygun bir köşeye yerleşiyorum (Gözlem no 1.1/syf 2-3).

Kesiti verilen bu gözlem odak çocuk Elif'in kreşteki ikinci gününde gerçekleştirilmiştir. Elif'in, gözlemcinin etrafında gördüğü diğer çocuklara nazaran kreşe geldiği için oldukça mutlu olduğunu ve kendisini iyi hissettiğini söyleyebiliriz. Elif'in ayaklarını yere vurarak sekmesi ve yüzüne yayılan kocaman gülümsemesi mutlu ve keyifli olduğu düşüncesini destekler bir nitelik taşımaktadır. Bununla birlikte annesinden oldukça bağımsız hareket etmesi Elif'in kendisine olan güveninin yüksek olduğunun bir işareti olarak görülebilir. Yine de Elif ve Nevin Hanım kreşin girişine ulaştıklarında ve artık ayrılma zamanı geldiğinde Elif'in Nevin Hanımın 'Akşam görüşürüz anneciğim' sözüne bir yanıt vermemesi ve güvenlik görevlisine teslim edildiğinde adımlarının daha tembel bir hal alması Elif'in annesinden ayrılmak konusunda tereddüt yaşadığının bir işareti olarak görülebilir. Gözlemci, gözlemin ilerleyen dakikalarında mekân tasvirine yer vermekte ve şunları aktarmaktadır:

Sınıf iki ayrı odadan oluşuyor. Girdiğim ilk oda çocukların tüm sınıf içi etkinlikler için kullandığı alan işlevini üstleniyor. Bu alanda girişte sağda masalar, karşıda bilgisayarın bulunduğu ayrı bir masa, sol tarafta çocukların oturabilmesi için divanlar ve lego materyalleri bulunuyor. Diğer oda ise çocukların uyku saati için yatakhane olarak kullanılıyor. Bu odada her çocuğun kendi yatağı mevcut. Gözlem için konumlandığım yer sınıfın giriş kapısının tam karşısında tüm sınıfı rahatça görebileceğim bir yerde bulunuyor (Gözlem no 1.1/syf 3).

Gözlemci, odak çocuk Elif'i yemekhaneye giderken takip etmemekte sınıfa dönmesini beklemektedir. Bir süre sonra Elif ve arkadaşları yemekhaneden dönüyorlar. Tüm çocuklar lavaboya gittikten sonra Hande öğretmenin yönlendirmesiyle sınıfa doğru ilerlemeye başlıyorlar.

Lavabodan çıkıp sınıfa ilk gelen çocuğun Elif olduğunu görüyorum. Ayaklarını sırayla yere vurarak sınıfa yaklaşıyor. Sınıfa yaklaştığında yere çömeliyor ve ayağındaki pembe renkli panduflarını çıkararak girişteki minik bankın üzerine koyuyor. Başını kaldırıp sınıfa doğru baktığında göz göze geliyoruz. *Dikkatini çektiğimi hissediyorum ve yüzüne oldukça ciddi ve yetişkinlere has soğuk bir ifadenin yerleşmiş olduğunu görüyorum* (Gözlem no 1.1/syf 3).

Burada dikkati çeken ilk şey Elif'in yüzündeki ifade oluyor. Az önce neşeyle girdiği kreşte kısa bir süre geçirmesinin ardından yüzüne ciddi ve soğuk bir ifadenin yerleşmiş olması annesinden ayrıldığına farkına varmasının ve kendini yalnız hissediyor olmasının dışa yansımaları olarak yorumlanabilir. Elif ve diğer çocuklar sınıfa girdikten kısa bir süre sonra evden getirdikleri sırt çantalarını uyku odalarına taşımaya başlıyorlar.

Elif, çantasını bıraktıktan sonra elinde bir peluş hayvanla sınıfa dönüyor. Bu oyuncak hayvanın tüyleri gri, kulaklarının ve patilerinin içleri pembe bir tavşan olduğunu anlıyorum. *Bu oyuncakların çocukların uyku arkadaşları olduğunu daha sonradan öğreniyorum. Uyku odasında bu oyuncaklar ile uyuyorlar ve neredeyse tüm çocukların bir uyku arkadaşı bulunuyor.* Elif, peluş tavşanla birlikte divanlardan birine oturuyor. Oturduktan sonra bacaklarını karnına çekiyor ve tavşanı bacakları ile karnının arasına alarak sıkıca sarılıyor. Bunu yaparken gülümsüyor ve göz bebekleri büyüyor. *Tavşana sarılmanın ona büyük haz verdiğini hissediyorum* (Gözlem no 1.1/syf 3).

Elif belki de ebeveynlerinden ayrı kalmanın yarattığı içsel endişe ve kaygı duygularını evden getirdiği peluş tavşana sarılarak hafifletmek istiyor. Tavşan, odak çocuğa annesini hatırlatan, belki bir nebze annesinin yanında olduğunu hissetmesini sağlayan bir geçiş nesnesi olabilir. Bu tavşan olasılıkla, annesinin yokluğunda ona duygusal destek sağlayan bir mekanizma olarak hizmet ediyor, Elif'in olası ayrılık kaygılarını dizginliyor ve onu rahatlatıp bir nebze de olsa kendisini güvende hissettiriyor. Kısa bir süre sonra Hande öğretmenin bir etkinlik için hazırlıklara başladığı görülüyor.

Etkinlik, Hande öğretmenin masaya dizdiği karton bardaklara, çocukların ellerinde tuttukları iki karton bardakla kırmızı renkli bir topu dizili bardaklara koyması ile gerçekleşiyor. Elif ansızın ayağa kalkıyor ve Hande öğretmen direktif vermediği halde karşısındaki dolapların üstünden daha fazla karton bardağı masaya getirip diziyor. Bu sırada peluş tavşanı kucağında tutmayı sürdürüyor. Hande öğretmen 'İlk kim oynamak ister?' diye soruyor. Elif 'Beeen' diye heyecanla bağırıyor. Hande öğretmen oyunu ilk oynama hakkını Elif'e veriyor (Gözlem no 1.1/syf 4).

Hande öğretmenin 'İlk kim oynamak ister?' sorusuna heyecanla 'Beeen!' yanıtını veren Elif'in etkinliğe katılmak için arzu duyduğu anlaşıyor. Bununla birlikte, Hande öğretmenin direktifi olmaksızın Elif'in oyunun hazırlanmasına yardım etmesi, onun cesur oluşunun ve oyuna dahil olmak ve sosyalleşmek için istek duyduğunun emaresi olarak görülebilir.

Elif, eline karton bardakları alıyor ve kırmızı topu iki taraftan tutarak masada dizili duran bardakların ilkinin üzerine bırakıyor ancak bardak devriliyor. Elif, yeniden topu tutuyor ve başka bir bardağı bırakıyor ancak bardak tekrar devriliyor. Bu durum Elif'i yıldırmıyor, gülümsüyor heyecanla yeniden denemeye hazırlanıyor. Hande öğretmen burada devreye giriyor 'Gel sana göstereyim' diyor. Hande öğretmen, Elif'in ellerini tutuyor ve topu birlikte kavıyorlar. Topu yavaşça bardağın içine bırakıyorlar ve bardak devrilmiyor. Elif tekniği kavramış olacak ki Hande öğretmenin yardımından sonra topu sırasıyla 3 bardağın içine bırakıyor ve hiçbirini devirmiyor. Oyunu tamamladıktan sonra Hande öğretmen 'Evet Elif'i alkışlayalım' diyor. Diğer çocuklar kendisini alkışladıklarında Elif kocaman gülümsüyor ve tavşanı havada sallıyor. Ardından divandaki yerine dönüyor ve yeniden bacaklarını karnına çekerek oturuyor (Gözlem no 1.1/syf 4).

İlk denemesinde istediği sonucu alamayan Elif'in yılmadan tekrar tekrar denemeye devam etmesi Elif'in başarıya ulaşmak konusunda istek ve kararlılık gösterdiğini yansıtıyor. Hande öğretmenin desteğiyle oyunu başarıyla tamamlaması onu keyiflendiriyor. Sınıftaki diğer çocukların onu alkışlamaya başlaması ve onu takdir etmeleri üzerine gülümsüyor ve tavşanını havaya kaldırarak sallamaya başlıyor. Tüm bunlar odak çocuğun o dakikalarda kendisini neşeli ve keyifli hissediyor oluşunun ipuçları olarak değerlendirilebilir. Ancak kısa bir süre sonra Elif'in yeniden divana dönerek bacaklarını karnına çekerek oturması onun için keyifli dakikaların geride kalmış olabileceğini düşündürüyor.

Etkinlik tamamlanıyor sıra tanışma oyununa geliyor. Hande öğretmen çocuklara 'Oyuncaklarımızı divana oturtalım onlar bizi izlesinler ' diyor. Elif, peluş tavşanını az önce kendisinin oturduğu yere dikkatlice bıraktıktan sonra etkinliğin yapılacağı alana doğru yürüyor. Bu oyun az önceki etkinlikte kullanılan kırmızı topu çocuğun kendi adını söyledikten sonra karşısındakinin ismini öğrenmesi için ona atması şeklinde oynanıyor (Gözlem no 1.1/syf 4).

Kesitle ilgili dikkati çeken unsur Elif'in Hande öğretmenin direktifi doğrultusunda yanından bir an bile ayırmadığı peluş tavşanını geride bırakarak oyuna dahil olmasıdır. Kısa bir süre sonra yaşananlar gözlem raporunda şöyle betimlenmektedir.

Hande öğretmen çocuklardan el ele tutuşmalarını ve bir çember oluşturmalarını istiyor. Elif, Ali'nin yanına giderek ona 'Elimi tut' diyor. Ali tutmayınca Elif kendisi elini uzatıyor ve çocuğun elini tutmaya çalışıyor. Elif'in yüzünde Ali'nin cidden elini tutmasını istediğine işaret eden bir heves görüyorum. Ama Ali elini geriye çekiyor ve tutmayı reddediyor. Sonra başka bir kız geliyor ve Ali'nin elini tutarak yere oturuyor. Öbür elini de Elif'e uzatıyor ve 'Sen de benim elimi tut' diyor. Elif, kızın uzattığı eli tutuyor ve yere oturuyor. Bunu yaptığı sırada yüzünde herhangi bir ifade oluşmuyor. Ne mutluluk ne de mutsuzluk çağrıştıran donuk bir yüz ifadesi takınıyor gözleriyle etrafına bakınıyor. *Kendisi yerine başka bir kız Ali'nin elini tuttuğu için memnun olmadığını hissediyorum* (Gözlem no 1.1/syf 4).

Kesitte, Elif'in oyuna dahil olur olmaz Ali ismindeki çocuğun elini tutmak için sözlü girişimlerde bulunduğunu görmekteyiz. Elif'in bu davranışı yabancı olduğu ortamda bir destek arayışı olarak yorumlanabilir. Ali'nin Elif'e karşı çıkması ve devamında başka bir kızın elini

tutmasının Elif'in yüz ifadesinin donuklaşmasına ve kendisini memnuniyetsiz hissetmesine sebep olduğu düşünülebilir.

Bu sırada Hasan ansızın 'Anne!' diyerek ağlamaya başlıyor. Hasan'ı gözlerinden boncuk boncuk yaşların süzüldüğünü, dudaklarının aşağı doğru büzüldüğünü ve yüzünün acı ile buruştuğunu görüyorum. Hande öğretmen Hasan'ı bacağına üstüne oturtuyor ve sarılarak teselli etmeye çalışıyor. Hande öğretmen burada Hasan'a bir şeyler söylüyor ama çocuğun ağlayış ve yakarışlarından ne dediğini pek anlayamıyorum. Hande öğretmen Hasan'ı teselli etmek konusunda başarısız oluyor ve teskin çabalarına rağmen Hasan şiddetli şekilde ağlamaya devam ediyor. Hande öğretmen Hasan'ı kucığına alarak ayağa kalkıyor ve benim görüş alanımın dışında kalan uyku odasına götürüyor. *Bu davranışı diğer çocuklarından da ağlayacağından endişe ettiği için mi yoksa benim görüş alanımdan çıkmak için mi yaptığı konusunda kesin bir hükme varamıyorum* (Gözlem no 1.1/syf 5).

Bu gözlem kesiti sırasında yaşanan trajik durumun gözlemcinin odağının Elif'ten uzaklaşarak Hasan'a doğru yoğunlaşmasına sebep olduğu dikkati çekmektedir. Hasan'ın annesinden ayrılmanın etkisiyle feryat ettiği ve derin bir üzüntü içinde olduğu hissedilebilir. Hasan'ın içinde bulunduğu durum karşısında Hande öğretmenin çaresiz kaldığı ve Hasan'ı yatıştıramadığı için onu gözlerden uzak bir yere götürdüğü görülmektedir.

Uyku odasına geçmelerine rağmen Hasan'ın 'Anne!' diyerek feryat ettiğini duyabiliyorum. Bu sırada çocuklardan bazıları topu birbirlerine atmayı sürdürse de *ortama bir karamsarlığın çöktüğünü ve çocukların sessizleştiğini seziyorum*. Elif ise *soğuk bir yüz ifadesi* ile etrafına göz gezdiriyor. *Şu an bulunduğu bu ortamda tedirgin olduğunu hissediyorum*. Bir süre sonra ağlama sesi duruyor ve Hande öğretmen Hasan'ın elinden tutarak sınıfa geri dönüyor. Hasan'ın yüzünde hala derin bir kederin izlerini görebiliyorum. Göz altı torbalarının belirginleşmiş, göz ve yanaklarının kızarmış olduğunu fark ediyorum. Hande öğretmen Hasan'ın elini bıraktıktan sonra oyunun bittiğini ve yeni bir etkinliğe geçiş yapılacağını duyuruyor (Gözlem no 1.1/syf 5).

Hasan'ın feryatları sınıftan duyulmakta ve Elif yüzünde soğuk bir ifadeyle tedirgin bir biçimde beklemektedir. Elif belki de yaşadığı endişe ve kaygı duygularını donuk bir yüz ifadesi ile dışa vurmaktadır. Sıradaki kesitte Hande öğretmenin yeni bir oyuna geçerek ortamı yumuşatmaya çalıştığını göreceğiz. Bu yeni oyun çocukların sandalyelerini yan yana dizerek oturdukları ve tek

bir çocuğun bu dizili sandalyelerin karşısına kendi sandalyesini koyarak oturması ve ardından şarkı söylemesi biçiminde işlemektedir.

Sıra Elif'e geldiğinde yavaşça sandalyesinden kalkıyor ve kucağında tuttuğu tavşanı ile Hande öğretmenin yanına doğru usul adımlarla gidiyor. Elif, diğer çocukların aksine Hande öğretmenin kucağına oturmak istemiyor. Bunun üzerine Hande öğretmen sandalyeden kalkarak Elif'e yer veriyor. Elif tavşanını sandalyeye oturtuktan sonra kendisi de tavşanın önüne oturarak sırtını oyunağa yaslıyor. *Sırtını güvendiği bir şeye yaslama ihtiyacı duyuyor olabileceğini düşünüyorum.* Elif oturduktan sonra neredeyse hiç duyulamayacak kadar düşük bir ses tonuyla bir süre mırıldanıyor. Karşısında oturan çocuklarla göz teması kurmayarak solundaki boşluğa doğru bakıyor ve sessizce mırıldanıyor. *Karşısındaki bu topluluk ile etkileşim kurmaktan çekindiğini hissediyorum. Şarkısını etraftaki hiç kimsenin duyamayacağı kadar kısık bir sesle söylemesi çekingen olduğuna dair olan hissimi doğrular nitelik taşıyor.* Bir süre sonra Hande öğretmen Elif'in yanına yanaşarak 'Bitirdin mi?' diye soruyor. Elif, 'bitiydim' diyerek usulca cevap veriyor. Ardından Elif de arkadaşları tarafından alkışlanıyor ve yerine dönüyor. *Ancak bu kez alkışların Elif'i pek de mutlu etmediğini düşünüyorum* (Gözlem no 1.1/syf 5-6).

Gözlem kesitinde dikkati çeken ilk unsur Elif'in tavşanını elinden hiç bırakmaması ve tavşan olmadan hiçbir yere gitmemesidir. Tavşanını sıkıca göğsüne bastırarak ondan belki de manevi bir güç almaya çalıştığını düşünebiliriz. Daha sonrasında gözlemci, Hande öğretmenden çocukların hepsinde var olan bu peluş hayvanların çocukların uyku arkadaşı olduğunu ve çocukların bu oyuncakları evden getirdiklerini öğrendiğini aktarmaktadır. Elif için bu peluş tavşan yukarıda da ifade edildiği gibi annesini ona hatırlatan ona güven veren bir geçiş nesnesi olarak düşünülebilir. Diğer çocukların aksine Elif'in Hande öğretmenin kucağına oturmak istemediği görülmektedir. Bunun yerine Elif peluş tavşanını sandalyeye oturtmakta ve sırtını bu oyunağa yaslayarak oturmaktadır. Bu davranış Elif'in bu peluş tavşandan büyük bir duygusal destek aldığı yönündeki varsayımı destekler bir nitelik taşımaktadır. Kesitin devamında Elif'in şarkıyı neredeyse duyulamayacak kadar kısık bir sesle mırıldandığını görülmektedir. Bu durum Elif'in henüz içinde bulunduğu ortamda rahat ve güvende hissetmediğini gösteriyor olabilir. Etkinliğin sona ermesinin ardından Hande öğretmenin çocuklara telefonundan bir şarkı açarak çocukları eğlendirmeye çalıştığını izlenmektedir.

Elif şarkı eşliğinde tavşanıyla oynamaya başlıyor. Tavşanı iki kolundan tutarak kendi etrafında dönüyor adeta onunla dans ediyor. Daha sonra birkaç kez durduğu yerde havaya zıplıyor ve gülümsüyor. Şarkı bittiğinde Elif'in halen gülümsediğini görüyorum. *Sanırım sonunda biraz eğlenebildi diye düşünüyorum* (Gözlem no 1.1/syf 6).

Elif'in bu gözlem kesitinde gün içerisinde belki de ilk defa mutlu olduğu hissedilebilir. Odak çocuğun içinde bulunduğu kaygılı ortamdan sıyrıldığı ve peluş oyuncakları ile adeta dans ettiği görülmektedir. Eğlenmeleri ve kaygıdan uzaklaşmaları bu derece kolayken çocukların kreşe uyum sağlama süreçlerini bu kadar zor geçirmelerinin nedenleri üzerine derin biçimde düşünülmesi gereken bir konu olmaktadır. Bu kesitin ardından gözlemci, gözlemini sonlandırarak kreşten ayrılmaktadır.

1.2.Gözlem-Kreşten Ayrılış- Akran İş Birliği

16.09.2022- 16.35

Gözlemci, ilk gözlemini tamamlamasının ardından Elif'in ailesine kavuşurken vereceği tepkileri ve yaşayacağı deneyimleri gözlemlemek için yeniden kreşe gelmektedir. Gözlemci, sınıfa ilk girdiğinde Elif'in boyama yapmak ile meşgul olduğunu gözlemlediğini aktarmaktadır. Gözlemci, Elif'in kısa bir süre sonra ise boyama yapmayı bıraktığını ve lego merkezine doğru gittiğini belirtmektedir.

Tekli bir legoyu çiftli bir legonun üzerine başarıyla koyduktan sonra kule şeklinde üst üste koymaya devam etmeye çalışıyor. Ancak son koyduğu legonun üstüne çiftli bir legoyu koymaya çalışınca başarılı olamıyor. Legolar birbirinin üzerine yerleşmeyince Elif legoyu elinde dairesel hareketlerle havada çevirerek dikkatle inceliyor. Kısa bir incelemeden sonra legoyu az önceki durumundan tersine çevirerek diğer legonun üzerine yerleştirmeye çalışıyor. Yeniden oturtmayı başaramayınca yeniden eski şekline getiriyor ve biraz sertçe bastırarak diğer legonun üzerine oturtmayı başarıyor. Legoyu yerleştirmeyi başardığında yüzünde hafif bir tebessüm belirlediğini fark ediyorum (Gözlem no 1.2/syf 2).

İlk olarak, tekli legoları başarıyla üst üste koyarak bir kule inşa etmeye çalışması, el becerilerini ve mekânsal farkındalığını geliştirmeye yönelik bir çaba olarak değerlendirilebilir. Ancak, çiftli bir legoyu yerleştirmeye çalıştığında başarılı olamaması, karşılaştığı bir zorluğa işaret edebilir. Bu durum, Elif'in problemle karşılaştığında alternatif stratejiler bulma ve esnek

düşünme yeteneğini test etmiş olabilir. Hafif bir tebessümle legoyu başarılı bir şekilde yerleştirmesi, olası bir başarısızlık sonrasında yaşadığı kısa süreli bir hayal kırıklığının ardından başarıyı yeniden deneyimlemesi olarak değerlendirilebilir.

Bu sırada sınıftaki birkaç çocuk Elif'in yanına gelerek onun başlattığı kulenin üzerine legolar dizmeye başlıyorlar. Kule giderek yükselince Elif yerden kalkıyor ve ayakta durarak lego koymaya devam ediyor. Takım çalışması ile kule çocukların boyuna kadar yükseliyor. Elif, kule kendi boyuna ulaştığında kulenin yanında yere diz çöküyor ve başını kaldırarak gülümsemeyle inşa ettikleri bu legodan kuleyi seyrediyor. *Yüzünde muzaffer bir ifadenin yerleştiğini görüyorum. Kendisiyle gurur duyuyor olabileceğini düşünüyorum* (Gözlem no 1.2/syf 2).

Elif'in etrafındaki diğer çocuklarla birlikte bir lego kulesi inşa etmesi, akranlarıyla yaşadığı bu takım çalışması deneyimi kendisini iyi hissettirmektedir. Elif'in deneyimlediği birliktelik duygusu onu bir taraftan keyiflendirmekte, diğer taraftan yapılan işte önemli bir pay sahibi olduğu için gururlandırmaktadır. Elif'in lego kulesine yeni parçalar eklemeye devam etmesi ve kule tamamlandığında muzaffer bir ifadeyle seyre koyulması, başkalarıyla iş birliği yapmanın ve ortak bir başarı elde etmenin keyfini deneyimlediğini göstermektedir. Yapılan bu işte kendi katkılarının değerli olduğunun bilincinde olup bu gururu yaşamaktadır.

Elif kuleyi seyrederken ansızın Mehmet koşarak geliyor ve 'Aaaa!' diye bağırarak kuleyi iki eliyle iterek yere yıkıyor. Kule Elif'in hemen yanına düşüyor ve onu bir arada tutan legolar dağılıyor. Elif, kulenin düşüşünü gözlerini normalden biraz daha fazla açarak *şaşkın biçimde* izliyor. *Mehmet'in davranışına anlam verememiş gibi görünüyor*. Hande öğretmen ise bu sahneye 'Mehmet böyle şeyler yapmadan önce bir arkadaşın var mı orada bakmalısın' diyor. Elif bir süre az önce inşa ettiği kuleden arta kalan dağınık legolara baktıktan sonra yavaşça yerden aldığı bazı legoları üst üste koymaya çalışıyor. Ancak yıkılan kulesi ile legolara *ilgisi kaybolmuş olacak ki* birkaç legoyu üst üste koyduktan sonra legoları elinden bırakıyor (Gözlem no 1.2/syf 2).

Mehmet'in ansızın gelip Elif'in inşa ettiği kuleyi yıkması, Elif üzerinde şaşkınlık yaratmış gibi görünmektedir. Elif'in gözleri açık ve şaşkın bir ifadeyle olayı izlemesi, Mehmet'in davranışının beklenmedik ve anlam verilmesi zor olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Elif'in

kuleden arta kalan legoları tekrar üst üste koymaya çalışmasına rağmen, yıkılan kule ve dağılan legoların yarattığı etkiyle motivasyonunu kaybetmiş gibi görüldüğü anlaşılmaktadır.

Elif, yerde emekleyerek Ali'nin karşısına geçiyor ve diz üstü oturuyor. Ardından Ali'ye bir şeyler söylemeye çalıştığını fark ediyorum. Mehmet bu sırada bağırarak ve sınıfın genelinde yoğun bir uğultu olduğu için ne dediğini duyamıyorum. Elif kendisine bir şeyler söyledikten sonra Ali Elif'e doğru bakıyor ancak bir şey söylemiyor. Elif, Ali'nin cevap vermeyişine olduğu yerde kollarını aşağı yukarı sallayarak tepki gösteriyor ve bir şeyler söylemeye devam ediyor. Elif'in, Ali'nin elinde duran küçük mavi renk bir oyuncak arabayı kendisine doğru atmasını böylelikle beraber oyun oynamalarını istediğini anlıyorum. Ali de arabayı ileri doğru eliyle sürerek 'Böyle mi atayım?' diyor. Elif, başını hafifçe aşağı yukarı sallayarak onaylıyor. Bunun üzerine Ali arabayı eliyle yerde sürüyor ve hızlı bir ivme ile Elif'e doğru yolluyor. Elif, kendisine gelen arabayı eliyle tutuyor ve Ali'ye doğru yerden gönderiyor. Bir süre bu şekilde arabayı birbirlerine yollayarak oynuyorlar (Gözlem no 1.2/syf 2-3).

Bu kesitte Elif'in gün içerisinde ilk defa bir akranıyla iletişim temasında olduğunu görmekteyiz. Elif'in Ali ile etkileşiminde, Elif'in sözlü ifadeleri olmamasına rağmen beden dili ve jestlerle iletişim kurmaya çalıştığı görülmektedir. Elif'in kollarını sallayarak ve bir şeyler söyleyerek Ali'ye yönelmesi, onun Ali ile bir oyun oynamak istediğini ifade ediyor gibi görünmektedir. Ali'nin Elif'in söylediklerini duyamaması veya anlamaması iletişim zorluklarına işaret edebilir. Ancak Elif'in, durumu anlamak ve iletişim kurmak için çaba gösterdiği görülmektedir. Elif'in jestleri ve yönlendirmeleriyle, Ali'ye bir oyuna dahil olma isteğini açıkça ifade etmeye çalıştığı anlaşılabılır. Ali'nin Elif'in talebine olumlu bir şekilde yanıt vermesi, çocuklar arasındaki etkileşimin karşılıklı ve olumlu bir şekilde gerçekleştiğine işaret ediyor olabilir.

Kısa bir an sonra sınıfın hemen girişinde yer alan diyafona bir çağrı geliyor. Hande öğretmen diyafonun yanına giderek ekrana birkaç saniye bakıyor. Ardından işaret parmağı ile konuşma düğmesine basarak 'Elif geliyor!' dedikten sonra parmağını düğmeden çekerek Elif'e hitaben 'Anne gelmiş canım' diyor. Elif gülümseyerek yerinden kalkıyor ve Hande öğretmen ile uyku odasına geçerek eşyalarını topluyor. Kısa bir süre sonra çantasını sırtına takmış biçimde uyku odasından çıkıyor ve koşar ayak sınıfın kapısından dışarıya çıkıyor. Ben de ayağa kalkarak dikkat çekmeyecek bir mesafeden Elif'i takip ediyorum. Elif

ayağındaki pandufları koridorda bulunan bir dolaba koyduktan sonra başka bir dolaptan ayakkabısını alarak yere koyuyor ve çömelerek ayağına giyiyor. Elif ayakkabısını giyerek ayağa kalktığı sırada Hande öğretmen arkasından yanaşıyor ve eğilerek sol yanağını öptükten sonra 'Yarın görüşürüz canım' diyor. Elif, Hande öğretmene bir yanıt vermeden koridor boyunca usul adımlarla yürümeye başlıyor. Ben de peşinden ilerliyorum (Gözlem no 1.2/syf 3-4).

Gözlem kesitinde Elif'in annesinin onu almaya geldiği haberini büyük bir sevinçle karşıladığını çabucak hazırlanarak sınıftan çıktığını görmekteyiz. Elif koridorda panduflarını çıkararak ayakkabılarını giydiği esnada Hande öğretmenin yanına gelerek Elif'i öptüğüne ve 'Yarın görüşürüz canım' dediğine şahit olmaktayız. Bu kısımda dikkati çeken birkaç husus bulunduğunu ifade edebiliriz. İlk husus gözlemin gerçekleştirildiği gün cuma günü olduğundan Hande öğretmenin Elif'e yarın görüşürüz demesi anlamını yitiriyor. Çünkü cumartesi günü kreşler hizmet vermemektedir. Hande öğretmenin bunu anlık bir dalgınlık veya ağız alışkanlığı olarak söylediği düşünülebilir. Dikkati çeken bir diğer husus Elif, Hande öğretmenin onu öpmesine ve yarın görüşürüz demesine hiçbir tepki göstermemektedir. Bu durum Elif'in henüz öğretmenine alışmadığını gösteriyor olabileceği gibi Elif'in annesine kavuşacak olmaya odaklanmış olmasından da kaynaklandığı düşünülebilir.

Köşeyi döndüğümüzde Elif, Nevin Hanımın kreşin hemen girişinde olduğunu görüyor ve 'Anneeeee'' diye sevinçle bağırarak koşmaya başlıyor. *Elif annesini gördüğüne o kadar mutlu oluyor ki eğer kanatları olsaydı koşmak yerine uçarak yanına gidebilirdi diye düşünüyorum.* Elif, uçar gibi koştuğundan sonra Nevin Hanım onu kocaman gülümseyerek ve kollarını açarak karşılıyor. Elif yanına varıp ona *hiç bırakmayacakmış gibi* sımsıkı sarıldığında Nevin Hanım da ona sımsıkı sarılıyor ve bir süre bu şekilde kalıyorlar. Sarılmayı bıraktıklarında Elif'in mutluluğunun gözlerinden okunabildiğini görüyorum. Bu sırada bana kaçamak bir bakış atsa da herhangi bir tepkide bulunmuyor. Nevin Hanım, Elif'in elinden tutarak dışarıya çıktığında, Sinan Beyin de onları beklediğini fark ediyorum. Elif, Nevin Hanımın elini tutarak okulun bahçesinden çıkışa doğru yürümeye başlarken ben de daha iyi görebilmek için dışarıya çıkıyorum. Sinan Bey beni fark edince başını eğerek selam veriyor. Ben de kendisine selam verdikten sonra araştırmam hakkında kısa bir bilgilendirme yapmaya karar veriyorum. Bilgilendirmeden sonra Sinan Bey teşekkür

ederek yanımdan ayrılıyor. Saatin 17.03'ü gösterdiğini fark ediyorum bunun üzerine gözlemimi sonlandırarak kreşten ayrılıyorum (Gözlem no 1.2/syf 3-4).

Bu gözlem kesitinde Elif'in annesini gördüğünde büyük bir sevinç ve mutluluk yaşadığı anlaşılmaktadır. Elif'in annesini gördüğü anda duyduğu sevinç, gözlemciye göre o kadar büyüktür ki, *eğer kanatları olsaydı uçarak yanına gidebilirdi* şeklinde bir benzetmeye başvurarak sahneyi betimlemeye çalışmaktadır. Elif'in annesiyle buluştuğunda mutluluğunu gözlerinden okunabilmekte, anne ve kızı bu sıcak buluşmanın ardından birbirlerine sıkıca sarılmakta ve kucaklaşmaktadırlar.

1.3.Gözlem-Kreşe Geliş- “Göyüşüyz Baba”

21.09.2022- 09.00

Elif'in babası Sinan Beyin elini nazikçe tuttuğunu ve yüzünde hafif bir tebessümle usul adımlarla yürüdüğünü izliyorum. Sinan Bey'in de yüzünde belirgin bir gülümseme hâkim ve sakin görünüyor. Elif'in saçları iki yandan minik topuz biçiminde bağlanmış ve saçlarına pembe tokalar iliştirilmiş. Üzerine mavi, kırmızı, beyaz renkli puantiyeli kalpler olan pembe renkli bir tişört, altına beyaz renkli diz boyundan yukarıda bir kapri, ayağına beyaz pembe geçişleri olan bir ayakkabı giymiş olduğunu görüyorum. Yine pembe renkli ve fermuar araları beyaz puantiyeli bir sırt çantasını sırtında taşıyor. Gözlem yapabilmek adına hemen bir banka oturuyor ve bisikletimi bankın arkasına yaslıyorum. Elif bahçe kapısından içeriye adım attığı an Sinan Beyin elini bırakıyor ve bahçe içinde sekerek geziniyor (Gözlem no 1.3/syf 1).

Gözlem kesitinde ilk olarak Elif'in babasıyla el ele, yüzünde bir tebessümle kreşe doğru ilerlediği aktarılmaktadır. Elif'in kreşin bahçe kapısından içeri girer girmez babasının elini bırakıp bahçe içerisinde sekerek yürümeye başladığı görülmektedir. Gözlem raporunda aralarında neler konuştuklarına yönelik bir bilgi olmasa da babanın sakin tavırları, yüzünde belirgin bir gülümsemenin hâkim olması ve bunlara ek olarak kızının ellerinden tutuyor oluşu kızını rahatlatmış ve kreşe gelmek hususunda cesaretlendirmiş olabilir. Babasıyla birlikte kreşe gelmek, babasının varlığını yanı başında hissetmek belki de odak çocuğun olası endişelerini hafifletmiş ve onu bir süreliğine de olsa sakinleştirmiştir. Elif'in babasıyla birlikte olmaktan keyif aldığı ve bu anın onun için anlamlı olduğu düşünülebilir. Gözlemin ilerleyen dakikalarında yaşananlar şöyle aktarılmaktadır:

Elif, kısa bir süre sektikten sonra kreş kapısına doğru ilerlemeye devam ediyor. Tam o sırada kreş öğretmeni olduğunu düşündüğüm bir kadının kreşin giriş kapısından dışarıya çıktığını fark ediyorum. Elif, kadına doğru yaklaştıkça adımları giderek yavaşlıyor ve tembelleşiyor, kadının karşısına geliyor ve duraksıyor. Kadın gülümseyerek Elif'i iki eliyle omuzlarından nazikçe tutuyor ve 'Günaydın, hoş geldin' diyor. Elif hafif bir tebessüm gösteriyor *biraz da çekinerek* 'Günaydın' diyerek karşılık veriyor. Elif'i Sinan Beye doğru yavaşça döndüren kadın 'Hadi babaya bay bay yap bakalım' diyor. Elif'in hafifçe dudakları büzüşüyor yüzündeki gülümseme kayboluyor ve biraz da peltek bir şekilde 'Göyüşüyüz baba' diyor ve iki elini havaya kaldırarak yavaşça sağa sola doğru sallıyor. O sırada Sinan Bey de tek elini kaldırarak sağa sola doğru sallıyor. Sinan Bey kısa bir an daha Elif'e baktıktan sonra arkasını dönerek uzaklaşıyor. [...] Kısa bir süre sonra Hande öğretmen kreş kapısında beliriyor. Elif'in elinden tutarak onu bahçedeki diğer arkadaşlarının yanına, çınar ağacına doğru götürmeye başlıyor. Ben de dikkat çekmeyecek bir mesafeden onları takip ediyorum (Gözlem no 1.3/syf 1-2).

Elif'in kreş kapısına yaklaştığında adımlarının isteksizleştiği görülmektedir. Kreş kapısında beliren bir öğretmen Elif'i omuzlarından tutarak selamlıyor ve hemen sonra babasının bulunduğu yöne doğru çevirerek babasıyla vedalaşmasını istiyor. Bu esnada Elif'in hafifçe dudaklarının büzüştüğü yüzündeki tebessümün kaybolduğu görülüyor. Elif, buruk biraz da yüzeysel bir vedalaşmanın ardından Hande Öğretmen tarafından bahçedeki diğer çocukların yanına götürülüyor. Hande Hanım tüm çocukları bahçede bir araya getirdikten sonra aşağıdaki olaylar cereyan ediyor:

Hande öğretmen oynatacağı oyunla ilgili açıklamalar yapıyor. Çocuklardan çimlere oturmalarını ve iki ayaklarını öne doğru uzatmalarını istiyor. Hemen ardından işaret parmağını sırayla çocukların ayakları üzerinde gezdirerek tekerleme söylemeye başlıyor. Tekerlemenin bittiği yerde işaret parmağı kimin ayağının üzerinde ise o çocuktan bir sayı söylemesini istiyor. Söylenen sayı kadar daha ilerleyen Hande öğretmen hangi çocuğa denk gelirse onun bacaklarını geri büktürüyor. Bakışlarımı Elif'e çevirdiğimde Elif'in başı yana dönük bir biçimde tek eliyle yerden ot yolduğunu fark ediyorum. *Yetişkinlere has soğukluk ve ciddiyeti barındıran bir yüz ifadesi* ile etrafa bakındığını görüyorum. Oynanan oyuna karşı en ufak bir istek ve heyecan duymadığını seziyorum. *Sanki tam olarak ne yaptıklarını anlayamamış ve bu oyuna bir anlam verememiş görünüyor.* Oyun devam ederken Hande

öğretmen tekerlemeyi durduruyor ve bir çocuktan 1-10 arası bir sayı söylemesini istiyor. Çocuğun söylediği sayıya göre ilerlediğinde Elif'in sağ bacağına dokunarak duruyor. Hande öğretmen Elif'e 'Hadi bük bacağını canım' diyor. Elif kendisine söyleneni yaparken yalnızca yüzünde *donuk bir ifadeyle* Hande öğretmene bakmakla yetiniyor ve hiçbir şey söylemiyor. Oyun bir süre daha devam ediyor ancak diğer çocukların da çok keyif aldıklarını hissetmiyorum. Elif ise tüm bu süre zarfında etrafına anlamsız bakışlar atmaktan ot olmaktan başka hiçbir şey yapmıyor (Gözlem no 1.3/syf 2).

Bu gözlem kesitinde Elif'in oyuna karşı ilgisiz ve kayıtsız görüldüğü dikkat çekmektedir. Elif'in oynanan oyunla hiçbir şekilde ilgilenmediğini oyun oynandığı esnada yerdeki otları yolduğunu görmekteyiz. Elif'in yüzünde oyun sırasında en ufak bir keyif ve mutluluk ifadesi ortaya çıkmadığını, sıra kendisine geldiğinde ise Hande öğretmenin söylediklerini isteksizce yerine getirdiğini görmekteyiz. Bununla birlikte oyundan keyif almayan tek kişinin odak çocuk Elif olmadığı da gözlem kesitinde vurgulanmaktadır. Çocuklar bahçede, çimlerin üzerinde olmalarına rağmen ve yine oyun oynamak için çok elverişli bir ortam olmasına karşın Elif ve diğer çocukların bahçede gerçekleştirilen etkinlikten keyif almadıkları hissedilmektedir. Bunun olası bir nedeni çocukların zorlu bir uyum ve geçiş süreci deneyimliyor olmalarıdır. Kreşteki ilk haftalarını deneyimleyen çocuklar, bir grubun veya oyunun parçası olmak konusunda zamana ve cesarete gereksinim duyuyor olabilirler. Kreşte ebeveyn katılımlı uyum modellerinin uygulanmıyor oluşu kreş çocuklarının pürüzsüz bir geçiş süreci deneyimlemelerini güçleştiriyor olabilir. Yine, sözel ve veya sözel olmayan sosyal etkileşim deneyimleri yaşayabilmek, birliktelik, bağlılık ve aidiyet duygusunu deneyimleyebilmek için biraz daha zamana gereksinim duyuyor olabilirler. Çocukların yapılan etkinliğe kayıtsızlık göstermelerinin bir diğer olası nedeni ise oynanan oyunun ilgi çekici ve eğlenceli bir nitelikte olmamasıdır. Çocuklar tekerlemeyi ilk kez duyuyor olabilir, bazıları ise sayıları henüz bilmiyor olabilir. Bir süre sonra etkinlik sona ermekte, çocuklar ve Hande öğretmen yemekhaneye gitmek üzere topluca bahçeden ayrılmaktadırlar.

Elif'in, tembel adımlarla başı önünde yere bakarak kreşin girişine doğru ilerlemesini izliyorum. Girişe vardığımızda başka bir çocuk grubunun bahçeye çıkmaya başladığını görüyorum. Kreş girişinde aniden bir çocuk yoğunluğu oluşuyor. Burada ansızın öyle bir kaos oluşuyor ki birkaç dakika kadar Elif'i gözden kaybediyorum. Onu yeniden görebilmem ancak bu kaos sona erdiğinde mümkün oluyor ve Elif'in girişin sağındaki

minik bankta tek başına oturmuş kıpırdamadan yere baktığını fark ediyorum. Tamamen keyifsiz görünüyor hiçbir şey ilgisini çekmiyor (Gözlem no 1.3/syf 3).

Gözlem kesitinde çocukların belki de koordinasyon eksikliğinden ötürü kendilerini kısa bir süre içerisinde kaotik bir ortamda buldukları görülmektedir. Elif'in ise yalnız başına bir bankta oturduğu ve bakışlarının zeminde sabitlendiği izlenmektedir. Bir ihtimal, Elif bu sırada annesini veya babasını düşünmekte ve onlara özlem duymaktadır. Elif'in oryantasyona gereksinim duyduğu ifade edilebilir. Kreşin kaygı yüklü ortamı, ilgi uyandırmayan etkinlikler ve henüz kaynaşmadığı arkadaşları Elif'in dünyanın yükünü omuzlarına almış bir yetişkin edasıyla bu bankta bir başına oturmasının sebepleri olabilir. Daha sonrasında Elif'in durumunu fark eden Hande öğretmen ona kurum içinde giymesi gereken panduflarını giydirerek yemekhaneye doğru yönelen çocukların yanına yollamaktadır.

Hande öğretmen yemekhaneye giriyor diğer çocuklar peşi sıra onu takip ediyor. Bir grup çocuğun kahvaltılıklarını almak için sıraya girmiş olduklarını görüyorum. Elif'in, çocukların oluşturduğu bu sıranın dışında kalarak *ne yapacağını bilemez halde* etrafına bakındığını fark ediyorum. *Hiç tanımadığı bu yabancı ortamdaki konumunu tam olarak bilmediğini ve bu durumun onu yoğun bir endişeye sürüklediğini seziyorum.* Elif bir müddet *kaygılı ve endişeli* biçimde etrafına bakınıyor. O sırada diğer çocuklar ile ilgilenen Hande öğretmen Elif'in sıranın dışında olduğunu fark etmiş olacak ki Elif'in yanına gelerek *desteklercesine* hafifçe omuz hizasından kucaklayarak 'Sıraya girelim hadi bakalım' diyerek onu diğer çocukların beklediği sıraya doğru yönlendiriyor (Gözlem no 1.3/syf 3-4).

Elif'in, yemekhaneye girişte sıra beklemekte yaşadığı belirsizlik ve kaygı, yeni bir çevreye alışıp, uyum göstermekte zorlandığına işaret ediyor olabilir. Gözlem kesitinde betimlendiği haliyle, Elif'in tanımadığı çocuk ve yetişkinlerle dolu olan bir odada *ne yapacağını bilemez halde* etrafına bakındığını görmekteyiz. Elif, Hande öğretmenin yönlendirmesi ile kahvaltısını almak için sıraya girmiş olsa da çekingen ve endişeli halleri devam etmektedir.

Görevli Elif'e ne istediğini sormadan tabağına biraz zeytin, yarım bir poğaça, bir dilim salatalık koyuyor. Ardından aceleyle bir bardak sütü de eline tutuşturarak Elif'i yanından gönderiyor. Elif, tabağını ve sütünü tutarak isteksiz adımlarla kendi sınıf arkadaşlarının olduğu masaya doğru ilerliyor (Gözlem no 1.3/syf 4).

Bu kesitte dikkati çeken önemli bir durum mevcuttur. Görevli, Elif'e ne yemek istediğini sormadan tamamen kendi inisiyatifi ile Elif'in tabağına bir şeyler koymakta ve ona hiçbir şey söylemeden yanından göndermektedir. Zaten fazlasıyla kaygı yüklü olan Elif'in bir de kendisi ile hiç iletişim kurulmadan eline bir şeyler tutuşturulduğunda neler hissettiğini tahmin etmek güç değildir. Çocukların fikirlerini sormadan, onlarla konuşmadan yalnızca sessiz bir tiyatro gibi herkesin rolünü yerini getirdiği bir ortamda uyum sürecinin sağlıklı yürümesi pek mümkün görünmemektedir.

Bu sırada Elif yanında oturan Lale'nin omzuna hafifçe dokunuyor ve nazikçe yukarı aşağı hareketlerle okşamaya başlıyor. Ancak Lale ani bir hareketle kendini geri çekiyor ve Elif'e işaret parmağıyla Elif'in tabağını işaret ediyor. *Bu davranışı benimle uğraşma tabağıyla ilgili diyen bir mesaj olarak yorumluyorum.* Ancak Elif bu davranışı benim gibi yorumlamıyor olsa gerek elini Lale'nin omzunda tutarak dokunmaya devam ediyor. Lale bu durumdan oldukça rahatsız olarak yüzünü buruşturuyor, ardından hızlı bir hareketle Elif'in elini tutarak omzundan çekiyor. Bu sırada Hande öğretmen reçelli poğaçaları dağıtmayı bitirerek yerine dönüyor ve Lale Elif'i öğretmenine şikâyet ediyor. Hande öğretmen Elif'in ona sevgi göstermeye çalıştığını ifade etse de Lale bu davranışı istemediğini açıkça belli ediyor. Elif, Hande öğretmen yanlarında oturduğu sürece Lale ile tekrar temas kurmuyor. Bunun yerine bana sıkıldığını hissettiren bir biçimde sandalyesini ileri geri sürükleyip sallamaya başlıyor (Gözlem no 1.3/syf 4).

Kesitte Elif'in yanında oturan Lale ile temasa geçmeye çalıştığı görülmektedir. Elif'in, Laleye oldukça şefkatli bir biçimde yaklaşarak omzunu okşadığı ve ilgi gösterdiği gözlemlenmektedir. Elif'in bir arkadaş edinmek arzusunu taşıdığını, birileriyle iletişim kurmak isteği duyduğunu ifade edebiliriz. Ancak Lale, Elif'in iletişim çabasına olumlu yaklaşmamakta önce Elif'in elini omzundan atarak ardından Hande öğretmene şikâyet yoluyla Elif'i kendisinden uzaklaştırmaya çalışmaktadır. Elif ise bir süre pes etmeden tekrar denese de sonrasında çabalarının yersiz olduğunu anlamış olsa gerek temas girişimlerinden vazgeçmektedir. Bunu takiben oturduğu sandalyede bir ileri bir geri salınmakta, içsel gerginliği devam etmektedir.

Hande öğretmen ayağa kalkarak yanımızdan uzaklaşınca Elif yeniden Lale ile temas kurma çabasına girişiyor. Lale'nin omzuna hızlı bir hareketle dokunup geri çekiliyor ve bunu birkaç kez tekrarlıyor. Ardından nazikçe Lale'nin saçlarını okşamaya başlıyor. Ancak Lale Elif'in elini tutarak kendinden uzaklaştırmaya çalışıyor. Elif, bu karşı koyuşa 'Lale'nin iki

kolunu da tutarak karşılık veriyor. Bu duruma iyice canı sıkılmış olacak ki Lale'nin yüzü iyice buruşuyor, dudakları aşağıya doğru büzülüyor ve neredeyse ağlayacak duruma geliyor. Lale, Elif ile baş edemeyince 'Öğyetmenim!' diyerek Hande öğretmene seslenmeye başlıyor. Bu sesleniş üzerine Hande öğretmen yanlarına gelerek 'Arkadaşın rahatsız oluyor ama yapma öyle' diyerek Elif'i uyarıyor. Bu uyarıyla birlikte Elif üzgün biçimde önüne dönüyor ve Lale'ye temas etmekten vazgeçiyor. Bu olayı takip eden dakikalar boyunca Elif yine sandalyesini ileri geri sürüklemeye başlıyor (Gözlem no 1.3/syf 5).

Elif'in, Hande öğretmen ortamdan ayrılır ayrılmaz yeniden Lale ile etkileşime geçtiği dikkati çekmektedir. Elif, yeniden şefkatle Laleye yaklaşmakta ve nazıkçe saçlarını okşamaktadır. Ancak Lale'nin Elif'ten rahatsız olduğu ve onu kendinden uzaklaştırmaya çalıştığını görülmektedir. Elif, bu uzaklaştırma çabasına Lale'nin iki kolunu da tutarak adeta onu savunmasız bırakarak karşılık vermektedir. Hande öğretmenin müdahalesi sonrasında ise Elif'in oldukça üzüldüğü ve artık kendi içine kapandığı düşünülebilir. Elif'in, Lale ile etkileşim kurmak konusunda ısrarcı davrandığı, kaygılarını bir nebze de olsa dizginleyecek bir yol aradığı görülmektedir. Elif, belki de Lale'yi kendine güvenli sığınak olarak görmüş ve ona sığınma konusunda her türlü yola başvurmaktan geri durmamıştır. Buna rağmen çabalarının sonuçsuz kaldığı ve bu durumun onu üzüntüye sürüklediği söylenebilir.

Sandalyesini ileri geri sürüklerken ansızın 'öğyetmenim. öğyetmenim!' diyerek Hande öğretmene seslenmeye başlıyor. Hande öğretmen onu işiterek baktığında ise hiçbir şey söylemiyor. Ancak Hande öğretmenin dikkati başka bir yere yöneldiğinde yeniden 'öğyetmenim. öğyetmenim!' diyerek seslenmeye başlıyor (Gözlem no 1.3/syf 5).

Elif'in, etrafındaki hiç kimse ile iletişime geçemiyor oluşu ona kendisini görünmezmiş gibi hissettiriyor olabilir. "Öğretmenim!" şeklinde seslenişleri 'Ben görünmez değilim buradayım ve ilgiyi hak ediyorum' iletisini ulaştırma gayreti olarak yorumlanabilir. Çünkü Elif, Hande öğretmen kendisine baktığında hiçbir şey söylememekte yalnızca ona seslenmektedir. Elif, bu noktada belki de aslında yardım istemektedir. Elif'in, etrafındaki çocuklarla iletişim kurmak ve bir bağ kurabilmek için ilk adımları attığı ancak çabalarının bir karşılık bulmadığını düşünülebiliriz. Bu andan sonra yemeklerini bitiren çocuklar yemekhaneden ayrılmakta ve gözlem sona ermektedir.

1.4.Gözlem-Kreşten Ayrılış- Yapboz

21.09.2022- 16.45

Gözlemci, Elif'in kreşten ayrılma ve ailesiyle buluşma anını gözlemleyebilmek amacıyla yeniden kreşe gelir ve sınıfa girer. Elif sınıfın bir köşesinde tek başına yapboz oynamaktadır.

Elif raflardan birinden tepsiye benzer ahşap dikdörtgen bir materyal alıyor. Dikkatlice bakınca, tepsinin üzerinde çeşitli meslek gruplarını tasvir eden parçaların olduğunu görüyorum. Bu materyalin doğru parçayı doğru yere yerleştirmek maksadını taşıyan bir tür yapboz oyunu olduğunu anlıyorum. Elif önce hali hazırda yapılmış olan yapbozu bozarak tüm parçaları yerlerinden çıkarıyor. Ardından bu parçaları eline alarak itina ile doğru yerlere yerleştiriyor. Ancak bu başarılı yerleştirmelerden sonra eline aldığı bir parçanın doğru yerini bulmakta ciddi bir güçlük yaşadığını fark ediyorum. Tüm dikkatini oyuna vermiş olduğunu görüyorum, çevrede olan bitenle ilgilenmiyor. Hafifçe dudaklarını ısırarak elindeki parçayı yapbozdaki boşluklara yerleştirmeye çalışıyor ve nihayetinde doğru yeri bularak parçayı doğru alana yerleştirmeyi başarıyor. (Gözlem no 1.4/syf 1).

Elif'in materyalle ilgilendiği süre boyunca oldukça dikkatli olduğu ve oyunu tamamlamak için gayret gösterdiği görülmektedir. Oyun esnasında dudaklarını hafifçe ısırıyor oluşu elindeki parçayı doğru yere yerleştirmek için istek duyduğunu ve yaptığı işe odaklanmış olduğunu gösteriyor olabilir. Çok kısa bir süre sonra sınıfın diyafonuna bir çağrı gelmekte ve gelen anonsla Elif'in annesinin onu almaya geldiği Hande öğretmene bildirilmektedir.

Hande öğretmen Elif'in yanına yere oturuyor ve 'Annen gelmiş canım' diyor. Elif, Hande öğretmeni duymamış gibi yapboza dikkatle bakmayı sürdürüyor. Hande öğretmen bunun üzerine Elif'e 'Bitirelim öyle gidelim istersen' diyor. Elif Hande öğretmene başını onaylar gibi yavaşça aşağı yukarı sallayarak yanıt veriyor. Böylece Hande öğretmenin yardımıyla Elif kısa sürede kalan tüm parçaları doğru yere yerleştiriyor (Gözlem no 1.4/syf 2).

Gözlem kesitinde dikkati çeken nokta annesinin onu almaya geldiğini duymasına karşın odak çocuğun herhangi bir tepki vermiyor oluşu ve uğraştığı yapbozu tamamlamaya çalışıyor olmasıdır. Bu durum Elif'in yaptığı işi oldukça ciddiye aldığını ve başarmak konusunda azimli olduğunu düşündürüyor. Birkaç saniye sonra Elif'in yapbozunu tamamladığını, Hande öğretmenin hazırlanmasına yardım edip onu sınıftan çıkardığını görüyoruz.

Hande öğretmen kapının önünde Elif'in sırtına dokunarak onu yavaşça ileriye doğru yollarken 'Yarın görüşürüz Elifciğim' diyor. Elif Hande öğretmene bir yanıt vermeden usul adımlarla koridor boyunca yürümeye başlıyor (Gözlem no 1.4/syf 2).

Daha önceki kesitlerde olduğu gibi Elif'in ayrılık sırasında Hande öğretmene herhangi bir sözel karşılık vermediği görülmektedir. Bu durumdan yola çıkarak Elif'in öğretmenine tam anlamıyla alışamadığı veya onunla iletişim kurmak konusunda henüz rahat olmadığı tahmin edilebilir.

Elif kreşin giriş kapısına varıyor. Elif'in annesi Nevin Hanımın girişin hemen önünde olduğunu görüyorum. Kızını gördüğünde yüzüne kocaman bir gülümseme yayılıyor. Elif, Nevin Hanımı gördüğünde adımlarını uçarcasına hızlandırarak neşe içerisinde annesine koşuyor. Nevin Hanım kızı yanına vardığında yere eğiliyor ve sınıksız birbirlerine sarılıyorlar. Kısa bir süre sarıldıktan sonra Nevin Hanım Elif'i girişteki minik sarı banka oturtuyor ve ayağındaki panduflarını çıkarmaya başlıyor. Elif'in gülümsediğini ve bakışlarının kreşe doğru sabitlendiğini görüyorum. Nevin Hanım Elif'in daldığını fark etmiş olacak ki elini onun göz hizasında sağa sola birkaç defa sallıyor. Ama Elif'in bakışları sabit kalmayı sürdürüyor. Nevin Hanım Elif'in panduflarını çıkardıktan sonra ayakkabılarını giydiriyor. Ardından Elif'in elinden tutuyor ve gülererek 'Niye daldın kızım bu kadar?' diye soruyor. Elif gülümsemeyi sürdürürken bakışları sabitlendiği yerden koparak annesine doğru yöneliyor. Ardından Nevin Hanımın elini bırakmadan ayağa kalkarak onunla dışarıya çıkıyor. Kreşin hemen önünde Sinan Beyin onları beklemekte olduğunu fark ediyorum. Elif Sinan Beyi görünce annesinin elini bırakıyor ve onun yanına doğru atılıyor. Sinan Bey Elif'in elinden tutarak kreşin bahçe kapısına doğru götürmeye başlıyor. Elif'in yüzünde kocaman bir gülümsemenin hâkim olduğunu görüyorum (Gözlem no 1.4/syf 2-3).

Nevin Hanımın, Elif'i gördüğünde yüzüne yayılan gülümsemesi ve yine benzer bir biçimde Elif'in annesini gördüğünde neşelenerek ona uçarcasına koşması ve nihayetinde sınıksız sarılmaları birbirlerini özlediklerinin, tekrar bir araya gelmenin verdiği mutluluk duygusunu deneyimlediklerini göstermektedir. Nevin Hanımın, Elif'in dalgınlığını fark ettikten sonra ellerini sallayarak dikkatini çekmeye çalışması ve bunu takiben "Niye daldın kızım bu kadar?" şeklinde soru yöneltmesi çocuğa karşı ilgili ve alakalı olduğunun işaretleri olarak görülebilir. Elif'in kreşin dışında bekleyen babasını gördüğünde, annesinin ellerini bırakarak babasına doğru atılması

babasını da özlediğinin göstergesi olarak düşünülebilir. Odak çocuk ebeveynlerinden her ikisinin de yanı başında olmasının keyfini sürüyor ve neşeleniyor. Gözlemcinin “Elif’in yüzünde kocaman bir gülümsemenin hâkim olduğunu görüyorum” ifadesinden hareketle odak çocuğun kendini güvenli hissettiğini ve mutlu olduğunu dile getirebiliriz. Tüm bunlara ek olarak gözlemin sonlandırılmasının ardından gözlemci hevesle kendisine sorular yönelten Nevin hanımın sorularını yanıtlamış ve ona araştırmanın gizliliğini ihlal etmeyecek biçimde bilgilendirme de bulunmuştur. Bu durum, annenin süreci oldukça heyecanlı biçimde yakından takip ettiğine hem araştırmaya hem de kızlarına ilgi gösterdiklerine işaret etmektedir.

1.5.Gözlem-Kreşe Geliş- İç karatıcı İnanılmaz Bir Gün

28.09.2022- 08.50

İlk gözlemin yapıldığı 16 Eylül’den bu yana yaklaşık iki hafta geride bırakılmıştır. Gözlemci odak çocuğun ebeveyni tarafından kreşe getirildiği ve ebeveyninden ayrılma anlarında yaşayacağı deneyimleri üçüncü kez gözlemlemek üzere kreş bahçesindeki yerini almış, beklemeye koyulmuştur. Kısa bir süre sonra Elif ve annesi kreşin bahçe kapısında belirirler.

Elif, Nevin Hanım’ın elini tutmuş biçimde yavaşça bahçeye giriyor. Yüzünde hafif bir tebessüm olsa da adımlarını oldukça yavaş bir tempoda atması dikkatimi çekiyor. Etrafına kısa kısa bakışlar atsa da bakışlarını daha çok yürüdüğü yola sabitlediğini fark ediyorum. Annesinin elini hiç bırakmadan tembel adımlarla kreşin girişine varıyor. İçeriye doğru bir adım attıklarında Nevin Hanım Elif’i hemen solunda bulunan minik sarı renkli banka oturtuyor. Ardından kendisi Elif’in önünde diz çöküyor ve ayakkabılarını çıkararak panduflarını giydiriyor. Annesi panduflarını giydirirken Elif’in gülümseyerek annesini izlediğini fark ediyorum. *Annesine bakışında hayranlık ve sevginin harmanlandığını hissediyorum.* Nevin Hanım Elif’in panduflarını giydirdikten sonra ayağa kalkıyor ve Elif’in elinden tutarak onu banktan kaldırıyor. Ardından eliyle kızının sol omzuna hafifçe dokunuyor ve öne doğru uzanarak yanağından hafifçe öpüyor. Annesi öperken görüş açımı kapattığı için Elif’in yüzünü göremiyorum. Nevin Hanım’ın eli Elif’in omzundayken onu içeriye açılan kapıya doğru yönlendiriyor. *Bu yönlendirme bana kâğıttan bir kayığı suyun üzerine koyarak onu ileriye ittiğimiz kadar yumuşak ve narince geliyor.* Elif yavaş, isteksiz adımlarla tek başına kreşin içine doğru gidiyor (Gözlem no 1.5/syf 1).

Gözlem kesitinde Elif'in kreşe gelirken yüzünde bir gülümsemenin hâkim olduğunu ancak bahçe içerisinde oldukça tembel ve isteksiz adımlarla ilerlediği görülmektedir. Elif'in burada ikircikli duygular yaşadığı varsayılabilir. Odak çocuğun annesi hemen yanı başındadır dolayısıyla Elif annesinin mevcudiyetini ve onun sağladığı duygusal desteği olabildiğince hissedebilmektedir. Annesi ona panduflarını giydirmekte, ellerinden tutmakta ve omzuna dokunarak yanağına öpücük kondurmaktadır. Tüm bunlar Elif'in olası endişelerini bir nebze de olsa gidermiş, o an için kendisini iyi hissetmesini sağlamış olabilir. Annesinin gösterdiği şefkat ve sakin tavırlar olası kaygılarını yatıştırmış, belli bir ölçüde de olsa onu kreşe girmek için cesaretlendirmiş olabilir. Öte yandan, annesinin elini bir an için bile bırakmıyor oluşu, tembel adımlarla kreş kapısına doğru ilerliyor oluşu ve genel anlamda ağır, aheste hareket ediyor oluşu kreşe gelmek hususunda büyük bir arzu duymadığının ve annesinden ayrılmak istemediğinin emareleri olarak değerlendirilebilir. Kısa bir süre sonra Nevin hanımın Elif'i öptüğünü ve omzuna elini koyarak olabildiğince narin ve hassas bir biçimde kreşin içerisine doğru yönlendirdiğini gözlemlemekteyiz. Gözlemci, annenin bu tavrını *suya hassasiyetle bırakılan, ıslanması veya su alması arzulanmayan "kâğıt kayak"* analogisine başvurarak aktarmaktadır. Elif annesine hiçbir şekilde karşı koymamakta, annesinin gidişini protesto etmemektedir. Odak çocuk sınıfa girdikten sonra şu olaylar cereyan etmektedir.

Sınıfa giriyorum ve Elif'i iyi iştirip görebileceğim bir sandalyeye oturuyorum. Tam bu sırada Hasan'ın ağlamaya başladığını duyuyorum. İlginç bir anlığına odak çocuktan Hasan'a yöneliyor. Çocuğun 'Annee, anne, annemi istiyom!' şeklindeki feryat ve hıçkırıklarına şiddetli biçimde ağlayışı ve gözlerinden boncuk boncuk dökülüp, yanaklarından süzülen gözyaşları eşlik ediyor. Çocuğun yüzü kızarıyor, dudakları büzüşüyor ve hafifçe aşağıya sarkıyor. Acı çektiği ve çaresizliği yüzünden okunabiliyor. Bu durumu fark eden Hande öğretmen Hasan'ın yanına geliyor önünde diz çökerek sırtını dairesel hareketlerle okşamaya başlıyor ve çocuğa bir şeyler söylüyor. Hasan'ın ağlama sesi Hande öğretmenin söylediklerini bastırdığı için neler söylediğini duyamıyorum. Teskin etmeye çalıştığını tahmin ediyorum. Hande öğretmenin çabaları çocuğu yatıştırmamış olmalı ki bu kez çocuğu elinden tutarak sınıfın kapısına doğru götürüyor (Gözlem no 1.5/syf 2).

Gözlemcinin odağının Elif'ten kısa bir süreliğine de olsa uzaklaştığı ve ilgisinin Hasan'a yönlendiği görülmektedir. Hasan'ın yaşadığı bu trajik durum ilk değildir. (Gözlem no 1.1) Daha önce de ele alındığı gibi Hasan şiddetli biçimde ağlamakta, annesini yanında istemekte ve yüzünde

çaresizliğin izleri görülebilmektedir. Ve yine daha önce olduğu gibi Hande öğretmenin çocuğu teskin etme çabaları sonuçsuz kalmakta ve çareyi Hasan'ı gözlemciden ve sınıftaki diğer çocuklardan uzaklaştırmakta bulmaktadır. Her geçen dakika sınıf içinde oldukça kasvetli ve kaygı yüklü bir atmosferin oluştuğu ifade edilebilir.

Bu sırada Lale oturduğu sandalyeden ayağa kalkarak (Hasan'ı kastederek) 'Öğretmenim o neden ağlıyo?' diye soruyor. Hande öğretmen ve sınıftaki diğer kadın öğretmen Lale'nin yönelttiği soruya herhangi bir cevap vermiyor. Lale bir süre yanıt bekler gibi her iki öğretmene de bakıyor az sonra dudaklarını büzerek sessizce halını üzerine oturuyor (Gözlem no 1.5/syf 2).

Hasan'ın gerginliğinin ve acıklı hallerinin diğer kreş çocuklarının dikkatini celbettiği söylenebilir. Lale, arkadaşının neden bu denli üzgün olup ağladığını merak etmekte ve öğretmenlerine bunu sormaktadır. Ancak öğretmenler sınıf içerisindeki kasvetli ve iç karatıcı duygusal atmosferi daha da dramatik bir hale getirircesine Lale'ye cevap vermemekte ve onu görmezden gelmektedirler. Bir süre öğretmenlerinden cevap bekleyen Lale yanıt alamayacağını anladığında dudaklarını büzerek üzgün bir biçimde yere oturmaktadır. Gözlemci sınıfta yaşanan bu üzücü hadiselerden dolayı bir süre Elif'e hiç odaklanamamış ve diğer çocukların yaşadığı kaygı ve üzüntüyü gözlemlemekten kendini alıkoyamamıştır.

Elif'e odaklanmak istiyorum ancak az önce öğretmeni tarafından sınıfın kapısına doğru götürülen Hasan'ın bir kez daha 'Annemi istiyom, annem gelsin' şeklinde feryat edip yakardığını işitmemle beraber bakışlarım yine Hasan'a yöneliyor. Çok kısa bir süre sonra öğretmen Hasan'ı sınıftan çıkarıyor olasılıkla yandaki boş sınıfa götürüyor. Hasan'ın feryatları ve haykırıları tüm sınıftan duyuluyor (Gözlem no 1.5/syf 2)

Gözlemci, dikkatini Elif'e çevirmek istemesine karşın Hasan'ın içinde bulunduğu içler acısı durum buna engel teşkil etmektedir. Hasan'ın feryatlarının sınıfın üstüne kara bir bulut gibi çöktüğü ve kasvetli, endişe yüklü havayı daha da pekiştirdiği hissedilebilmektedir. Hande öğretmenin ise daha önce olduğu gibi çareyi Hasan'ı sınıftan uzaklaştırmakta bulduğu gözlenmektedir. Gerçekleştirilen seminer toplantısında gözlemle ilgili şu yorumlar dile getirilmiştir:

Gözlem kesitinden hareketle kreşteki duygusal atmosferin iç karartıcı, kaotik ve örseleyici olduğunu söyleyebiliriz. Gözlemcinin kreşin bu kaotik ve kasvetli duygusal atmosferi

sebebiyle odak çocuğa yönelmekte oldukça güçlük yaşadığını görmekteyiz. Sınıf içerisinde ağlayan çocuğun dışarı çıkarılma gerekçesi tam olarak anlaşılmamaktadır. Dışarıda çocuğa ne oldu? Ailesinin arandığı mı söylendi? Çikolata mı verildi? Ve neden sınıftan çıkarıldı? Bu sorular önemini korumaktadır (Seminer no 1).

Gözlem saatinin devamında şu olaylar yaşanmaktadır.

O esnada gözlemimin merkezinde olması gereken odak çocuk Elif'e yönelmem gerektiğini duyumsuyorum. Bakışlarımı Elif'e çevirdiğimde, Elif'in sessiz sedasız ve olabildiğince dikkatli bir biçimde elindeki yapboz ile haşır neşir olduğunu anlıyorum. *Yüzü donuk ve duygudan yalıtılmış gibi görünüyor kaşlarının hafif çatık oluşu ve yüzünün genel görünümü adeta yetişkinlere özgü ciddi ve soğuk bir görünüşü anımsatıyor* (Gözlem no 1.5/syf 3).

Elif'in etrafında gerçekleşen bu karamsar ve iç karartıcı olaylar karşısında tüm dikkatini elindeki yapboza veriyor oluşu, kendini içinde bulunduğu yıpratıcı ortamdan duygusal olarak izole etme gayreti veya arzusu olarak görülebilir. Bu gözlem kesitinden hareketle Elif'in endişelerini kendisini meşgul ederek dindirmeye çalıştığı söylenebilir. Bu kesitin ardından Hande öğretmen çocukları yemekhaneye götürmekte ve gözlemci onları takip etmektedir.

Bu sırada Hasan yeniden 'Annee, anne, annemi istiyom' diyerek hıçkırarak ağlamaya başlıyor. Yılgın adımlarla, ayaklarını sürterek ağlaya ağlaya merdivenleri çıkıyor ve hıçkırmaya, bağırmaya devam ediyor. Gözyaşları su gibi akıyor ve etrafında ona yardım edebilecek pek kimse bulunmuyor. Onu teselli edecek, başını okşayıp sakinleştirecek hiç kimse yok etrafında! *Derinden ve kalbimin bir köşesinden çocuğu teskin etme gereksinimi duyumsuyorum ancak gözlem yönteminin ölçütlerinden biri olan "Mesafeli, edilgen duruşu" bozmamam gerektiği aklımın bir köşesinde olduğundan bu fikirden vazgeçiyorum.* Hasan bu şekilde ağlaya ağlaya yemekhaneye ulaşıyor (Gözlem no 1.5/syf 3).

Hasan'ın, ebeveyn ayrılığı kaynaklı derin bir üzüntü ve kaygı duyduğu anlaşılmaktadır. Etrafında ona destek olacak, teselli edecek kimse bulunmamaktadır. Hasan'ın bu durumu gözlemciyi öylesine derinden etkilemiştir ki, gözlemci araştırmasının öncül gerekliliklerinden biri olan mesafeli duruşu bozmak ve Hasan'ı teselli etme noktasında güçlü bir arzu hissetmiştir. Gözlemci, nihayetinde edilgen duruşunu bozmamış ve Hasan'a müdahale etmemiş olsa da Hasan'a karşı içinde şefkat beslediği ve onun durumuna derinden üzüldüğü ifade edilebilir.

Bakışlarımı yeniden Elif'e yönlendiriyorum. Elif kahvaltılıkclarını almak için sıradaki yerini alıyor. Tam bu esnada iki avucuyla birkaç defa gözlerini ovuşturduğunu görüyorum. Dudaklarının büzüldüğünü ve gözlerinin dolduğunu fark ediyorum. Gözlerini yeniden ovuşturuyor ve sessizce ağlamaya başlıyor. Hande öğretmen bunu fark edince Elif'in yanına gidip hafifçe Elif'in hizasına doğru eğiliyor. 'Ne oldu Elif senin neyin var?' diye soruyor. Elif'in usulca ve çekinerek 'Annemi istiyorum' dediğini işitiyorum. Hande öğretmen bir şeyler söylüyor ancak gürültüden ne söylediğini anlamıyorum. Bir süre sonra Elif'in ağlamayı kestiğini görüyorum (Gözlem no 1.5/syf 3-4).

Hasan şiddetli biçimde, Elif ise sessiz sedasız ağlamaktadır. Kreş öğretmenleri çocukları sakinleştirmek ve teskin etmek hususunda zorluklar yaşamaktadırlar. Hande Hanım çocukların ağlayış ve yakarışlarının ardında büyük olasılıkla ebeveyn ayrılığının yattığını adeta bilmiyor gibi davranmaktadır. Çocukların yönelttiği bazı sorulara yanıt vermediği gibi onları sakinleştirmek için belirli bir yonteme de vakıf değilmiş gibi görünmektedir. Hasan'ı teskin etmek için kendince yoğun çaba sarf etmekte ve bunda pek de başarı gösterememektedir. Hande Hanım, Tanrılar tarafından büyük bir kaya parçasını bir tepenin zirvesine yuvarlamaya mahkûm edilmiş, kayayı tam tepenin doruğuna ulaştırdığında elinden kaçırarak ve her şeye yeniden başlamak zorunda kalan biçare Sisyphos gibi beyhude çabalar göstermektedir. Gergin, stresli ve yorgun olduğunu kolayca tahmin edilebileceğimiz Hande Hanım Hasan'ın ardından bu kez Elif'in ağladığını görünce "Ne oldu Elif senin neyin var?" sorusunu yöneltmektedir. Hasan'ın sözel ifadeleri ile paralel bir biçimde bu kez de yanıt değişmeyecek "Annemi istiyorum!" olacaktır. Bir süre sonra Elif elinde kahvaltı tabağıyla bir masaya yönelerek bulduğu boş sandalyeye oturmaktadır.

Elif tabağındakilerden yemeye başlamıyor elleri bacaklarının üzerinde tırnaklarıyla oynuyor. Dakikalar boyunca bu pozisyonu hiç değiştirmiyor ve hiçbir şey yemiyor (Gözlem no 1.5/syf 4).

Elif'in tabağındakilere yönelmemesi, tırnaklarıyla oynaması ve genel manada iştahsız görünmesi onun için her yönü ile yeni olan, içinde henüz yeni tanımaya başladığı birçok çocuk ve yetişkinin bulunduğu bu çevreye henüz alışamadığının, ebeveynlerinden ayrılmanın sarsıcı içruhsal etkilerini deneyimliyor oluşunun emareleri olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte, içinde bulunduğu kaygı ve stres yüklü duygusal atmosfer olası endişelerini tırmandırmış olabilir. Elif'in tırnaklarıyla oynaması yaşadığı stres ve kaygının tezahürü olarak ele alınabilir.

Elif'in hemen yanında Cem'in oturduğunu fark ediyorum. Elif, bir süre tırnakları ile oynuyor, bir tırnağını diğer tırnağına bazen de avuçlarına bastırıyor. Birkaç saniye sonra Cem'e doğru dönüyor ve onun bacağına dokunuyor. Cem gülerek 'Yapma' diyor. Elif birkaç defa daha bacağına dokunmayı sürdürüyor. Cem her defasında gülerek 'yapma' diyor. Elif bir süre sonra dokunmayı bırakıp önüne dönüyor (Gözlem no 1.5/syf 4).

Elif, belki de içinde bulunduğu kaygılı ortamdan sıyrılabilmek amacıyla yanında oturan Cem'e hafifçe dokunmakta ve onunla temas kurmaktadır. Bu küçük temasın bile Cem'i mutlu etmeye ve güldürmeye yettiğini görmekteyiz. Elif'in ise kısa bir süreliğine de olsa yaşadığı içsel sıkıntıdan ve kaygıdan kurtulmaya çabaladığı görülmektedir. Gözlem saatinin ilerleyen safhalarında aşağıda yer alan ilginç olaylar yaşanmaktadır.

Bu sırada ağızında maske ve hemşire önlüğü taşıyan orta yaşlarda bir kadın yemekhaneye giriyor ve elindeki ateş ölçer ile sırayla çocukların ateşini ölçüyor. Hemşire bir kız çocuğunu biraz sert bir ses tonuyla 'Çatalı öyle tutma arkadaşlarına zarar verirsin bak, yapma!' diyerek azarlıyor. Hemşire oradan uzaklaşıp ateş ölçmeye dönünce bu kız çocuğu arkasına dönüyor ve sandalyenin sırt kısmına kollarını çapraz biçimde dayayarak kafasını ise kollarının arasına gömerek beklemeye başlıyor. Hemşirenin öğretmenlerin yanına gittiğini, bu çocuğu işaret ederek bir şeyler anlattığını görüyorum. *Çocuğu öğretmenlere şikâyet ettiğini düşünüyorum.* Öğretmenler ise hemşireye cevaben umursamaz bir tavırla 'Aman hiç keyfi yok onun bugün belli' dediklerini işitiyorum. Öğretmenlerin verdiği bu yanıt hemşirenin çocuğu şikâyet ettiği düşüncemi doğrular bir nitelik taşıyor. Öğretmenler çocuğa herhangi bir müdahalede bulunmayıp, kendi haline bırakıyorlar (Gözlem no 1.5/syf 4).

Gözlem kesitinden hareketle, kreşin içerisindeki doğal akışın yersiz ve zamansız sekteye uğradığı ve genel atmosferin sükûnetten uzak olduğu anlaşılmaktadır. Kesitte, çocuklar kahvaltı ettiği sırada ansızın ortama dahil olan ve hiçbir bilgi vermeksizin ateş ölçmeye başlayan bir hemşire dikkat çekmektedir. Hemşire, bununla da yetinmeyerek bir çocuğu azarlamakta ve çocuğu öğretmenlere şikâyet etmektedir. Öğretmenler ise tüm bu yaşanan karmaşa ve düzensizliğe karşı umursamaz bir tavır sergilemekte ve müdahil olmamaktadırlar. Kreşte yaşanan ilginçliklerin ardı arkası kesilmemektedir. Bu kez güvenlikçi bir kadın kollarıyla sıkıca kavradığı bir çocukla yemekhaneye girmektedir.

Ortalama boy ve kiloya sahip bir kadın güvenlik görevlisinin kucağında Can ile yemekhaneye girdiğini görüyorum. Can ‘Bırak beni, anneme gidicem ben, annemi istiyom’ diyerek bir eliyle güvenlik görevlisinin çenesini iterken, diğer eliyle de güvenlik görevlisinin kolunu itmeye, güvenlikçiden kurtulmaya çalışıyor. *Tüm olup biteni tedirgin bir absürt tiyatro seyircisi gibi izliyorum.* Birkaç saniye sonra Can ayaklarını havada ileri geri sallayıp, tepinmeye başlıyor. Güvenlikçi güçlükle Can’ı Hande öğretmenin yanına getiriyor ve yere bırakıyor. Hande öğretmen çocuğun elinden tutarak onu arkadaşlarının olduğu masada kendi yanına oturtmaya çalışıyor. Can ‘Annem nerde, anneme götürüyün beni’ diyerek isyanını sürdürüyor ve ağlayarak öğretmeniyle gitmeyi reddediyor. Hande öğretmen hafifçe eğiliyor ve bir şeyler söylüyor. Can, Hande öğretmenin girişiminden sonra biraz sakinleşiyor ve direnmeyi bırakıyor. Hande öğretmen Can’ı hemen sağına oturtuyor (Gözlem no 1.5/syf 5).

Kreşin içerisindeki kaotik atmosferin bir an olsun durulmadığı ve kaygının artık gözlemcinin iliklerine işleyecek kadar arttığı hissedilebilir. Gözlemci, odak noktası olan Elif’in duygu durumlarını neredeyse hiç gözlemleyememiş ve etrafında yaşanan trajediler nedeniyle dikkatini toplayamamıştır. Can isimli bu çocuğun annesine gitmek için adeta güvenlik görevlisiyle savaştığı ve yoğun bir stres altında olduğu görülebilir. Süpervizör ilgili gözlem kesitine yönelik aşağıdaki yorumları dile getirmektedir:

Elif’in içinde bulunduğu iç karatıcı atmosferin sadece Elif’i değil kreşteki tüm çocukları yıpratmış söylenebilir. Elif epey stres yüklenmiş görünmektedir, tırnaklarını birbirine bastırmakta, sessizce ağlamaktadır. Yemekhaneye gelen hemşirenin kahvaltıyı bölüp ateş ölçmeye başlaması, çocukları azarlaması, güvenlik görevlisinin kollarında çırpınan bir çocukla kahvaltı salonuna girmesi gibi olaylar Elif’in kreşe uyum sağlamasını güçleştirmekte, endişelerini arttırmaktadır (Seminer Protokolü 1).

Gözlemin ilerleyen kısımlarında şunlar yaşanmıştır.

Dikkatimin çok dağıldığını ve Elif’e bir süredir bakmadığımı fark ediyorum. Bakışlarımı Elif’e yönelttiğimde Elif’in halen tabağındakileri hiç yemediğini, soğuk bir yüz ifadesiyle çevresine bakındığını görüyorum. Etrafında ardı ardına yaşanan olayların Elif’in hali hazırdaki kaygılarını iyice arttırdığını seziyorum (Gözlem no 1.5/syf 5).

Gözlemcinin, odağının çalışmasının amacından iyice uzaklaştığının farkına vararak dikkatini yeniden Elif'e odaklamaya çalıştığını görmekteyiz. Elif belki de annesinden ayrılmanın iç dünyasında yarattığı kaygı ve endişe duygularıyla baş etmeye çalışmakta, tabağındaki hiçbir şeye dokunmamakta ve tırnaklarını avuçlarına bastırmaktadır. Elif yetişkinlere özgü soğuk ve donuk bir yüz ifadesiyle çevresine bakınmakta belki de yaşanan olaylara bir anlam bulmaya çalışmaktadır.

Az önce güvenlik görevlisi ile mücadele eden Can Hande öğretmene 'Anneme mi gidiyoz?' diye soruyor. Hande öğretmen çocuğun elinden tutarak onu sandalyesinden kaldırıyor. 'Annen bahçededir belki gidip bakalım' diyerek cevap veriyor. Diğer eliyle de Elif'in elini tutarak ikisini yemekhanenin çıkışına doğru götürüyor (Gözlem no 1.5/syf 6).

Hande öğretmenin Cana yönelik "Annen bahçededir, belki gidip bakalım" şeklindeki yanıtı, olumsuz bir durumu olumlu bir şekilde yönlendirmeye çalışma amacını taşıyor olabilir. Ancak, gerçeği gizlemek veya yanıltıcı olmak uzun vadede güven sorunlarına neden olabilir. Çocukların, doğal bir akışta öğretmenlerine güvenmeleri, öğretmenlerin de çocuklara yönelik doğru ve dürüst bir iletişim kurmaları beklenilir. Eğer öğretmen, çocuklara yanlış bilgiler verirse, bu öğretmen ve çocuk arasındaki güveni sarsabilir ve güven sorunlarının oluşmasına neden olabilir.

1.6.Gözlem-Kreşten Ayrılış “Peluş Tavşan”

28.09.2022- 16.48

Gözlemci, Elif'in annesiyle buluşma anını gözlemlemek için yeniden kreşe gelmektedir. Gözlemci vakit kaybetmeden sınıfa girmekte ve ideal bir gözlem yeri bulup gözlemine başlamaktadır.

Elif'i elinde önceki gözlemlerimde sıkça gördüğüm gri peluş tavşanı var. Tavşanı sağ kolu ile karnının üstüne bastırmış olduğunu ve sıkıca sarıldığını görüyorum. Sol elinde kendi yaptığı bir çizimi tuttuğunu fark ediyorum. Bu çizimin farklı renk boyalarla yapılmış karalamalardan ibaret olduğunu görüyorum (Gözlem no 1.6/syf 1).

Gözlem kesitinde, Elif'in evden getirdiğini bildiğimiz peluş tavşanı karnının üzerine bastırıldığı, peluş tavşana sınıksız sarıldığı ve görülmektedir. Elif'e olasılıkla annesini hatırlatan bu peluş tavşana daha önceki gözlemlerde de sık sık rastlanmıştı (Örn. Gözlem no 1.2) Bu peluş tavşanın Elif için bir geçiş nesnesi veya bağlanma nesnesi (Bowlby, 1969) olabileceği

düşünülebilir. Bu tavşan odak çocuğun ayrılık kaygılarını azaltıyor, onu rahatlatıp bir nebze de olsa kendisini güvende hissettiriyor olabilir. Peluş tavşan, odak çocuğun annesine özlem duyduğu, endişe ve korku hissettiği anlarda onu sakinleştiren, duygularını düzenlemesine ve kendisini güvende hissetmesine yardımcı olan bir nesne olarak ele alınabilir. Bu nesne bir taraftan Elif'in duygusal olarak rahatlamasına olanak sağlarken diğer yandan annesinden ayrılmanın bir sonucu olarak ortaya çıkan kaygı ve endişelerin işlenebilmesini sağlayan bir düzenek olarak da düşünülebilir.

Karşımdaki alanda fırın, çamaşır makinesi gibi evcilik oyuncakları bulunuyor. Elif elindeki resmi ve tavşanı bırakmadan fırının yanına doğru gidiyor. Fırının hemen önündeki minik bir kek kalıbını alıyor ardından fırının kapağını açarak kabı fırının içerisine yerleştiriyor. Hemen sonra fırının kapağını kapatıyor ve üzerinde bulunan üç düğmeyi de sağa doğru çeviriyor (Gözlem no 1.6/syf 1).

Kesitte Elif'in nereye giderse gitsin peluş tavşanını yanında götürmesi ve ondan hiç ayrılmaması dikkati çekmektedir. Bu nesne bir taraftan Elif'in duygusal olarak rahatlamasına olanak sağlarken diğer yandan annesinden ayrılmanın bir sonucu olarak ortaya çıkan kaygı ve endişelerin işlenebilmesini sağlayan bir düzenek olarak da düşünülebilir.

Elif, fırını ayarladıktan sonra hemen yanındaki çamaşır makinesine yöneliyor. Makinenin üzerindeki leğeni kaldırarak içine doğru bir bakış attıktan sonra leğeni geri bırakarak makineden uzaklaşıyor. Bir müddet sınıfın içerisinde ne yapacağına karar veremeden dolaştıktan sonra Hande öğretmenin yanına giderek yere oturuyor (Gözlem no 1.6/syf 1).

Elif'in sınıf içerisinde çeşitli materyaller ile haşır neşir olduğunu, ancak hiçbirisiyle uzun süre ilgilenmediğini görmekteyiz. Bu durum Elif'in sıkıldığını ve yaşadığı stres ile başa çıkmakta zorlandığını düşündürmektedir. Elif'in Hande öğretmenin yakınına bir yere oturması da öğretmenin varlığının Elif'in içsel gerilimini bir nebze yatıştırdığının işareti olarak yorumlanabilir.

Elif oturduktan sonra önündeki yapboza bakıyor. Matematik temalı bir yapboz olduğunu anlıyorum. Üzerinde 1'den 9'a kadar rakamlar ve 4 işlem işaretleri bulunuyor. Elif bir süre yapboz ile uğraşıyor. Genel ruh hali oldukça durgun ve keyifsiz görünüyor. Bir süre isteksizce yapboz ile uğraştıktan sonra dizlerini karnına çekiyor ve tavşanına sarılıyor. Dakikalarca bu halini sürdürüyor etrafı izlemekten başka bir şey yapmıyor. Hande

öğretmen bu durumu fark ediyor ve Elif'e yapbozu tamamlaması konusunda yardım ediyor (Gözlem no 1.6/syf 1).

Elif'in yapbozu tamamlamak konusunda çok istekli olmadığı anlaşılmaktadır. Elif'in materyallerle haşır neşirken keyif almadığı, vakit doldurmak için bunlara başvurduğu tahmin edilebilir. Saat epey ilerlemiş, bazı çocuklar kreşten ayrılmıştır. Gözlem kesitinden hareketle Elif'in bir an önce annesine kavuşmak ve eve gitmek için yoğun bir arzu duyduğu söylenebilir. Elif'in dizlerini karnına çekiyor ve tavşanına sıkıca sarılıyor olması kaygı ve stres halinin devam ettiğinin, gerginliğini tavşan aracılığıyla bir nebze de olsa azaltmak istediğinin bir göstergesi olarak görülebilir.

Bu esnada Mehmet ve birkaç çocuk Elif'in karşısına oturuyor ve yapbozu yapmaya çalışıyor. Hande öğretmen Mehmet'e 'Bu Elif'in yapbozu ama başka yapboz al istersen' diyor. Sonra Elif'e dönerek 'Beraber oynamak ister misin arkadaşlarınla?' diye soruyor. Elif evet manasında başını yukarı aşağı hafifçe sallıyor. Hande öğretmen 'Tamam o zaman' diyor ve çocukları kendi haline bırakıyor. Böylece Elif ve diğer çocuklar yapbozu tamamlamaya çalışıyorlar (Gözlem no 1.6/syf 1-2).

Gözlem kesitinde Elif'in bir akran grubuyla bölük pörçük de olsa etkileşime geçtiğini görmekteyiz. Elif'in yapbozu tamamlarken diğer çocuklarla sözlü iletişimde bulunmaktan çekindiği hissedilmektedir.

Bir süre sonra Hande öğretmen 'Anne gelmiş Elif hadi çantanı alalım' diyerek elinden tutarak onu kaldırıyor. Elif ayağa kalktığında kollarını kanat yaparmış gibi aşağı yukarı sallayarak seke seke çantasına doğru gidiyor. Annesinin geldiğini öğrenince sevinçten adeta uçuyor. Hande öğretmen Elif'in elini tutarak sınıftan çıkıyor. Elif'in koridordaki dolapta ayakkabılarını giymesi gerekiyor. Elif ayakkabısını önüne koyuyor ancak ters giyiyor. Hande öğretmen 'Elifciğim ters giyiyorsun ayakkabılarını' diyor. Ama Elif hiç dikkate almayarak ters şekilde giymeye devam ediyor. Çıkışa doğru yürümeye başladığı sırada Elif'i gören güvenlik görevlisi, Hande öğretmene hitaben 'Ters giymiş ayakkabılarını' diyor. Hande öğretmen 'Kendi öyle istedi' diyerek gülüyor. Elif hızlı adımlarla kreşin girişine doğru giderken babası Sinan Bey'in hemen kapının dışında olduğunu fark ediyorum (Gözlem no 1.6/syf 2).

Annesinin kreşe gelmiş olduğu haberini aldıktan sonra Elif'in büyük bir neşe ve heyecan yaşadığı görülmektedir. Elif'in hazırlanırken ayakkabılarını ters giydiği ve Hande öğretmenin uyarısına rağmen ayakkabılarını düzeltmediği gözlenmektedir. Elif için ayakkabıları ters giymenin herhangi bir önemi ya da sakıncası yoktur. Çünkü kanatlanmış, annesine uçan bir kelebek ayakkabıya asla gereksinim duymaz.

Sinan Bey Elif'i gördüğünde kocaman gülümsüyor. Elif de koşarak babasının yanına gidiyor. Sinan Bey ona elini uzatıyor. Elif, babasının uzattığı eli hemen tutuyor ve birlikte yürümeye başlıyorlar. Sinan Bey beni fark etmiyor ve Elif'i bahçe kapısına doğru götürmeye devam ediyor. Elif babasının elini bırakmadan birkaç kez ileriye doğru neşeyle sekiyor. Ardından sekmeyi bırakıyor ve hızlı tempolu adımlarla bahçe kapısından çıkarak arabaya bindiklerini görüyorum. Saatim 17.02'yi gösterdiğini fark ediyorum ve gözlemimi sonlandırarak kreşten ayrılıyorum (Gözlem no 1.6/syf 2-3).

Elif'in sevinçle ve hızlı adımlarla babasının yanına gitmesi, Elif'in babasını görmüş olmaktan memnun olduğunu ve bir an önce kavuşmak için acele ettiğini gösteriyor. Elif'in babasının uzattığı eli hemen tutması ve birlikte yürüyüşleri sırasında adımlarını hızlandırarak sekmesi eve gitmekten, annesine kavuşacak olmaktan mutluluk duyduğuna işaret ediyor.

1.7.Gözlem-Kreşe Geliş- “Ne oldu Elif?”

05.10.2022- 08.42

Gözlemci odak çocuğun ebeveynleri tarafından kreşe bırakılma anında sergilediği duygusal tepkileri ve takip eden bir saatlik süre zarfındaki akranları ve öğretmeniyle yaşadığı sosyal etkileşim deneyimlerini gözlemlemek üzere kreş bahçesinde yerini alır. İlk gözlem ayının son haftasında gerçekleşen dördüncü gözlemde Elif'in annesi Nevin Hanım tarafından kreşe getirildiği anlaşılmaktadır.

Elif'in, annesi Nevin Hanımın elinden tutarak yaklaştığını görüyorum. Bahçe kapısı açık olduğu için duraksamadan bahçeye giriş yapıyorlar. Nevin Hanımın ellerini bir an olsun bırakmayan Elif neşeli görünüyor. Yüzünde belirgin bir gülümsemenin hâkim olduğunu görüyorum. Elif sekerek kreş bahçesinde ilerlemeye başlıyor. Birkaç saniye sonra adımlarının yavaşladığını fark ediyorum. Kreşe yaklaştıkça adımları tembellleşip

isteksizleşiyor ve yüzündeki gülümseme ortadan kayboluyor. Dudak kenarları hafifçe düşüyor. Üzüntülü görünüyor (Gözlem no 1.7/syf 2).

Elif'in, annesi Nevin Hanım'ın yanında kendisini güvende ve neşeli hissettiği ifade edilebilir. Nevin Hanım'ın ellerini tutan Elif'in kreş bahçesinde sekip koşması, gülümsüyor oluşu bu düşünceyi destekler niteliktedir. Ancak kreşe yaklaştıkça Elif'in adımlarının yavaşladığı, yüzündeki gülümsemenin yerini üzgün bir yüz ifadesinin aldığı anlaşılmaktadır. Elif annesinden veda etme vaktinin yaklaştığını duyumsamış olsa gerek tüm neşesini yitiriyor.

Kreşin girişine vardıklarında Nevin Hanım, Elif'i girişteki minik sarı banka oturtuktan sonra diz çökerek Elif'in ayakkabılarını çıkartmaya başlıyor. Elif, ayakkabılarını çıkartmak ile meşgul olan annesini hayranlık ve büyük bir sevgiyle seyrederken yüzüne tekrar bir gülümseme yayılıyor. Bir süre sonra Nevin Hanım Elif'in ayakkabılarını çıkartmayı tamamlayıp yerine panduflarını giydirdikten sonra Elif'i oturduğu banktan yavaşça kaldırıyor. Ancak kendisi ayağa kalkmıyor Elif'in göz hizasında diz çökmeyi sürdürüyor. Elif'i ayağa kaldırdıktan sonra Nevin Hanım onun sol yanağına doğru uzanarak bir öpücük konduruyor. Hemen peşinden de sağ yanağına doğru uzanarak bir öpücük daha konduruyor. Nevin Hanım Elif'i öptükten sonra sol işaret parmağı ile kendi sol yanağına dokunarak 'Sen de beni öp bakalım' diyor. Elif gülümseyerek annesine doğru uzanıyor ve sol yanağını öpüyor. Nevin Hanım bu sefer de sağ işaret parmağı ile kendi sağ yanağına dokunuyor 'Bi de burdan' diyor. Elif'in o anda gülümsemesinin kaybolduğunu ve bakışlarını bahçeye doğru çevirdiğini görüyorum. Beş saniye kadar dalgın bir bakışla az önce neşeyle yürüdüğü yolu seyrediyor. Acaba bir şey mi gördü düşüncesiyle istemsizce ben de kafamı çevirerek Elif'in bakışlarının sabitlendiği yöne doğru bir bakış atıyorum ancak etrafta hiç kimseyi göremiyorum. Nevin Hanım Elif'in dalgınlığını fark edince 'Elif' diyerek ona sesleniyor. Bu sesleniş ile dalgınlık halinden sıyrılan Elif annesinin işaret ettiği sağ yanağına minik bir buse konduruyor. Bu busenin ardından Nevin Hanım Elif'i sırtından hafifçe iterek içeri doğru yönlendiriyor. Elif sınıfına doğru tembel adımlarla ilerlemeye başlıyor ve belki de cesaretinin kırılacağı endişesiyle dönüp annesine bakmıyor (Gözlem no 1.7/syf 2-3).

Kesit boyunca Elif'in duygularının değişkenlik gösterdiğini söylemek mümkündür. İlk bakışta, Elif'in annesiyle birlikte bahçeye giriş yaptıkları sırada daha enerjik ve neşeli olduğu aktarılmıştı. Fakat, kreşe doğru yaklaştıkça Elif'in adımlarının yavaşladığı ve yüz ifadesinin değiştiği izlenmektedir. Bu durum Elif'in annesinden ayrılma düşüncesiyle yüzleştiği an duyduğu

endişeyi yansıtır olabilir. Elif'in, annesinin öpücük isteğine hemen yanıt verememesi ve uzaklara dalıp gitmesi seminer toplantısında şöyle ele alınmıştır:

Annesi Elif'ten yanağına bir öpücük kondurmasını istemektedir. Fakat Elif herhangi bir tepki vermez. Annesi kızına bu kez 'Elif' diyerek seslenir ancak Elif onu işitmiyor gibi görünmektedir. Elif kreşin bahçe kapısına doğru bakar ve 5 saniye kadar dalıp gider. Bu son veda öpücüğünün Elif'e ayrılık vaktinin yaklaştığını, annesinin kısa bir süre sonra bahçe kapısından çıkıp gidecek olduğu gerçeğini hatırlattığını söyleyebiliriz. Annesinin kapıdan çıkıp gidişiyse Elif kreş içerisinde yine tek başına ve bıçare kalacaktır. Elif bu sekansta gerçeklerle yüzleşir ve bu uzun bir süre dalıp gitmesine sebep olur (Seminer no 2).

Elif kreş kapısından içeri giriyor. Gözlemci de Elif'in ardından içeri giriyor. Hemen sonra yaşananlar gözlem raporunda şöyle betimlenmektedir:

Elif ürkek adımlarla yakınındaki bir masaya yaklaşıyor. Masanın üzerinde içi kum dolu bir kap, metal ve ahşap kaşıkların ve olduğunu görüyorum. Elif az sonra metal kaşıklardan birini eline alıyor. Masanın etrafı çocuklarla dolu olduğu için kendine oturacak bir yer bulamıyor ve ayakta dikilmeye başlıyor. Hande öğretmen bu durumu fark etmiş olsa gerek Elif'in önünde oturan kızı hafifçe tutarak yana doğru kaydırıp Elif için alan açıyor. Elif'i de bu kızıdan açılan boşluğa diz çökerek oturuyor. Elif elindeki kaşığı masanın üzerindeki kaba daldırıyor ve bir miktar kumu kaşığına dolduruyor. Elif daha sonra kaşığındaki kumu tekrar kaba boşaltıyor. Dudakları hafif aşağı doğru bükük, bakışları donuk şekilde birkaç defa kaşığı kaba sokup çıkartıyor. Elif'in yanındaki çocukların ara ara kendi aralarında bir şeyler konuşup güldüklerini ama Elif'in kimse ile konuşmadığını fark ediyorum (Gözlem no 1.7/syf 3).

Alıntıdan hareketle, odak çocuğun kendini pek de iyi hissetmediği, akranları ile ahenkli etkileşim deneyimleri yaşayamadığı ifade edilebilir. Gözlem kesitinde, Elif'in bir oyunun parçası olabilmek ya da bir gruba ait olmak için istek ve arzu duyduğunu gösteren herhangi bir ipucu bulunmamaktadır. Odak çocuğun ürkek ve çekingen adımlarla masaya gelişi, kendine masada yer bulamadığında öylece ayakta kalışı ve gerek öğretmeni gerekse akranlarıyla herhangi bir biçimde sözel iletişim kurmayı denemiyor oluşu cesaretini toplamak ve üzerinden çekingenliği atmak için biraz daha zamana, ilgi ve oryantasyona gereksinim duyuyor olması ile açıklanabilir. Elif'in bir

tarafından ebeveynlerinden ayrılmanın yarattığı içsel gerginliklerle baş etmek diğer taraftan kreşte kendine bir yer edinmek durumunda olduğu söylenebilir. Her ne kadar Hande Hanım Elif'e oturabilmesi için yer açsa da onu yönlendirmemekte, etkinliğin bir parçası olabilmesini sağlayacak cesaretlendirici sözler sarf etmemektedir. Gözlem raporunda da aktarıldığı gibi Elif dudakları hafif aşağı doğru büzük, bakışları donuk şekilde amaçsızca kaşığı kaba sokup çıkartmakta, kimseyle konuşmamaktadır.

Elif, eline bir kaşık daha alıyor ve bu kaşıkları birbirine sürüyor. Elindeki kaşığın bir tanesini öbürünün önce üzerinden sonra da altından hafifçe sürterek gezdiriyor. Sonra öbür kaşığı bırakıyor ve tek kaşıkla kabın içerisinde bulunan kum ile oynamayı sürdürüyor. Hande öğretmen 'Bir dahakine size iki kap hazırlayayım çok sıkıştınız böyle' diyor. Elif ve diğer çocuklar yaklaşık 20 dakika boyunca bu kum kabı ile oynamayı sürdürüyorlar. *Ancak tüm bu süre boyunca Elif'in kumla oynamayı keyif alarak yapmadığını yalnızca vakit öldürmeye çalıştığını seziyorum* (Gözlem no 1.7/syf 3-4).

Elif'in yapılan etkinlikten pek keyif almadığı, yukarıda da ifade edildiği üzere ilgi alaka ve yönlendirmeye gereksinim duyduğunu ifade edebiliriz. Elif'in bu gözlem kesitinde gagesizce kaşıkları birbirine sürtüğü görülmektedir. Bu davranış onun gergin olduğunun, sıkıldığının bir emaresi olarak görülebilir. Bir süre sonra yaşananlar gözlem raporunda şöyle aktarılmaktadır:

Elif kum kabı kaldırıldıktan sonra sınıfın içerisinde *amaçsızca* bir süre dolanıyor ve etrafına bakınıyor. Bir süre sonra olduğu yerde durup, bir süre daha etrafı izliyor. Ansızın dudakları aşağıya doğru büzülüyor. Avuç içiyle tek gözünü ovalıyor. Elini gözünden aşağı doğru bütün yanağı boyunca sürterek çenesine kadar indiriyor ve boşluğa bırakıyor. Gözlerinin dolduğunu görüyorum ve ağlamaya başlayacağını hissediyorum. Ancak sesi hiç çıkmıyor. Ne bir hıçkırık ne de bir haykırış duyulmuyor. *Sessizce sanki içine doğru ağılıyor* (Gözlem no 1.7/syf 4).

Elif'in içinde bulunduğu çevreye yönelik henüz güçlü bir bağlılık veya aidiyet duygusu hissetmediğine dair çıkarımda bulunmak için haklı birtakım nedenlerin mevcut olduğu vurgulanmak zorundadır. Odak çocuğun jest ve mimikleri ve sergilediği beden dili hareketleri bu düşüncüyü destekleyen bir dayanak noktası oluşturmaktadır. Elif sınıf içerisinde sessiz sedasız dolanmakta ne öğretmenin yanına ne de akranların yanına yaklaşmaya cesaret edebilmektedir. Odak çocuğun avuç içiyle tek gözünü ovaladıktan sonra elini gözünden aşağı doğru bütün yanağı

boyunca sürtmek suretiyle çenesine kadar indiriyor ve boşluğa bırakıyor oluşu bir yandan bağlandığı bireylerin yokluğunun iç dünyasında yarattığı gerginliğin bir dışavurumu, öte yandan bu yeni dünyaya tutunamıyor oluşunun somut göstergesi olarak ele alınabilir. Ne Hande Hanımın ne de ona yardım eden Ceyda Hanımın doğrudan gözlemlenmesi pek mümkün olmayan bu gizil içeriğe (latent content) vakıf olduklarını söylemek pek olanaklı görülmemektedir. Ceyda öğretmen Elif'e yaklaşmakta ve "Ne oldu Elif?" sorusunu yöneltmektedir.

Ceyda öğretmen Elif'in kendisini iyi hissetmediğini görmüş olacak ki Elif'in yanına gelip 'Ne oldu Elif?' sorusunu yöneltmektedir. Elif'in sessizce 'Annemi özledim' dediğini işitiyorum. Öğretmen kollarını sarılacak gibi açıyor 'Ayy canım benim gel buraya' diyor. Elif öğretmene doğru usul adımlarla yürüdükten sonra başını öğretmenin omzuna yaslıyor ve sarılıyor. Birkaç saniye sarıldıktan sonra öğretmen Elif'in yanağını hafifçe okşayarak onu sınıfın içine geri yolluyor (Gözlem no 1.7/syf 4).

Elif annesinden uzak olmanın yarattığı özlem ve endişe duygularını deneyimlemektedir. Gözlem saati boyunca Elif'in defalarca ağladığına şahitlik edilmektedir. Aşağıda yer alan gözlem kesiti buna bir örnek teşkil etmektedir.

Elif, lavaboya girmek üzere sıraya giriyor. Kısa bir süre sonra dudakları yeniden aşağı doğru büzülüyor. İki avucuyla gözlerini ovalıyor. Burnunu çekiyor ve sessizce ağlamaya başlıyor (Gözlem no 1.7/syf 5).

Elif'in tuvaletin olduğu alanda arkadaşlarıyla birlikte sıraya geçtiği sırada, dudaklarını aşağı doğru büzmesi ve gözlerini ovalayarak ağlamaya başlaması yaşadığı içsel gerginliğin devam ettiğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Elif'in sessizce ağlamaya başlaması, belki de çevresindeki yetişkinlerle veya arkadaşlarıyla paylaşmak istemediği bir duygusal yük taşıdığını düşündürmektedir. Kesitin ardından Hande öğretmen çocukları kendisiyle beraber asansöre bindirerek yemekhaneye çıkarmaktadır.

Elif de asansöre doğru yürüyor. Ellerini arkasında birleştirdiğini ve tırnak uçlarını birbirine sürttüğünü görüyorum. *Tırnaklarını birbirine sürtmelerini bir kaygı emaresi olarak yorumluyorum.* Birkaç saniye bu hareketi devam ettirdikten sonra asansöre biniyor ve kısa bir süreliğine görüş açımdan çıkıyor (Gözlem no 1.7/syf 5).

Elif'in ellerini arkasında birleştirip tırnak uçlarını birbirine sürmesi, bir kaygı belirtisi olarak yorumlanabilir. Bu davranış, Elif'in içsel bir gerginlik veya endişe hissettiğine işaret ediyor olabilir. Elif'in ellerini arkasında birleştirerek tırnaklarını birbirine sürmesi, yaşadığı stresin bir dışavurumu olarak değerlendirilebilir. Öte yandan, Elif'in bu davranışı gizlice yapmaya çalışması olumsuz bir tepki almaktan kaçındığını gösterebilir.

Elif yemekhaneye doğru usul adımlarla yürüdükten sonra içeri girerek kahvaltısını almak için sıraya giriyor. Elif sırada beklerken ben yavaşça yemekhaneden içeriye süzülüyorum. Elif'in yüzünü görebileceğim bir yere oturuyorum. Elif'in dudakları aşağı doğru büzük, kaşları hafif çatık, gözaltları hafif şiş şekilde sırada beklediğini görüyorum. İki eli halen arkasında birleşmiş durumda. Ellerini şu an göremesem de az önceki gibi tırnak uçlarını birbirine geçirdiğini tahmin ediyorum. Birkaç dakika boyunca ellerini arkasından çekmiyor ve yüzü hiç değişmiyor. Aniden dudaklarının aşağıya doğru büzüldüğünü, ellerini arkasından çekerek yüzüne doğru kaldırdığını ve gözlerini ovuşturmaya başladığını görüyorum. Yeniden sessizce ağlamaya başlıyor. Sanki kimse onun ağladığını görmesin, kaygı duyduğunu hissetmesin istiyor. Bir süre sessizce için için ağladıktan sonra yüzü düzeliyor, elleriyle gözlerini silerek kendini toparlamaya gayret gösteriyor (Gözlem no 1.7/syf 5).

Elif'in ellerini arkasında birleştirerek beklemesi, yaşadığı içsel huzursuzluğun ve endişelerin devam ettiğine işaret ediyor. Elif'in tırnak uçlarını birbirine sürmesi, kaygı içerisinde olduğunu ve Elif'in bu duygusal durumuyla başa çıkmaya çalıştığını gösteriyor olabilir. Elif'in sessizce ağladıktan sonra kendini toparlamaya çabalaması, çocuğun fark edilmek istemediği arzusunu taşıyor olduğunu yansıtmaktadır. Belki de Elif yaşadığı duygusal gerilimleri gizlemeye çalışarak çevresindekilerin fark etmesini arzulamamaktadır. Kesitin devamında Elif kahvaltı tabağıyla birlikte Hande öğretmenin yanına oturmaktadır. Bir süre sonra Hande öğretmen kahvaltı saatinin bittiğini ilan ederek tüm çocukları yemekhaneden çıkarmaktadır.

Merdivenin sonuna geldiğimizde koridorda bir çocuk kalabalığı olduğunu fark ediyorum. Bu kalabalığın içine girdiğimiz sırada bir öğretmen Hande öğretmene '10 dakika erken çıktınız yemekhaneden' diyor. Hande öğretmen Elif'in elini bırakmadan bu öğretmen ile konuşmaya başlıyor. Yanlarına bir öğretmen daha gelerek konuşmaya dahil oluyor. Kimin sınıfının erken davrandığını anlamaya çalışıyorlar. Elif ise bu sırada *endişeyle* etrafına bakınıyor. Hande öğretmen onun elini tutmaya devam ettiği halde dikkati sohbette olduğu

için Elif'in varlığını *unutmuş gibi* görünüyor. Elif *çaresiz ve kaygılı biçimde* Hande öğretmenin ona bir yönlendirme yapmasını bekliyor gibi görünüyor (Gözlem no 1.7/syf 6-7).

1.8.Gözlem-Kreşten Ayrılış- Ağlama Bebeğim

05.10.2022- 16.45

Gözlemci, Elif'in ailesiyle kavuşma anını gözlemlemek amacıyla yeniden kreşe gelmektedir.

Elif sınıfın içerisinde *volta atar gibi* dolaşıyor ve keyifsiz görünüyor. Hande öğretmen yanına geliyor ve Elif'in önünde diz çökerek 'Ben lavaboya gidip geliyorum, ben yokken ağlama olur mu bebeğim' diyor ve Elif'in sağ yanağına doğru uzanarak öpüyor. Elif'in yüzünde kayıtsız soğuk bir ifade olduğunu görüyorum (Gözlem no 1.8/syf 1-2).

Gözlem kesitinde, sabah gerçekleştirilen gözlemle paralel bir biçimde Elif'in sınıf içerisinde keyifsizce gezindiği görülmektedir. Kısa bir süre sonra öğretmen, Elif'e sınıftan kısa bir süreliğine ayrılmak durumunda olduğunu, kendisi sınıfta yokken ağlamamasını istemektedir. Odak çocuk Hande öğretmenin sözlerine sözel bir karşılık vermez, bilakis soğuk ve kayıtsız bir yüz ifadesi takınarak tepkisiz kalır. Elif'in bu davranışları öğretmeni ile arasında henüz bir yakınlığın tesis edilmemiş olduğu izlenimini vermektedir. Gözlem kesitinden hareketle, Elif'in duygusal ihtiyaçlarının tam olarak karşılanmadığı ve Hande öğretmenin söz ve eylemlerinin Elifte içsel bir rahatlama sağlamadığı ifade edilebilir.

Hande öğretmen sınıftan çıktıktan sonra Elif yerde yapboz ile uğraşan Mehmet'in yanına geliyor. Mehmet, Elif'in yanına geldiğini fark edince ona önünde duran yapbozun bir parçası olan patlıcan şeklini uzatarak 'Üjüm yey misin?' diye soruyor. Elif, patlıcanı alıyor, gülümseyerek ağzına doğru götürüyor ve ağzını bir şey yermiş gibi açıp kapayarak 'Nam,nam,nam' yaptıktan sonra 'Yedim' diyerek karşılık veriyor. Elif patlıcanı gülümseyerek Mehmet'in önüne doğru bırakıyor. Elif tam arkasına dönüp gitmeye çalışırken Mehmet başka bir meyve şeklini Elif'e doğru uzatarak 'Bundan yemedin' diyor. Elif, Mehmet'in karşısına oturarak uzattığı meyveyi alıyor. Elif meyveyi eline alınca 'Kapuç, kapuç' diyerek onu da ağzına doğru götürüyor ve yermiş gibi yapıyor. Bunu

yaparken Mehmet'e gülümsediğini görüyorum. Bir süre birlikte yapboz ile oynamayı sürdürüyorlar (Gözlem no 1.8/syf 2).

Hande öğretmeninin sınıftan ayrılmasının ardından Elif'in yerde yapboz ile uğraşan Mehmet'in yanına gelmesi esasen bir cesaret göstergesidir. Gözlem kesitlerinde nadir rastlanan anlardan biri olan bu temas girişiminin başarıya ulaştığı görülmektedir. Mehmet, Elif'in yanına geldiğini fark eder etmez bir yapboz parçası olan patlıcanı uzatarak bundan yemek isteyip istemediğini sormaktadır. Mehmet'in bu davranışı Elif ile iletişim kurma, onu oyuna dahil etme arzusunu yansıtmaktadır. Elif'in kısa da olsa Mehmet'e sözlü yanıtlar vermesi, az sonra Mehmet'in karşısına diz üstü oturarak uzattığı meyveyi alması ve birbirlerine gülümsemeleri ikilinin ahenk içerisinde iletişim kurduklarını ve birliktelik duygusunu deneyimlediklerini göstermektedir. Kısa bir süre sonra Hande öğretmen sınıfa döner ve çocuklardan uyku odasını toparlamalarını ister. Bu sırada güvenlik görevlisi Elif'in annesinin onu almaya geldiğini bildirir.

Hande öğretmen Elif'in yanına gelerek 'Anne gelmiş canım, toparlanalım hadi' diyor. Hande öğretmen Elif'in atletini içeri sokarak düzeltiyor. Sonra Elif'in elinden tutarak onu uyku odasından sınıfa, oradan da sınıfın dışına doğru götürüyor. Hande öğretmen ve Elif koridorda bulunan dolapların yanına gelerek dolaptan Elif'in ayakkabısını alıyorlar. Elif ayakkabısını yere koyuyor ve kendi başına giymeye başlıyor. Elif ayakkabısını sorunsuz ve düzgün şekilde giydikten sonra Hande öğretmen Elif'i yanağından öpüyor ve gülümseyerek 'Görüşürüz' diyor. Elif yavaş adımlarla çıkışa doğru yürümeye başladığı sırada sınıfın kapısında Mehmet'in belirdiğini fark ediyorum. Mehmet, dudaklarını birleştirip öne doğru uzatarak öpücük atarmış gibi yapıyor ve Elif'e hitaben 'Öptüm seni' diyor. *Elif'in, Mehmet'i ışıtip ışıtipmediği konusunda emin olamıyorum.* Elif, Mehmet'in davranışına bir tepki vermiyor ve yürümeye devam ediyor. Mehmet ise sınıfın içine dönüyor (Gözlem no 1.8/syf 2-3).

Elif'in annesinin geldiği haberini alan Hande öğretmen çocuğu hazırlıyor ve yolcu ediyor. Hande öğretmen Elif'i yanağından öpüyor ve gülümseyerek 'Görüşürüz' diyor. Hande öğretmeninin sözlerine Elif'in hiçbir yanıt vermediği görülüyor. Önceki gözlemlerde de bu durumun sıklıkla yaşanmış olması düşündürücüdür. (Bkz. Gözlem no 1.2, Gözlem no 2.2, Gözlem no 3.2) Elif'in Hande öğretmeni sürekli olarak yanıtsız bırakması, öğretmen ve çocuk arasındaki bağın tam olarak pekişmediğinin işareti olabilir.

Elif annesini kapının dışında gördüğünde, annesi gülümsüyor ve hafifçe yere doğru eğilerek kollarını açıyor. Elif koşarak annesine doğru gidiyor ve ona sıkıca sarılarak gülümsüyor. Ben ise onlara daha yakın bir mesafeye ilerliyorum. Annesi beni fark edince dışarıya gelmemi ister gibi bir bakış atıyor. Yanına doğru gittiğimde Elif'in yanımda olmasını kastederek 'Konuşmamız sorun olur mu?' diye soruyor. Sorun olabilir diyerek cevap veriyorum. 'Başka bir zaman konuşuruz o zaman' diyor ve gülümsüyor. Elif'in elinden tutarak yürümeye başlıyor. Elif, annesinin elini ileriye doğru çekştirerek yürüyor. *Sanki kreşten bir an önce uzaklaşmak istiyor.* Bu şekilde bahçe kapısından çıkarak bir arabaya biniyorlar. Saatin 17.10 olduğunu görüyorum ve gözlemimi sonlandırarak kreşten ayrılıyorum (Gözlem no 1.8/syf 3).

Kesitte, Elif'in nihayet annesini gördüğünü ve uçarcasına ona doğru süzıldüğünü görmekteyiz. Elif'in annesine kavuşmasıyla birlikte yüz ifadesi ve vücut dilinin önemli bir değişiklik gösterdiğini gözlemlemekteyiz. Elif'in yüzündeki soğuk ifade ortadan kayboluyor. Elif annesiyle tekrar bir araya gelmenin verdiği huzur ve güven duygularını deneyimliyor. Annesine kavuşmanın Elif'in ruh halini daha neşeli ve dingin hale getirdiği söylenebilir. Elif'in annesinin elini çekştirerek yürümesi belki de evinin huzurlu ortamına bir an önce kavuşma arzusunun dışa vurumu olarak yorumlanabilir.

1. AYIN ÖZETİ

Birinci aya ait gözlem raporları odak çocuk ve birçok kreş çocuğunun ebeveyn ayrılığı (parental separation) kaynaklı iç karartıcı, hüznü ve örseleyici deneyimler yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Birçok gözlem kesiti, odak çocuğun kreşe uyum sürecinde duygusal iyilik halini önemli ölçüde etkileyebilecek yüksek düzeyli stres yaşadığını, zaman zaman ‘Annemi özledim’ sözleriyle gözyaşı döktüğünü, iştahsızlık gösterip yemekhanede kahvaltı yapmadığını, akranlarıyla ve öğretmenleriyle sınırlı sosyal etkileşim deneyimleri yaşadığını, tırnaklarını diğer tırnaklarına ve avuçlarına bastırdığını, okul öncesi öğretmenlerinin teskin çabalarının ise yetersiz kaldığını göstermektedir. Odak çocuk Elif’in bu stres yüklü anlarda peluş tavşanını yanından ayırmadığı, göğsüne bastırıp, ona sarıldığı görülmüştür. Gözlem raporlarının yorumlayıcı analizlerinde, bu peluş tavşanın Elif’in yaşadığı içsel endişe ve kaygılarını hafifletmek için başvurduğu bir geçiş nesnesi veya bağlanma nesnesi (Bowlby, 1969) olabileceği düşüncesi ortaya çıkmıştır. Bu tavşanın, odak çocuğa annesini hatırlatan, belki bir nebze annesinin yanında olduğunu hissetmesini sağlayan bir geçiş nesnesi, annesinin yokluğunda ona duygusal destek sağlayan bir mekanizma olarak hizmet ettiği görülmüştür. Gözlemler odak çocuğun akranları ve öğretmenleri ile sınırlı sosyal etkileşim deneyimleri yaşadığını göstermiş, sınıf içinde amaçsızca gezindiğini, sözlü iletişimden kaçındığını, etkileşim girişimlerinin belirgin olmayan temaslarla sınırlı kaldığını göstermiştir. Odak çocuğun nadiren arkadaşları ile uyumlu ve ahenk içerisinde birliktelikler deneyimlediği bu türden zamanlarda daha dışa dönük tavırlar sergilediği, keyif ve neşe gibi duygular deneyimlediği görülmüştür. Ancak genel anlamda birliktelik, bağlılık ve aidiyet duygularının deneyimlendiği anların çok sınırlı olduğu, odak çocuğun bir taraftan ebeveynlerinden ayrılmanın yarattığı içsel gerginliklerle baş etmek diğer taraftan kreşte kendine bir yer edinmek hususlarında zorluklar yaşadığı gözler önüne serilmiştir. Birinci aya ait gözlem raporları kreşin stres yüklü ve iç karartıcı (depressing) duygusal atmosferinin gerek odak çocuk gerekse diğer çocukların duygusal iyilik hallerini olumsuz etkileyebileceğini göstermiştir. Birçok gözlem kesiti Elif’in oryantasyona, ilgi ve şefkate gereksinim duyduğunu ancak bu ihtiyaçlarının çok sınırlı karşılandığını yansıtmaktadır.

2. AY

2.1.Gözlem- Kreşe Geliş- “Bu bizim en büyük ağacımız”

12.10.2022- 09.20

İlk gözlemin yapıldığı 16 Eylül’den bu yana yaklaşık bir ay geride kalmıştır. Gözlemci, odak çocuğu beklerken bir annenin kucağında bebeği ile bahçe kapısında belirlediğini fark edip kısa bir süre sonra yaşanan trajik gelişmeleri şöyle betimlemektedir:

Güvenlik görevlisi bir kadının bebeğiyle bahçe kapısında beklediğini fark ediyor ve az zaman sonra kapıyı açıyor. Anne, kucağındaki oldukça huysuz ve tedirgin görünen bebeği aceleyle güvenlik görevlisinin kucağına tutuşturuyor. Güvenlik görevlisi, bebeği kucağına aldığı anda bebek *kulak zarımı yırtarcasına* bağırarak ağlamaya başlıyor. Güvenlik görevlisi ne yapacağını bilemez halde bebeği teskin etmek çabasıyla onu yukarı aşağı hafifçe sallamaya başlıyor. Annenin bu duruma verdiği tepkiyi merak ederek bakışlarını anneye çevirdiğinde inanılmaz bir şok yaşıyorum. Annenin bir büyücü gibi aniden ortadan kaybolmuş olduğunu fark ediyorum. Bebeğin yüzünün kıpkırmızı olduğunu, gözlerinden boncuk boncuk yaşların döküldüğünü, neredeyse ağlamaktan katıldığını görüyorum. Güvenlik görevlisi bebeğin yakarışlarına çare olarak ağzına emzik veriyor ve bebek ağzına tıkılan emzikle birlikte ağlamayı kesiyor. Ancak gözlerinden akan yaşların hala yanaklarından aşağıya süzüldüğünü görebiliyorum. *Bir anne hangi gerekçeyle ağlayan, feryat eden bebeğini bir yabancının kucağına eşya gibi bırakır ve ardına bile bakmadan oradan çekip gidebilir diye düşünmeden edemiyorum* (Gözlem no 2.1/syf 1).

Birinci aya ait gözlem raporlarının analiz edildiği bölümde de dile getirildiği gibi gözlem yapılan kreşte çocukların kreşe birkaç hafta içerisinde sağlıklı alışmasını sağlayan ve pürüzsüz bir geçiş süreci deneyimlemelerine yardımcı olan herhangi bir uyum modeli uygulanmamaktadır. Gözlemci yürütülen gözlemlerde bebek ve küçük çocukların ebeveynlerinden ayrıldıkları anlarda yüksek düzeyli stres yaşadıklarına, ağlama krizi veya öfke nöbetlerine girdiklerine şahitlik etmektedir. Gözlemcinin aktardığı gözlem kesitinde her ne kadar Elif yer almasa da ilgili gözlem kesitine yer verilmesinin nedeni kreşteki duygusal atmosferin zaman zaman dramatik ve ürkütücü bir hal aldığını, Elif’in dolaylı veya doğrudan bu gerilim yüklü ortamdan duygusal olarak etkilenebileceğini okura göstermektir. Kısa bir süre sonra Elif ve babasının bahçe kapısında belirdikleri görülür. Bunun üzerine şu olaylar cereyan etmektedir:

Elif ve babası Sinan Bey bahçe kapısından içeriye giriyorlar. Elif, babasının elinden tutuyor ve mutluluk dolu bir gülümsemeyle yürüyor. Bu sırada Sinan Bey beni fark ediyor ve bana başını hafifçe aşağı eğerek selam verirken hafifçe gülümsüyor. Ben de aynı şekilde başımı öne eğerek selam veriyorum ve gülümsüyorum. Birlikte yürüdükleri sırada Sinan Bey Elif'e bir şey söylüyor ve Elif gülümseyerek 'Evet' yanıtını veriyor. Ancak aramızda belli bir mesafe olduğu için Sinan Bey'in dediğini duyamıyorum. Elif, Sinan Bey'in elini bir an olsun bırakmadan kreşin girişine kadar geliyor. Kreşin girişinden içeriye adım attıklarında ben de ayağa kalkıyorum ve onları rahat görebilmek için hemen arkalarında ayakta duruyorum. Güvenlik görevlisi onlar için kapıyı açınca Sinan Bey, Elif'in arkasından iki omzunu hafifçe *ona destek verircesine* tutuyor ve onu içeri doğru yönlendiriyor. Elif, arkasına bakmadan usul adımlarla kreşin içerisine giriyor. Sinan Bey kısa bir an Elif'i gözleriyle takip ettikten sonra arkasını dönüyor ve bana hafifçe tebessüm ettikten sonra uzaklaşıyor. Ben de zaman kaybetmeden Elif'in peşinden içeriye giriyorum (Gözlem no 2.1/syf 1-2)

Elif'in babasının elini bırakmaması ve babası yanındayken yüzünde bir gülümsemenin hâkim olması Elif'in babasının yanında kendini huzurlu ve mutlu hissettiğinin bir emaresi olarak görülebilir. Diğer gözlem kesitleriyle paralel bir biçimde Sinan Bey'in kreş girişinde kızının omuzlarından tutması ve onu içeriye yönlendirmesi kızını cesaretlendirmek istiyor oluşunun, ona güç ve destek vermek istiyor oluşunun bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Ancak yine de baba ve kızın neredeyse hiçbir şekilde sözlü iletişim kurmuyor oluşları dikkate değerdir. Babanın kızıyla vedalaşırken onunla konuşmaması, kızına sarılıp onu öpmemesi, baba kız arasında cereyan eden vedalaşma sahnesinin soğuk ve duygusuz bir niteliğe bürünmesine neden olmaktadır. Elif, daha sonrasında kreş içerisine girmekte ve koridorda ayakkabılarını panduflarla değiştirmektedir.

Bu sırada Can Elif'in yanına gelerek 'Meyaba' diyor. Elif'in, Can'a bir cevap vermediğini, ancak gülümsediğini görüyorum. Can, Elif'in yanına yere oturuyor ve o da panduflarını giymeye çalışıyor. Can, Elif'e 'Bijim balıklayımız vay biliyo musun?' diye soruyor. Elif'in başını onaylar gibi hafifçe aşağı yukarı sallayarak 'Hı hı' dediğini işitiyorum. Elif ve Can panduflarını giydikten sonra birlikte merdivenlere doğru yöneliyorlar (Gözlem no 2.1/syf 2).

Gözlem kesitinde Can'ın Elif'e selam verdiği, Elif'in de ona gülümseme ile karşılık verdiği görülmektedir. Bununla birlikte, Elif'in sözel iletişimden nispeten kaçındığı, Can'a onaylama

eylemi bildiren “hı hı” ünlemiyle kısa yanıt vermeyi tercih ettiği izlenmektedir. Ancak Elif’in Can ile ahenk içerisinde iletişim deneyimi yaşadığı söylenebilir. Can’ın Elif’e "Bijim balıklayımız vay biliyo muşun?" şeklinde bir soru yönelterek Elif’in dikkat ve ilgisini çekmeye çalıştığı söylenebilir. Elif’in ise Can’a tepkisiz kalmadığı, ölçülü de olsa karşılık verdiği görülmektedir. Çocuklar bu kısa ama olabildiğince içten ve samimi sohbetin ardından birlikte yemekhaneye doğru yola koyulurlar.

Elif yemekhaneye vardığında Hande öğretmen yanına geliyor. Elif tezgâhtan bir tabak alarak iki eliyle tutuyor ve göğüs hizasına kaldırıyor. Hande öğretmen Elif’in tabağına sırasıyla bir dilim havuç, peynir ve domates koyuyor. Hande öğretmen ‘Süt ister misin Elif?’ diyerek elinde tuttuğu bir fincan sütü Elif’in tabağına yaklaştırıyor. Elif başını ‘Hayır’ manasında iki yana doğru hafifçe sallıyor (Gözlem no 2.1/syf 2-3).

Kesitte Hande öğretmen ‘Süt ister misin?’ sorusuna Elif’in yalnızca başını “Hayır” manasında sağa sola sallayarak yanıt verdiği görülmektedir. Elif’in, öğretmenin sorusuna sözlü bir yanıt vermek yerine beden dilini kullanmayı yeğlemesi dikkate değerdir. Bu durum Elif’in kreş içerisindeyken kendini tam olarak rahat hissetmediği ve öğretmeni ile iletişime geçme konusunda tereddüt yaşadığı izlenimini uyandırmaktadır. Elif ve diğer çocuklar kahvaltı sonrasında Hande öğretmenin direktifi doğrultusunda lavaboya gitmek için yemekhaneden ayrılmaktadırlar.

Elif, lavabodan çıktıktan sonra koridordaki çocuk topluluğunun arasında Can ile karşılaşır. Can, Elif’in yanına gelerek ‘Meyaba’ diyor ve gülümsüyor. Elif’in de gülümsediğini görüyorum. Can, iki elini avuçları yukarı bakacak şekilde Elif’e doğru uzatıyor ve ‘Eyimi tut’ diyor. Elif, Can’ın uzattığı ellerini tutuyor ve birlikte oldukları yerde havaya zıplamaya başlıyorlar. İkisinin de kocaman gülümsediğini ve kahkahalar attıklarını görüyorum. Birkaç defa beraber zıpladıktan sonra duruyorlar ve ellerini birbirinden ayırmadan daire şeklinde dönmeye başlıyorlar. Kısa bir süre dönmelerinin ardından duruyor ve ellerini ayırıyorlar (Gözlem no 2.1/syf 3)

Kesitte Elif’in, lavabodan dönüşte koridordaki çocuk topluluğu içinde Can ile karşılaştığı görülmektedir. Devamında Can’ın, Elif’e "Meyaba" diyerek selam verdiği ve gülümsediği görülmektedir. Bu durum Can’ın Elif ile iletişime geçmek konusunda oldukça istekli olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Elif’in de Can’a gülümseyerek karşılık verdiği görülmektedir. Can’ın bir sonraki adımda, ellerini avuçları yukarı bakacak şekilde Elif’e uzatıp, "Eyimi tut" dediğini görmekteyiz. Elif’in buna karşılık Can’ın ellerini tuttuğunu ve birlikte oldukları yerde havaya

zıpladıklarını seyretmekteyiz. Bu etkileşim sırasında iki çocuğun da kocaman gülümsediği ve kahkahalar attığı gözlemlenmektedir. Bir süre birlikte zıplamalarının ardından, Elif ve Can ellerini birbirinden ayırmadan daire şeklinde dönmeye başlamaktadır. Kısa bir süre boyunca birlikte dönmelerinin ardından durarak ellerini ayırdıklarını görmekteyiz. Bu gözlemler, çocukların birbirleriyle etkileşim içinde olmaktan keyif aldığını, oyunlar oynayarak bir bağ tesis ettiklerini gösteriyor olabilir. Gözlem saatinin ilerleyen safhalarında çocukların bahçeye çıkarıldıkları görülmektedir. Elif eline bir sandalye alarak bahçede dolaşmakta, sandalyeyi bahçenin farklı yerlerine yerleştirip üzerine oturmakta, bir süre sonra aynı davranışı tekrar yinelemektedir:

Elif bir süre oturduktan sonra sandalyeyi tekrar eline alarak yeniden yola koyuluyor. Etrafta birkaç tur attıktan sonra oyun evinin yanındaki çınar ağacının altına geliyor ve sandalyeyi buraya yerleştirerek üzerine oturuyor. Elif'in etrafında oyun oynayan çocuklar bulunuyor ancak o hiçbiriyle etkileşime girmiyor. Biraz da burada oturduktan sonra yeniden sandalyesini alarak yola koyuluyor. Bir süre birkaç farklı yerde sandalyesini yere koyup üzerine oturuyor. Bir süre sonra sandalyesini aynı biçimde tutarak kaldırıyor ve yeniden oyun evinin yanına gelerek sandalyesini yere koyarak üstüne oturuyor (Gözlem no 2.1/syf 4).

Elif'in, sürekli monoton biçimde sandalyeyi bahçe içerisinde ileri geri sürüklemesi bir gruba dahil olmak veya bir oyunun parçası olmak konusunda tereddütlerinin devam ettiğini göstermektedir. Elif bir türlü kendine yer edinememekte, bahçe içinde sürekli yer değiştirmektedir. Elif bir süre sonra oyun evinin yanındaki çınar ağacının altında oturur ancak etrafındaki çocuklarla iletişim kurmak için herhangi bir temas girişiminde bulunmaz.

Elif, sandalyesinden kalkarak oyun evinin girişine doğru yöneliyor. Bu sırada oyun evinin yanında bir sandalyenin üzerine çıkmış olan çocuk Elif'e 'Eve giyme tamiy ediyoyuz' diyerek sesleniyor. Diğer bir çocuk da evin girişinde duruyor ve Elif'e hitaben 'Evde tamiy vay klima bozuk' diyerek öbür çocuğu destekliyor. Elif, bu tepkilerden sonra oyun evinden bir süre için uzaklaşıyor (Gözlem no 2.1/syf 4).

Gözlem kesitinde çocukların Elif'e evde tamir işleri yaptıklarını söyledikleri, ancak Elif'in kayıtsız kalarak oyun evinden uzaklaştığı görülmektedir. Elif'in çocukların tepkisini kendisini oyuna dahil etmek istememeleri şeklinde yorumladığı söylenebilir.

Elif kısa bir süre sonra sandalyenin üzerine çıkıyor ve evin çatısına dokunmaya başlıyor. Bir süre ellerini çatının üzerinde gezdirdikten sonra sağ elini elinde bir çekiç tutuyormuş gibi yumruk yaparak aşağı yukarı hareketlerle çatıya hafifçe vurmaya başlıyor. Elif'in hayali bir çekiçle çatıya vurması bana, evi tamir ettiklerini söyleyen çocukların oyununa dahil olmaya çalıştığını hissettiriyor. Elif bir süre çatıya hayali çekiciyle vurduktan sonra belki de işini tamamladığını düşünerek tek eliyle sandalyenin bir koluna tutunuyor ve sağ ayağını yere doğru uzatarak sandalyeden iniyor. Yere indikten sonra kısa bir an için az önce hayali çekici ile belki de tamir ettiği yere doğru baktığını fark ediyorum (Gözlem no 2.1/syf 5).

Elif'in hayali bir çekiçle oyun evinin çatısına vurması kendisini görünür kılma ve oyununa dahil olma arzusunun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Elif en yalın haliyle akranlarıyla etkileşime girmek istemektedir. Bu davranış, Elif'in hayal gücünü ve yaratıcılığını kullanarak çevresini anlamaya çalıştığının işareti de olabilir. Elif'in tamir ettiği yere bakması, kendisiyle gurur duyduğunun ve eseriyle övündüğünün göstergesi olabilir. Gerçekleştirilen seminer toplantısında kesitle ilgili şu düşüncelere yer verilmiştir:

Önceki seminer protokollerinde de ifade edildiği gibi odak çocuk Elif zaman zaman sessiz sedasız ağlamakta, zaman zaman tırnaklarıyla oynamakta ve çoğu zaman da içe dönük tavırlar sergilemekteydi. İlk kez bu gözlem raporunda Elif'in keyifli olduğu, çevresiyle etkileşim kurduğu, diğer çocuklarla oyun oynayıp oyunun bir parçası olduğu ve oyun evinde keyifli vakit geçirdiği görülmektedir. Hayali bir çekiçle evi tamir ediyor oluşu artık arkadaşlarının oyununa ortak olmaya ve sosyalleşmeye başladığının işareti olabilir (Seminer no 3).

Elif, sandalyesini bıraktıktan sonra çınar ağacının biraz ilerisinde bulunan banklara doğru gidiyor ve bir tanesine oturuyor. Ceyda öğretmenin Elife yakın bir mesafede durduğunu ve bir çocuğa 'Etrafta bir sürü ağaç var ama bu çınar ağacı en büyük ağacımız' dediğini fark ediyorum. Kısa bir an sonra Elif sağ elinin işaret parmağı ile bahsi geçen çınar ağacını işaret ediyor ve gülümseyerek 'Bu bijim en büyük ayacımız' diyor (Gözlem no 2.1/syf 5).

Elif'in çınar ağacını işaret edip "Bu bizim en büyük ağacımız" demesi, çocuğun çevresindeki nesneleri kendi bakış açısından değerlendirme ve anlamlandırma çabasını ifade edebilir. Bu durum, Elif'in çevresindeki nesnelerle kişisel bir bağ kurma ve onları kendi dünyasıyla

bütünleştirme çabasını gösteriyor olabilir. Elif'in ifadesinin gülümseyerek olması, bu anın onun için olumlu ve keyifli bir deneyim olduğunu düşündürebilir. Diğer yandan Elif'in Ceyda öğretmeni taklit ediyor oluşu belki de öğretmenin ilgisini çekmek ve onunla bir iletişim içerisine girme yönündeki bir isteğin de göstergesi olabilir.

Elif, oturduğu yerden kalkarak yeniden oyuncak eve doğru gidiyor. Oyuncak evine vardığında bir sandalyeye oturuyor. Elif, bu sırada yanındaki sandalyeyi almaya çalışan çocuğa 'Ata'nın o bıyak!' diye bağıyor ve çocuğu iki eliyle göğsüne bastırarak itiyor. Ancak çocuk sandalyeyi vermeyi reddediyor ve sandalyeyi götürmeye çalışıyor. Hande öğretmen olayı fark etmiş olacak ki Elif ile çocuğun yanına gelerek 'Neyi paylaşamıyorsunuz?' diye soruyor. Elif 'Atanın o sandalye' diyerek çocuğun elinde duran sandalyeyi işaret ediyor. Hande öğretmen Elif'e 'Başka sandalyeler de var istersen onlardan alalım' diyor. Elif, Hande öğretmenin peşinden başka bir sandalye almaya gidiyor (Gözlem no 2.1/syf 5-6).

Elif'in "Atanın o sandalye" şeklindeki ifadesi, çocuğun hak iddia etme veya sahiplenme dürtüsünü yansıtabilir. Elif'in, iki eliyle göğsüne bastırarak çocuğu itmesi, oyuncaklar üzerinde kontrol sağlama ve sınırlarını belirleme çabası olarak yorumlanabilir. Hande öğretmenin müdahalesi, çocuklar arasında paylaşımın teşvik edilmesi ve çatışmaların çözümüne rehberlik etme amacını taşıyor gibi görünmektedir. Hande öğretmenin, Elif'e başka bir seçenek sunarak (başka sandalyelerden almak) çözüm önerdiği ve böylece çocuklara alternatifleri kullanmayı öğretmeye çalıştığı düşünülebilir. Elif, bu tür etkileşimler yoluyla empati, iş birliği ve problem çözme yeteneklerini kademeli olarak geliştirebilir. Ayrıca Elif'in Hande öğretmenin önerisine riayet ederek diğer çocukla çatışmayı bırakması, Elif'in sosyal anlamda paylaşımcı bir karaktere sahip olduğunun göstergesi olabilir. Bu kesitin ardından gözlemci gözlemini sonlandırarak kreşten ayrılmaktadır.

2.2.Gözlem- Kreşten Ayrılış- Yaşasın annem gelmiş!

12.10.2022- 16.47

Elif'in kreşten ayrılmasına dakikalar kalmıştır, bir sandalyede oturup etrafındakileri izlemekte, durgun ve neşesiz görünmektedir.

Elif'in yüzünde *yetişkin insanların yüz ifadesini andıran* bir soğukluk ve ciddiyet olduğunu gözlemliyorum. Elif'in elinde herhangi bir oyuncak ya da materyal bulunmadığını, öğretmenleri izlemekle yetindiğini görüyorum (Gözlem no 2.2/syf 1).

Bir süre hiçbir şey yapmadan bekleyen Elif arkasına döner ve Yavuz Alp'e seslenerek yanına çağırır.

Elif 'Yavuj Alp yanıma gel!' diye sesleniyor. Çağrısı cevapsız kalınca yeniden, sesini biraz daha yükselterek 'Yavuj Alp yanıma gel!' diye yineliyor. Elini yanındaki boş sandalyeye doğru götürerek sandalyenin oturma yerine avuç içiyle hafifçe birkaç defa vuruyor. Elif'in bu seferki çağrısı cevapsız kalmıyor ve Yavuz Alp gelip yanına oturuyor (Gözlem no 2.2/syf 1).

Birinci aya ait gözlem raporları Elif'in çoğu zaman ne yapacağını bilemez bir halde sınıf içinde gezindiğini ve çoğu kez sözlü iletişimden kaçındığını ortaya koymaktaydı. Yukarıdaki alıntıda Elif'in bir çocuğa adıyla seslenerek onu yanına davet ettiği, çağrısının yanıtsız kaldığını anladığı an sesini biraz daha yükselterek bir kez daha çağrısını tekrarladığı aktarılmaktadır. Elif'in burada akranıyla iletişim kurmak hususunda cesaretli ve istekli olduğu görülmektedir. Elif ilk seferde herhangi bir yanıt alamamakta ancak bu kez yanındaki sandalyeyi de işaret ederek kararlı bir biçimde davetini yinelemektedir. Elif nihayetinde hedefine ulaşmakta, Yavuz Alp'i yanına oturtmayı başarabilmektedir.

Birkaç dakika beraber oturmalarına rağmen birbirlerine bakmıyorlar ve hiç konuşmuyorlar. Elif daha çok kendi kendine bir şeyler mırıldanıyor gibi görünüyor. Birkaç dakika sonra çocuk Elif'in yanından kalkıyor. Elif, Yavuz Alp'in yanından uzaklaştığını fark edince 'Yavuj Alp gitme!' diyerek ona sesleniyor. Bu çağrıyla üç kere yinedikten sonra çocuk Elif'in yanına geri geliyor ve aynı yere oturuyor. Yine dakikalar boyunca beraber oturmalarına rağmen hiçbir şekilde iletişim kurmadıklarını görüyorum. Kısa bir süre sonra

çocuk Elifin yanından kalkarak uzaklaşıyor. Elif bu defa herhangi bir tepki vermiyor (Gözlem no 2.2/syf 1).

Elif'in, Yavuz'un yanına gelip oturmasıyla arzusunun gerçekleştiği, neşesinin yerine geldiği tahmin edilebilir. Her ne kadar Yavuz ile konuşmasa da kendi kendine mırıldanıyor oluşu Yavuz'un gelişinden hoşnut olduğuna işaret ediyor. Bir süre sonra Yavuz sıkılmış olacak ki Elif'in ısrarlarını kulak ardı edip oradan uzaklaşıyor. Elif, Yavuz'un yanından ayrılmasını takiben yine tek başına kalıyor ve sınıf içerisinde amaçsızca gezinmeye başlıyor.

Elif, bir süre oturmaya devam ettikten sonra ayağa kalkıyor ve sınıfın içinde *amaçsızca* geziniyor. Hiçbir materyalle oynamıyor ve hiç kimseyle iletişime geçmiyor, *tüm bunlar canının sıkıldığı izlenimini uyandırıyor* (Gözlem no 2.2/syf 2).

Elif'in sınıfta amaçsızca gezinmesi ve hiçbir materyalle ilgilenmemesi, sıkılmış veya içsel bir durgunluk hissi yaşadığını gösteriyor olabilir. Belki de o anki etkinliklerden veya çevresel faktörlerden keyif alamıyor olabilir. Elif, çevresindeki diğer çocuklarla iletişim kurmamakta ve onlarla etkileşimde bulunmamaktadır.

Bir süre gezindikten sonra sınıf içerisindeki diyaфона bir çağrı geliyor. Hande öğretmen diyaфонun yanına giderek ekrana kısa bir an baktıktan sonra 'Elif geliyor' diyerek çağrıya yanıt veriyor. Hande öğretmen Elif'e bakarak 'Anne gelmiş canım' diyor. Elif 'Yaşasın annem gelmiş!' diyerek olduğu yerden neşeyle havaya sıçırıyor. Daha sonra da hızla çantasını almak için uyku odasına doğru koşuyor. Hande öğretmen de peşinden giderek Elif'in çantasını toplamasına yardım ediyor daha sonra beraber sınıftan çıkıyorlar (Gözlem no 2.2/syf 2).

Elifin annesinin geldiğini öğrendiğinde büyük bir sevinç duyduğu söylenebilir. Elif, yer yer bıkkınlığın hüküm sürdüğü bu çevreden ayrılıp, yuvasına gidebileceğini duyumsuyor ve annesiyle bir araya gelecek olmasının keyfini sürüyor olabilir.

Elif, koridordaki dolaptan ayakkabısını alıyor ve kendisi giyiyor. Elif, ayakkabılarını giydikten sonra Hande öğretmen yere diz çökerek Elif'in arkasından sarılıyor ve sol yanağını öperken 'Yarın görüşürüz canım' diyor. Elif, bu öpücükten sonra usul adımlarla kreşin çıkışına doğru yöneliyor (Gözlem no 2.2/syf 2).

Elif'in önceki gözlemlerde olduğu gibi Hande öğretmene veda etmediği, herhangi sözel ya da sözel olmayan bir tepki vermediği görülmektedir. Bu durum Elif'in Hande öğretmenle tam anlamıyla bir bağ kuramadığını gösteriyor olabileceği gibi Elif'in annesine kavuşmanın heyecanı ile dikkatinin dağıldığını ve öğretmenin söylediğine odaklanamadığını da gösteriyor olabilir.

Elif, çıkışa geldiğinde kendisini kollarını açmış ve gülümseyen annesi karşılıyor. Elif koşarak annesine gidiyor ve sımsıkı sarılıyor. Birkaç saniye sarıldıktan sonra Nevin Hanım Elif'in elini tutuyor. Bu sırada Nevin Hanım başıyla dışarıyı işaret ederek beni davet ediyor. Bu davet üzerine kreşin kapısından dışarıya çıkıyorum. Sinan Bey'in de gelmiş olduğunu fark ediyorum. Nevin Hanım bana gülümsüyor ve Elif'e 'Canım hadi sen babanın yanına bekle ben hemen geliyorum' diyor. Elif, neşeye koşarak Sinan Bey'in yanına gidiyor ve beraber el ele kreşin çıkışına doğru yürüyorlar. Nevin Hanım bana Elif'in genel durumu ile ilgili sorular yönlendiriyor ben de araştırmanın gizliliğini bozmayacak şekilde birkaç yanıt veriyorum (Gözlem no 2.2/syf 2-3).

Elif'in annesine koşarak ilerlemesi ve sıkıca sarılması onu özlediğinin, annenin mevcudiyetinin ve kavuşma anının ona büyük bir mutluluk verdiğinin bir göstergesi olarak düşünülebilir. Nevin Hanımın Elif'i babasına yönlendirmesini takiben Elif'in koşar ayak bu kez babasına gitmesi ve babasının ellerinden tutması tüm bu birliktelik anının Elif'in mutluluğunu pekiştirdiğini göstermektedir.

2.3.Gözlem-Kreşe Geliş-Beni Kim Sallayacak?

19.10.2022- 09.17

Gözlemci, odak çocuğun ebeveynlerinden ayrılma anlarında sergileyeceği davranış ve kreş içerisinde yaşayacağı deneyimleri gözlemlemek için kuruma ulaşır. Elif'in yaklaşık bir buçuk aydır öğrenim gördüğü kreşte halen iç karartıcı bir atmosferin hâkim olduğu görülmektedir. Gözlemci odak çocuğu beklediği sırada bir erkek çocuğunun çığlıklarını işitmekte ve dikkatini bir süreliğine bu çocuğa yönlendirmektedir.

Çocuk, annesine sımsıkı sarılarak 'Anne gitme n'olur gitme!' diyerek feryat edip hıçkırıklara boğuluyor. Annesi 'İşe gitmem lazım ama anneciğim' diyerek oğlunu ikna etmeye çalışsa da çocuk hiçbir şekilde sakinleşmiyor. Çocuk annesine sarılmayı bırakarak

birkaç adım geri çekiliyor ve iki kolunu aşağı yukarı sallayarak ‘Gitmiycem!’ diye çığlığı basıyor. Anne, güvenlik görevlisinden çocuğun öğretmenini çağırmasını istiyor. Kısa bir zaman sonra öğretmen yanlarına gelerek kısık bir sesle ‘Hoş geldiniz’ diyor ve ‘Sesim biraz kısık bu aralar kusura bakmayın’ diye ekliyor. Anne, çocuğu kastederek ‘Tuvaletini okulda yapmakla ilgili korkusu var’ diyor. Öğretmen, çocuğa elini uzatıyor ve ‘Sorun yok, burada da yapabilirsin tuvaletini canım, gel beraber gidelim istersen’ diyor. Bunun üzerine çocuğun annesine sımsıkı sarıldığını, elleriyle annesinin bacaklarını kıskaç gibi kavrayıp sıktığını, ağlayışının şiddetinin artarak devam ettiğini görüyorum. Anne de oğluna sarılarak titreyen, boğuk bir sesle ‘Hadi öğretmenle tuvalete git geldiğinde ben burada olacağım söz veriyorum anneciğim’ diyor. Çocuk ağlamaya devam ediyor, birkaç saniye sonra annesinin elini bırakıyor ve isteksizce öğretmenin elini tutarak içeriye giriyor. Çocuk içeri girer girmez anne koşar adım kreşi terk ediyor. (Gözlem no 2.3/syf 1-2).

Kafası fazlasıyla karışmış olan gözlemci, çocuğun yaşadığı yoğun stres ve annenin “Geldiğinde ben burada olacağım söz veriyorum anneciğim” sözlerini sarfettikten sonra koşar ayak kreşi terk edişi karşısında büyük bir şaşkınlık yaşamış, bir süre bankta oturarak kendini toparlamaya çalışmıştır. Birkaç dakika sonra Elif’in babasıyla kreş kapısına doğru yaklaştığını fark eden gözlemci Elif’e odaklanarak gözlemini sürdürmüştür.

Yaşadığım şoku atlatıyor, Elif’e odaklanmaya çalışıyorum. Babasının ellerinden tutmuş Elif’in yüzünde kocaman bir gülümseme ne neşeli hareketler eşliğinde kreş kapısına ilerleyişini izliyorum. Kreşin kapısının kapalı olduğunu fark eden Sinan Bey birkaç saniyeliğine içeri bir bakış fırlattıktan sonra kapıyı tıklatmaya başlıyor. Elif ise bu sırada sağ işaret parmağı ile bir şeyi gösteriyor ve babasına ‘Bak’ diyor. Sinan Bey, Elif’e doğru hafifçe eğilerek yumuşak bir sesle ‘Efendim babacığım?’ diyor. Elif’in Sinan Bey’e verdiği cevabı duyamıyorum yalnızca Sinan Bey’in hafifçe onaylar gibi başını aşağı yukarı salladığını görüyorum. Kısa bir an sonra güvenlik görevlisi kapıyı açıyor. Sinan Bey doğruluyor ve Elif’in arkasından sol omzuna parmak uçlarıyla dokunarak ‘Görüşürüz babacığım’ diyor. Elif, sırtı babasına dönük şekilde içeriye doğru giderken ‘Göyüşüyoruz’ diyerek yanıt veriyor. Sinan Bey, başını hafifçe aşağı eğerek bana selam verdikten sonra uzaklaşıyor. Ben de vakit kaybetmeden Elif’in peşinden içeriye giriyorum (Gözlem no 2.3/syf 2).

Birinci aya ait gözlem raporları Elif'in kreşe gelirken oldukça neşeli olduğu ancak ebeveyninden ayrılma anı yaklaştığında adımlarının yavaşladığı, hatta bazı anlarda dalıp gittiğini aktarmaktaydı. Yukarıda yer alan gözlem kesiti, Elif'in babasından ayrılırken bir nebze de olsa daha cesaretli olduğunu göstermektedir. Elif güvenlik görevlisi kapıyı açtığında içeri girmek için hazır görünmektedir. Elif'in sırtı babasına dönük şekilde içeriye doğru giderken babasına cevaben 'Göyüşüyüz' dediği izlenmektedir. Önceki gözlem raporları incelendiğinde Elif'in ebeveynleriyle vedalaşma anında genellikle sessiz kaldığı, sözlü ve ya sözsüz bir tepki vermediği görülmekteydi. Bu kesitte babasına sözlü biçimde veda etmesi ayrılma anında duyduğu endişelerin bir miktar azaldığının işareti olarak görülebilir.

Elif'i yeniden gördüğümde lavabodan usulca çıktığını ve az ilerisinde duvara yaslı biçimde duran ve yere bakan Hasan'a doğru yürüdüğünü fark ediyorum. Hasan'ın yanına vardığında gülümseyerek iki eliyle onun yüzünü tutuyor ve okşuyor. *Bunun bir sevgi işareti olduğunu hissediyorum.* Hasan bu davranışa bir karşılık vermiyor, yüzünü çevirip Elif'e bakmıyor, asık bir yüzle yere doğru bakmaya devam ediyor. Elif ise kısa bir süre sonra Hasan'ın yanından uzaklaşıyor (Gözlem no 2.3/syf 3).

Daha önceki gözlem raporlarında Elif'in akranlarıyla iletişim kurmak hususunda isteksiz olduğu ve sınıf içerisinde çekingen ve ürkek davranışlar sergilediği aktarılmıştı. Ancak 6. haftaya geldiğimizde Elif'in akranlarına yaklaşabildiği, onlarla temas etmekten kaçınmadığı anlaşılmaktadır. Hasan'ın yüzünü tutup, ona dokunması Elif'in akranları ile iletişim kurmak için daha cesaretli olduğunu, duygularını daha rahat gösterebildiğine işaret etmektedir. Bir süre sonra Hande öğretmen çocukları kreş bahçesine çıkarır. Bahçede yaşanan olaylar gözlem raporunda şöyle aktarılmaktadır:

Elif kreş parkında yer alan salıncaklardan birine oturuyor. Salıncağa oturduktan sonra hemen yan salıncakta birbirini sallayan çocukları izlemeye başlıyor. Elif'in gülümsemesinin kaybolduğunu ve neşesinin kaçtığını görüyorum. Dudaklarından 'Beni kim salıncak?' sorusunun döküldüğünü işitiyorum. Bir süre salıncakta üzgün biçimde oturduktan sonra Elif salıncaktan kalkmaya karar veriyor. Ancak kalktıktan kısa bir an sonra nedense fikrini değiştirerek yeniden salıncağa yerleşiyor (Gözlem no 2.3/syf 5).

Elif bahçedeki çocuklardan birinin kendisini sallamasını umut etmekte fakat kimseden yardım talep etmemektedir. Tek başına salıncağın üzerinde üzgün bir biçimde oturmaktadır.

Umudunu kaybettiği an salıncaktan kalkmaya verir ancak hemen sonra fikrini değiştirip tekrar oturur. Bunun üzerine aşağıdaki olaylar cereyan eder:

Kısa bir süre sonra Mehmet Elif'in salıncağının arkasına geçerek onu hafifçe sallamaya başlıyor. Elif'in mutluluğu gözlerinden okunuyor. Az önceki üzüntülü halleri yerini büyük bir neşeye bırakıyor. Mehmet bir süre onu salladıktan sonra Elif 'Yeterli' diyor, salıncaktan iniyor ve 'Ben de seni sallım' diyor. Bu defa Mehmet salıncağa oturuyor ve Elif büyük bir keyifle onu sallamaya başlıyor. Elif, salıncağı iki eliyle tutuyor ve sağ ayağını öne attıktan sonra salıncağı kuvvetli biçimde itiyor. Daha sonra salıncak kendisine çarpmasını diye geri çekiliyor. Bu şekilde salıncağı birkaç kere salladıktan sonra Mehmet 'Yeter' diyor. Elif, bunun üzerine salıncağı sallamayı bırakıyor (Gözlem no 2.3/syf 5).

Bu gözlem kesitinde, Elif'in Mehmet ile keyifli anlar yaşadığı görülmektedir. Elif Mehmet'in kendisini sallaması ile tüm üzüntüsünü unutuyor ve mutlu oluyor. Şimdiye dek yürütülen gözlemler, Elif'in diğer çocuklarla temas kurmak konusunda temkinli olduğunu, sözel ifadelerle çok sınırlı bir biçimde başvurduğunu ve iletişim kurmak için güçlü bir istek duymadığını yansıtmaktaydı. Ancak burada "Yeterli" veya 'Ben de seni sallayayım" şeklindeki ifadelerle istek ve arzularını kolayca dile getirebildiği görülmektedir. Mehmet'in Elif'i salladıktan sonra, Elif'in de aynı nezaketi göstererek Mehmet'i sallaması ikilinin birlikte keyifli bir sosyal etkileşim deneyimi yaşamalarını olanaklı kılıyor. Gözlemin ilerleyen kısımlarında Elif ve bir grup çocuğun dikkatini bahçedeki çim biçme makinesinin çektiği görülüyor. Çocuklar hep birlikte makinenin olduğu yere doğru ilerliyorlar.

Elif ve beraberindeki 4-5 çocuk bahçenin diğer tarafında çalışmakta olan büyük çim biçme makinesinin olduğu yere doğru ilerlemeye başlıyorlar. Hande öğretmen çocukların peşinden giderken ben de yakın mesafeden takip ediyorum. Çalışan çim biçme makinesine belirli bir mesafede Hande öğretmen 'Bu kadar yeterli çocuklar daha fazla yaklaşmayalım' diyor. Elif, diğer çocuklarla birlikte bir süre çimlerin biçilmesini izledikten sonra sağ işaret parmağı ile makineyi işaret ediyor ve gülümseyerek 'Bak yapıyaklayı keşio' diyor. Çocuklar bir süre sonra makineye bakmayı bırakıp kendi aralarında konuşmaya başlayınca Hande öğretmen "Artık izlemiyorsanız arkadaşlarınızın yanına dönelim' diyor. Elif 'izliyoruz' diyerek Hande öğretmene cevap veriyor (Gözlem no 2.3/syf 5-6).

Elif'in diğer çocuklarla birlikte çim biçme makinesinin çalışmasını izlemesi ve ardından izlenimlerini diğer çocuklara anlatmaya çalışması dikkat çekicidir. Ancak, Elif'in yaptığı açıklama, çocuklar arasında belki de anlaşılamamış veya önemsenmemiş gibi görünmektedir. Elif'in gülümseyerek ve heyecanla "Bak yapıyaklayı keşiyoy" demesi, etrafındaki arkadaşlarına olayı açıklama ve bildiği bir şeyi paylaşma arzusu taşıdığını göstermektedir. Bir diğer husus ise Elif'in Hande Hanımın sorusuna yanıt vermesidir. Elif'in, Hande öğretmen ile pek konuşmadığı ve öğretmenin söylediğine genellikle yanıt vermediği daha önceki gözlemlerde vurgulanmıştır. Bu durumun değişmeye başlaması Elif'in kendini ifade etme becerisinin geliştiğini ve kreş ortamında kendisini daha rahat hissediyor olduğunu gösteriyor olabilir.

19.10.2022 tarihinde odak çocuk rahatsızlandığı için ebeveynleri tarafından kreşten erken bir saatte alınmış olup çocuğun ebeveynleri ile bir araya gelme deneyimleri gözlemlenememiştir. Aşağıdaki gözlem Elif'in ebeveynleri tarafından kreşe bırakılma anında sergileyeceği davranışlar ile kreş içerisinde yaşayacağı deneyimleri içermektedir.

2.4.Gözlem-Kreşe Geliş-Çakıl Taşları

26.10.2022- 09.20

İlk gözlemin gerçekleştiği 16 Eylül 2022 tarihinden bu yana yaklaşık 40 gün geride kaldı. Aşağıda yer alan gözlem raporu sabah saatlerinde kreşte gerçekleştirilen 7. gözleme ait olup, odak çocuğun babası tarafından kreşe bırakılışı ve bunu takip eden kreşteki ilk bir saati içermektedir.

Elif babasının elinden tutmuş biçimde kreşin bahçesinden içeriye giriyor. Ancak kısa bir süre sonra babasının elini bırakıyor ve oldukça neşeli biçimde koşturmaya başlıyor. İki kolunu da yukarıya kaldıran ve sağa sola sallamaya başlayan Ece neşeyle ilerliyor. Sinan Bey Elif'in hızına yetişmeye çalışarak adımlarını hızlandırıyor. Elif, yerdeki sek sek oyunu için boyanmış alanın üzerine geldiğinde 'Sek, sek' diyerek gülüyor ve iki ayağını aynı anda kullanarak ileriye doğru birkaç defa sekiyor. Sektikten sonra hızlı adımlarla kreşin girişine varıyor ve Sinan Bey de hemen peşinden giriyor. Sinan Bey, Elif'in sırtına hafifçe dokunarak sol yanına doğru eğiliyor ve Elif'e bakarak 'Görüşürüz kızım' diyor. Elif, usul adımlarla içeriye doğru ilerlemeye başlıyor. Babası ise arkasını dönüyor, hafifçe başını eğerek bana selam veriyor ve hafif bir tebessümle 'Kolay gelsin' diyor. Hafif bir tebessümle karşılık veriyorum ve oyalanmadan Elif'in peşinden içeriye giriyorum (Gözlem no 2.4/syf 1-2).

Babasıyla el ele kreş bahçesine giren Elif'in kısa bir süre sonra babasının elini bırakarak, gülümseyerek koşturması, kollarını yukarıya kaldırarak sağa sola sallaması ve bahçe içerisinde sek sek oynaması kreşe gelmekten keyif aldığı ve geçmiş haftalara kıyasla ebeveyninden ayrılırken daha az endişe duyduğunun göstergeleri olarak düşünülebilir. Babanın kızından ayrılırken vedalaşma amacıyla yaygın olarak kullanılan “Görüşürüz” sözcüğünü kullanmanın dışında kızını öpmek veya ona sarılmak gibi eylemlerde bulunmaması, yine kızının da vedalaşma amacıyla herhangi bir söz ve davranış kalıbına başvurmaması düşündürücüdür. Gözlemin ilerleyen safhalarında Elif kısa süreliğine lavaboya girmekte, ardından Hande öğretmenin yönlendirmesiyle akranlarıyla kreş bahçesine çıkmaktadır. Gözlemci bahçedeki genel atmosferi şu sözlerle tasvir etmektedir:

Çınar ağacının bulunduğu geniş alana vardığımızda bizi güneşli ılık bir bahar havası, taze biçilmiş çimenlerin enfes kokusu, geniş mi geniş bir oyun sahası karşılıyor. Köşede çocukların sürebileceği plastik oyuncak arabalar onun yanında içine girip çeşitli oyunlar kurabilecekleri oyun evi bulunuyor. Bahçe tüm varlığıyla çocukları oyuna davet ediyor. Hızla çınar ağacının önündeki banka doğru ilerliyorum ve oturuyorum. Bazı çocuklar köşedeki oyuncak arabalara doğru giderek içlerine biniyor bazıları neşeyle etrafta koşturuyor ancak Elif'in hiçbir şey yapmadan etrafta dolandığını görüyorum. Biraz bu tarafa biraz şu tarafa geziyor ancak ne yapacağına karar veremiyor (Gözlem no 2.4/syf 3).

Kreş bahçesi, güneşli hava, oyun evi ve oyuncak arabalar adeta çocukları oyun oynamaya davet etmektedir. Ancak gözlem kesiti Elif'in ne yapacağını bilemez bir halde etrafta dolaştığını ve bahçede olmaktan pek fazla keyif almadığını yansıtmaktadır. Bazı çocuklar neşeyle etrafta koşturmakta, bazıları oyuncak arabalara binmekte iken Elif'in kararsız adımlarla ileri geri gezindiği, bahçe içerisinde kendine yer edinemediği anlaşılmaktadır.

Elif gezindiği sırada Hande öğretmenin elinde küçük Türk bayraklarıyla yaklaştığını fark ediyorum. Bayrakları başka yer olmadığı için benim oturduğum bankın kenarına bırakıyor. Hande öğretmen, Ceyda öğretmene ‘Masalarımız nerede?’ diye soruyor. Ceyda öğretmen ‘Sanırım depoya kaldırdılar onları’ diyerek cevap veriyor. Hande öğretmen ‘Ama kullanıyorduk biz onları nerede yaptıracağız etkinliği şimdi?’ diyor. Ceyda öğretmen bu soruya bir yanıt vermiyor. Bundan sonra çocukları bir süre serbest bırakmaya karar verdiklerini işitiyorum. Bunun üzerine Elif de dahil olmak üzere birçok çocuk etrafta amaçsızca gezinmeye başlıyor. *Öğretmenlerin plansız hareket ediyor oluşu canımı sıkıyor.*

Bahçede oyun oynamak için çok elverişli koşullar olmasına rağmen öğretmenlerin bu plansızlığı etrafa bıkkınlığın hâkim olmasına neden oluyor (Gözlem no 2.4/syf 3).

Öğretmenlerin etkinliklere iyi hazırlanmamaları ve işleyişteki sorunlar nedeniyle odak çocuk ve birçok çocuk kendini bir belirsizlik içinde buluyor. Çocuklar ne yapacaklarını bilmeksizin bahçede oradan oraya gezinmeye başlıyorlar. Elif bir süre bir gruba veya bir oyuna dahil olmadığı gibi bu yönde herhangi bir istek de duymuyor gibi görünüyor. Gözlemin ilerleyen dakikalarında aşağıda aktarılan gelişmeler yaşanıyor.

Elif kararsız ve bıkkın bir biçimde etrafta geziniyor. Hande öğretmen *Elif'in ne yapacağına karar veremediğini ve sıkıldığını fark etmiş olacak ki* 'Elifciğim bak arkadaşların orada bir oyun kuruyor onlara katıl istersen oynayın beraber' diyerek az ileride sandalyeleri arka arkaya dizmiş *sanırım bir çeşit vasıtada olduklarını hayal eden* bir çocuk grubunu işaret ediyor. Elif koşarcasına hızlı adımlarla bu çocukların yanına geliyor ve önden ikinci sandalyeye oturuyor (Gözlem no 2.4/syf 4-5).

Kesitte, Elif'in ne yapacağını bilmeksizin etrafta gezindiği ve belki de bu durumdan sıkıldığı görülmektedir. Hande öğretmenin kendisine 'Elifciğim bak arkadaşların orada bir oyun kuruyor onlara katıl istersen oynayın beraber' demesi üzerine Elif'in büyük bir heyecanla hareket ettiği görülmektedir. Bu durum aslında Elif'in küçük bir müdahale ve yönlendirmeye oyuna dahil olabileceğinin ve sosyalleşmek için güçlü bir içsel arzu duyumsadığının işareti olarak görülebilir.

Elif oturduktan kısa bir an sonra önündeki sandalyede oturan ve elleri birbirine kenetli, başı eğik biçimde yere bakan çocuğun sandalyesini ayağı ile yavaşça dürtüyor. Çocuktan herhangi bir tepki gelmeyince Elif bu sefer elini yavaşça çocuğun omzuna koyuyor ve gülümseyerek 'Kaptan' diyor. Çocuk bunun üzerine usulca başını arkaya çevirip kısa bir an Elif'e bakıyor. Yüzünde mutsuz bir ifade olduğunu görüyorum, *orada bulunmaktan memnun olmadığını hissediyorum*. Kısa bir an sonra çocuk usulca önüne dönüyor ve yere bakmayı sürdürüyor. Elif, bu olaydan sonra oturmakta olduğu sandalyeden kalkarak yürümeye başlıyor (Gözlem no 2.4/syf 5).

Bu kesitte, Elif'in bir erkek çocuğunun dikkatini çekmek ve onunla iletişim kurmak için çaba gösterdiği görülmektedir. Elif, önce çocuğun sandalyesini ayağıyla hafifçe dürtmekte, ancak herhangi bir tepki alamayınca bu kez farklı bir taktiğe başvurarak temas girişimini sürdürmektedir. Elif'in çocuğun omzuna elini koyarak "Kaptan" diyerek seslenmesi, oyunun bir parçası olmak için

güçlü bir istek duyduğunun dışı vurumu olarak görülebilir. Ancak iletişim kurmaya çalıştığı çocuğun keyfinin yerinde olmadığı görülmektedir. Bir süre sonra Elif sandalyeden kalkarak *yolcusu olmayı hayal ettiği ancak herhangi bir yere gitmediğini anladığı bu sürücüsüz hayali otobüsten* inmek durumunda kalmaktadır. Kısa bir süre sonra Hande Hanımın sandalyeleri toplatmasıyla hayali otobüsün tüm mevcudiyeti de ortadan kalkar. Bir süre sonra Hande Hanım bir görevliden bahçe içerisindeki bir çukuru kapatmasını ister.

Hande öğretmen çınar ağacının önündeki derin olmayan çukuru kapatması için erkek bir görevliyi çağırıyor. Bu erkek görevli elinde çakıl taşı dolu el arabası ile gelerek taşları çukurun içine boşaltıyor ve yeniden el arabası ile geri dönüyor. Bu olay çocukların ilgisini çekmiş olacak ki kapatılan çukurun etrafına toplanıyorlar ve çakıl taşlarıyla oynamaya başlıyorlar. Hande öğretmen ‘Çakıl taşları ile oynamıyoruz çocuklar birazdan toprak dökülecek üzerine’ diyor. Elif’in de bu meraklı çocuk topluluğuna dahil olduğunu görüyorum. Kısa bir süre sonra görevli bir el arabası dolusu toprak ile geri dönüyor (Gözlem no 2.4/syf 5).

Gözlemin yapıldığı gün güneşli ılık bir bahar havasının hâkim olduğu, kreş bahçesinde taze biçilmiş çimenlerin kokusunun etrafa yayıldığı ve bahçe içerisinde çocukların doyasıya koşup eğlenebileceği geniş bir oyun sahası ile çok çeşitli oyuncakların var olduğu yukarıda aktarılmıştı. Ancak tüm bu elverişli koşullara rağmen kreş bahçesinde bıkkınlığın hâkim olduğu, öğretmenler tarafından yararsız çabaların sarf edildiği, kreş bahçesinin bir türlü çocukların ruhunu okşayan neşeli bir oyun bahçesine dönüşmediği görülmektedir. Odak çocuk büyük bir heyecan ve neşeyle geldiği kreşte umduğunu bulamamaktadır. Öğretmenler hazırladıkları etkinlikleri gerçekleştirmek için masa bulamamakta, sonrasında etkinliğe son verip çocukları kendi hallerine bırakmaktadırlar. Bir türlü birliktelik, bağlılık ve aidiyet duygularının deneyimlenebilmesini olanaklı kılacak koşullar oluşmamaktadır. Öğretmen belki de gözlemcinin mevcudiyetinin üzerinde yarattığı baskı nedeniyle ortalıkta amaçsızca gezinen odak çocuğa: “Elifciğim bak arkadaşların orada bir oyun kuruyor onlara katıl istersen oynayın beraber” şeklinde talimat vermekten başka bir şey yapamamaktadır. Ancak kendi başlarına bırakılmış çocuklar ne oyun kurabilmekte ne de bahçenin keyfini sürebilmektedirler. Her şeyin anlamını yitirdiği bir anda içinde çakıl taşlarının dolu olduğu el arabasıyla bir adam ortaya çıkmaktadır. Öğretmen “Çakıl taşları ile oynamıyoruz çocuklar birazdan toprak dökülecek üzerine” derken görevli adam çocuklara “Ezin böyle aferin zıplayın, zıplayın” diye seslenmektedir.

Görevli toprağı çakıl taşlarının üzerine döktükten sonra döktüğü yığının üzerine çıkarak ayağı ile toprağı yüzeye yaymaya başlıyor. Çocuklar ise toprağın üzerine çıkmaya ve zıplamaya başlıyorlar. Görevli 'Ezin böyle aferin zıplayın, zıplayın' diyerek çocuklara destek olunca Elif'in de dahil olduğu kalabalık bir çocuk grubu toprağın üzerinde kahkahalar atarak tepinmeye başlıyor. Bir süre bu şekilde oynadıktan sonra görevli gidiyor ve çocuklar da dağılıyorlar. Elif ise eline bir kova alıyor ve yerden yaprak toplamaya koyuluyor. Saatimi kontrol ettiğimde 10.45 e geldiğini görüyorum gözlemimi sonlandırarak kreşten ayrılıyorum (Gözlem no 2.4/syf 6).

Görevli, çocukların toprağın üzerinde zıplamalarını teşvik ederken, Elif de bu kalabalık çocuk grubuna katılarak eğlenceli bir şekilde oynamaya başlamaktadır. Gün içerisinde ilk kez Elif'in bu denli keyifli ve neşeli olduğu görülmektedir. Görevlinin çocuklara destek olmasıyla birlikte, Elif'in ve diğer çocukların toprağın üzerinde kahkaha atarak ve tepinerek eğlendikleri görülmektedir. Seminer toplantısı sırasında buradaki trajik durum şöyle ele alınmaktadır:

Altın kafese hapsolmuş minik kuşlar gibi bahçede sıkışıp kalan bu çocuklara kafesin kapısını açacak birisi gerekli. Mutluluğa ve özgürlüğe giden yolu çocuklara öğretmenlerin değil de okul görevlisinin göstermesi oldukça düşündürücüdür (Seminer no 5).

26.10.2022 tarihinde gözlemci rahatsızlandığı için akşam saatlerinde gözlem gerçekleştirilememiştir. Aşağıdaki gözlem Elif'in ebeveynleri tarafından kreşe bırakılma anında sergileyeceği davranışlar ile kreş içerisinde yaşayacağı deneyimleri içermektedir.

2.5.Gözlem-Kreşe Geliş- Gözlerime Bak Dedim Sana!

02.11.2022- 09.20

Elif babasıyla el ele bahçe kapısından içeriye giriyor. Elif, içeriye girdikten sonra sağında duran çalıya doğru yaklaşıyor ve elini uzatarak birkaç yaprağı *sertçe* kopartıp yere atıyor. Ardından babasının elini bırakıyor ve kocaman gülümseyerek koşmaya başlıyor. Sinan Bey de ona yetişebilmek için adımlarını hızlandırıyor. Elif, kreşin girişine yaklaştığında adımları yavaşlıyor ve babası arkasından yetişip yeniden elini tutuyor. Sinan Bey elinde tuttuğu çantayı Elif'e uzatıyor. Elif çantayı alıp sırtına taktıktan sonra yavaş adımlarla kreşin girişine varıyorlar. Ben de oturduğum banktan kalkıyor ve onları daha rahat görebilmek için girişin hemen önünde duruyorum. Girişe vardıklarında bir görevli kapıyı

açarak onları karşılıyor. Babası Elif'in sol omzundan tutarak görevliye doğru yönlendiriyor. Elif ardına bakmadan usul adımlarla yürüyor. Bu sırada görevli, babaya kreşin ilaçlanacağını bu sebepten Perşembe ve Cuma kreşin kapalı olacağını anlatıyor. Bundan sonra baba bana dönerek hafifçe tebessüm ediyor ve yanımızdan ayrılıyor. Ben ise kreşin içerisine giriyorum (Gözlem no 2.5/syf 2).

Bu gözlem kesitinde, birçok gözlem raporunda da sık sık rastlanıldığı şekliyle (Gözlem No: 1.3, 1.5, 1.7,) Elif'in neşeyle bahçe kapısından içeri girip, koşarak bahçe boyu ilerlediğine ancak kreşin girişine yaklaştığında adımlarının gittikçe yavaşladığına tanıklık edilmektedir. Odak çocuğun bu şekilde davranmasının olası bir nedeni kreş kapısına vardığında babasından ayrılacağı gerçeğinin farkına varması ve bu durumun onu üzüntüye sürüklemesidir. Elif babasının yanında kendini güvende hissetmekte, babasının varlığı onun içsel gerginliğini yatıstırmaktadır. Bir diğer muhtemel neden ise odak çocuğun kreşte yalnız kalacağını, kendisine arkadaş bulmakta zorlanacağını, keyifli oyunlar oynayamayacağını ve sıkılacağını hatırlamış olmasıdır. Gözlemin ilerleyen dakikalarında Elif'in kahvaltı yapmak üzere yemekhaneye getirildiği görülür. Elif'in kahvaltı esnasında yaşadığı deneyimler şöyle aktarılmaktadır:

Elif'i fark eden Hande öğretmen ona doğru yürüyor ve gülümseyerek 'Hoş geldin Elif' diyor. Ardından kahvaltılıklara yaklaşan Hande öğretmen eline bir kaşık alıyor ve hafifçe öne eğiliyor. Ardından kaşıkla domatesi işaret ederek 'Bundan ister misin?' diye soruyor, Elif onaylar gibi başını hafifçe aşağı yukarı sallıyor. Hande öğretmen minik biçimde dilimlenmiş domateslerden bir kaşık dolusu alarak Elif'in tabağına koyuyor. Hemen sonra Hande öğretmen kaşıkla peyniri işaret ederek 'Bundan ister misin? diye soruyor. Elif yeniden onaylar biçimde başını aşağı yukarı sallıyor. Bunun üzerine Hande öğretmen bir dilim peyniri kaşıkla alarak Elif'in tabağına koyuyor. Hande öğretmen bu defa zeytini işaret ederek 'Bundan da ister misin?' diye soruyor. Elif yine aynı şekilde başını onaylar biçimde aşağı yukarı salladıktan sonra Hande öğretmen elindeki kaşık aracılığıyla bir adet zeytini Elif'in tabağına koyuyor. Hande öğretmen son olarak eline bir fincan süt alarak Elif'in tabağının üzerine koyuyor ancak Elif tabağını yavaşça geriye çekiyor. Bunun üzerine Hande öğretmen fincanı hafifçe havaya kaldırarak 'Süt istemiyor musun?' diye soruyor. Elif hayır manasında başını iki yana doğru hafifçe sallıyor. Hande öğretmen fincanı Elif'in tabağından çekerek gitmesine izin veriyor (Gözlem no 2.5/syf 2-3).

Gözlemin bu kesitinde dikkat çeken husus Elif'in Hande öğretmen ile konuşmaması, öğretmeniyle yalnızca jest ve mimikler aracılığıyla sözel olmayan bir yolla iletişim kurmasıdır. Hande öğretmenin Elif'e defalarca 'Bundan ister misin?' sorusunu yönelttiği çocuğun her defasında sessiz kalarak yalnızca başını yukarı aşağıya sallamak suretiyle yanıtlar verdiği görülmektedir. Bu durum Elif'in belki de öğretmenine tam anlamıyla alışamadığını, kreşe uyum sağlamakta zorlandığını düşündürmektedir. Birçok gözlem raporuyla paralel bir biçimde (Gözlem No: 1.7, 2.1, 2.3) Elif kendisine uzatılan bir içecek veya yiyeceği reddettiği anlarda sözel bir ifade kullanmayıp, bunun yerine ya tabağını kendisine doğru çekmekte ya da başını hayır anlamında iki yana sallayarak tepki vermektedir. Elif istek ve arzularını öğretmenine aktarmak konusunda çekingen davranmaktadır. İlerleyen dakikalarda yaşanan olaylar aşağıdaki gibidir.

Elif iki eli ile tuttuğu tabağıyla arkadaşlarının oturduğu masaya doğru yürüyor. Masaya vardığında Hande öğretmen Elif'in yanına gelerek 'Oraya değil canım gel benimle' diyerek Elif'i omzundan hafifçe tutuyor ve başka bir masaya yönlendiriyor. Hande öğretmen Elif'i beş yaş civarında olduklarını tahmin ettiğim iki kızın oturduğu bir masaya getiriyor. Kızlara 'Elif bugünlük sizinle otursun' diyerek Elif'i bu masanın önündeki bir sandalyeye oturtuyor. Ardından Elif'e bakarak 'Yemeğini yiyip gelirsin oldu mu biz beklicez seni bahçede' diyen Hande öğretmen kendi sınıfından olan çocukları alarak yemekhaneden çıkıyor (Gözlem no 2.5/syf 3).

Gözlem kesitinde Hande öğretmenin Elif'i hiç tanımadığı ve yaşça daha büyük olan çocukların bulunduğu bir masaya bırakarak yemekhaneden ayrıldığı görülmektedir. Elif'in bu duruma duygusal herhangi bir tepki vermediği sadece kendisine söylenileni yaptığı gözlenmektedir. Elif, Hande öğretmenden kendisini bu yabancı çocuklarla bırakmamasını isteyebilir ya da hali hazırda tok olduğunu söyleyip kendi arkadaşlarıyla bahçeye çıkma talebinde bulunabilirdi. Ancak odak çocuk Elif'in bunların hiçbirini yapmadığı yalnızca kendisine verilen direktifleri sessizce yerine getirdiği izlenmektedir. Aniden ve beklenmedik bir şekilde tanımadığı çocukların yanına yönlendirilmesi, Elif'in kendini yalnız ve terkedilmiş hissetmesine neden olabilir. Bu durumda Elif, endişe, korku ve belirsizlik hissi yaşayabilir. Ayrıca, Elif'in yeni ve alışık olmadığı bir gruba yönlendirilmesi, onda endişe ve güvensizlik duygularını da uyandırabilir. Yeni bir ortama veya gruba alışmak, çocuklar için stresli bir süreç olabilir ve Elif bu durumda kendisini rahatsız ve huzursuz hissediyor olabilir.

Elif'in oturduğu masa kısa sürede doluyor ve sınıf öğretmeni baş köşeye yerleşiyor. Elif ne olduğunu bile anlamadan hiç tanımadığı çocuklarla ve hiç bilmediği bir öğretmenle birlikte bu masaya terk edilmiş oluyor. Elif'in çatalını avuç içinde tuttuğunu ve oldukça *tedirgin biçimde* gözlerini etrafta gezdirdiğini görüyorum. *Hiç tanımadığı yabancı bir ortamda buluyor kendisini. Belki de etrafta tanıdık bir yüz görme umuduyla etrafına bakınıyor.* Elif, etrafına bakınırken bir anlığına bana doğru bakıyor ve göz göze geliyoruz. *Şu an etrafında ona tanıdık gelen tek kişi olduğumu hissediyorum* (Gözlem no 2.5/syf 3).

Elif'in, kesit içerisinde deneyimlediği duygular, çocuğun yeni ve tanımadığı bir ortamda kendini yalnız hissetmesinden kaynaklanıyor olabilir. Elif'in çatalını avuç içinde tutması ve tedirgin biçimde etrafa göz gezdirmesi yaşadığı içsel gerginliğin dışavurumu olarak değerlendirilebilir. Bu durum, Elif'in kendini güvende hissetmekte zorlandığının ve tanıdık bir yüz arayışında olduğunun işareti olarak görülebilir. Elif'in bakışlarının gözlemci ile kısa süre için buluşması, Elif'in tanıdık bir yüze gereksinim duyduğunun bir diğer işaretidir. Gözlemcinin de aktardığı üzere Elif'e tanıdık gelen tek sima kendisini yalnızca uzaktan izleyen ve onunla hiç konuşmayan gözlemcidir. Elif'in deneyimlediği tüm bu duygular, yeni ve karmaşık bir sosyal ortama uyum sürecinde karşılaştığı zorlukları yansıtmaktadır. Kısa bir süre sonra Elif diğer çocuklarla birlikte kahvaltısını tamamlayarak öğretmenin kontrolünde yemekhaneden ayrılmaktadır.

Merdivenlere vardığımızda öğretmen, çocukları duvar tarafına tek sıra halinde dizmeye başlıyor. Elif de bu sıranın içine giriyor ve bir eliyle duvardan destek alarak basamakları tek tek *temkinli biçimde* inmeye başlıyor. Basamakların yarısına geldiğimizde öğretmen sıradan çıkan bir çocuğa 'Oğlum sıraya gir' diyor. Çocuk dikkate almayınca öğretmen bu sefer sesini yükselterek 'Oğlum sıraya girsene' diyor. Çocuk hala sıraya girmeyince öğretmen çocuğu iki kolundan tutarak *oldukça öfkeli biçimde* 'Kime diyorum ben gözlerime bak bi' diye bağırıyor. Çocuk *öğretmene bakmayı reddedercesine* sağına doğru bakıyor. Öğretmen öne eğilerek eliyle çocuğun çenesinden tutuyor ve başını kendine doğru çevirerek 'Gözlerime bak dedim sana sıraya gir demiyo muyum?' diyor (Gözlem no 2.5/syf 4-5).

Kesitte öğretmenin, sözünü dinlemeyen bir çocuğa karşı gerçekleştirdiği uygun olmayan davranışlar öne çıkmaktadır. Öğretmenin önce uyarı, sonra ses tonunu yükseltme ve son olarak fiziksel müdahale şeklindeki tepkisi, çocuğun sıraya uymamasına karşı bir sınırlama ve disiplin

uygulama çabası olarak görülebilir. Gözlem raporunda öğretmenin bu öfkeli tepkisine şahit olan Elif ile ilgili şu ayrıntılar yer almaktadır.

Bakışlarımı kısa bir süre için Elif'e çevirebildiğimde onun olaylara çok yakın bir yerde durduğunu fark ediyorum. Elif'in dudaklarını aşağı doğru büzdüğünü ve gözlerini kocaman açtığını görüyorum. Ağlamıyor ancak korktuğu anlaşılıyor. Tek eli ile duvara tutunmuş bir biçimde hiç hareket etmeden sessizce yaşananları izliyor (Gözlem no 2.5/syf 5).

Odak çocuğun dudaklarının aşağı doğru büzüşmesi ve gözlerinin kocaman açılması yaşananlar karşısında muhtemelen korku, endişe ve üzüntü duyduğunu yansıtmaktadır. Elif'in tüm yaşananları hareket etmeksizin sessizce izlemesi içsel bir korku ve tedirginlik yaşadığının, eliyle duvara tutunması ise belki de duvardan güç ve destek almak istiyor oluşunun emareleri olarak görülebilir.

Dikkatimi Elif'e çevirdiğimde *ürkekçe* etrafına bakındığını görüyorum. *Kaygı, korku ve dehşeti aynı anda yaşadığı için etrafına göz gezdirerek tanıdık, sığınacak birini arıyor belki de.* Bu sırada Elif'in duygu dünyasından habersiz olan öğretmen 'Sen de lavaboya git hadi' diyerek onu başından savmakla yetiniyor. Böylelikle Elif lavaboya girerek bir süre için görüş alanından çıkıyor (Gözlem no 2.5/syf 5).

Kaygı, korku ve dehşet duygularını yaşayan Elif, çevresine bakınarak kendisini duygusal olarak rahatlatabilecek birini arıyor olabilir. Bu kriz anında, Elif'in kendini güvende hissetmek istediğini düşünebiliriz. Öğretmenin, Elif'in hislerini anlamaya çalışmadan onu lavaboya yönlendirmesi, Elif'in duygusal ihtiyaçlarına yeterince yanıt vermediğini göstermektedir. Elif gereksinim duyduğu duygusal desteği bulamamakta sessiz sedasız lavaboya gitmektedir. Kısa bir süre sonra aşağıdaki olaylar vuku bulmaktadır.

Elif lavabodan çıkarak yakınıma geliyor. Öğretmen bana bakıyor ve Elif'i kastederek 'Siz götürür müsünüz bahçeye?' diye soruyor. Önünde duran çocukları işaret ederek 'İki sınıfa da ben bakıyorum şu an' diye ekliyor. Sorusunu 'Ben götüremem' diyerek yanıtlıyorum. Bunun üzerine öğretmen Elif'i daha önce girişte gördüğüm görevliye teslim ederek yanımızdan ayrılıyor. Elif *şaşkın biçimde* bu görevlinin elini tutarak dışarıya yürüyor. *Elif'in sabahtan beri bir eşya gibi oradan oraya sürüklendiğini düşünüyorum. Yüzüne şaşkın, kaygılı ve ne yapacağını bilemeyen bir ifadenin yerleşmiş olduğunu görüyorum.* Böylece Elif önde ben arkasında bahçeye çıkıyoruz (Gözlem no 2.5/syf 5).

Öğretmen, araştırmacıdan odak çocuğu bahçeye götürmesini talep etmektedir. İş yükünün fazla olduğunu düşünüyor olsa gerek araştırmacıyı “yardımcı öğretmen” (asistan) gibi kullanmak girişiminde bulunur. Fakat gözlemci araştırma boyunca edilgen bir pozisyon alması, odak çocukla iletişim halinde olmaması gerektiğini, bunun metodolojik sorunlara sebebiyet verebileceğini bildiğinden öğretmenin isteğine olumlu bir yanıt vermez. Bunun üzerine öğretmen Elif’i çabucak bir görevliye teslim ederek uzaklaşır. Öğretmenin Elifi sürekli olarak bir yerden bir yere yönlendirmesi, onun duygusal gereksinimlerine kayıtsız kalması, Elif’in içsel gerginliğini tırmandırmakla beraber öğretmenle bir yakınlık tesis edebilmesini de engellemektedir. Bu kesitin ardından Elif bahçeye çıkmakta ve boyama yapmak üzere bahçede kurulu masalardan birine yerleşmektedir.

Elif, önünde duran boyama kağıdına kısa bir süre baktıktan sonra masanın ortasındaki plastik kutunun içindeki pastel boyalardan mavi renkteki iki tanesini eline alıyor ve ‘mavi’ diyerek gülümsüyor. Mavi boyalardan birini kağıdının kenarına bırakıyor ve öbürünü üç parmağı ile tutarak boyama kağıdındaki şekilleri boyamaya başlıyor. İleri geri hareketlerle bir süre boyama yaptıktan sonra bir kız çocuğu yanına gelerek Elif’in kenara koyduğu mavi boyayı eline alıyor. Elif kızın yaptığını anında fark ediyor ve ‘O benim!’ diyerek kızın elinde tuttuğu boyayı kavrayarak kendisi almaya çalışıyor. Kız pek bir direniş göstermeden aldığı boyayı Elif’e geri veriyor (Gözlem no 2.5/syf 6).

Elif’in boyama kağıdına odaklanarak mavi pastel boyaları seçmesi ve gülümsemesi, onun boyama etkinliğine ilgi duyduğunu göstermektedir. Elif’in mavi boyaları kullanarak ileri geri hareketlerle boyama yapması, az önce şahit olduğu stresli olayların ardından belki de bir parça huzur bulduğunu ve keyif aldığını düşündürmektedir. Başka bir çocuğun Elif’in mavi boyasını almaya çalışması karşısında Elif’in tepki göstererek boyayı geri alması yaptığı işi benimseyip, sahiplendiğini göstermektedir.

Elif boyasını geri aldıktan sonra boyayı masanın üzerinde kızıdan uzak kendine yakın bir yere koyuyor. Ardından elini boyaların bulunduğu plastik kutuya daldırarak rastgele iki boyayı tutup içerisinden alıyor ve kıza doğru uzatarak ‘Al, bunla yap sen de’ diyor. Kız Elif’in uzattığı boyaları alıyor ancak önünde bir boyama kâğıdı bulunmuyor. Elif kendi boyama kağıdını kızın önüne doğru hafifçe sürüklüyor ve kâğıdın yukarısında bulunan bir şekli işaret ederek ‘Sen de bunu yapabiliysin’ diyor. Kız Elif’in işaret ettiği şekli boyamaya başlıyor. Elif ise kendine daha yakında olan şekli boyuyor (Gözlem no 2.5/syf 6).

Elif'in, boyayı kıza uzatması ve ona boya yapmayı teklif etmesi, paylaşmaya ve iş birliğine açık olduğunu göstermektedir. Elif sözlü ifadelerle başvurarak iletişim kanallarını açık hale getirmektedir. Yukarıdaki gözlem kesiti Elif'in nadiren yaşadığı uyumlu sosyal etkileşim deneyimlerinden biri olarak düşünülebilir.

2.6.Gözlem- Kreşten Ayrılış- Lego Parçalarından Hayali İkramlar

02.11.2022- 16.45

Gözlemci ikinci ayın son gözlemini gerçekleştirmek üzere akşam saatlerinde kreşe ulaşır. Elif'in legolarla oynadığını ve öğretmeni ile sözlü iletişim kurduğuna şahitlik eder.

Elif önündeki plastik legolar ile oynuyor. Bu sırada bazı çocukların yerde duran minderleri tepsi gibi kullandığını ve tabak ve lego parçalarını bu tepsiye koyarak kendilerince sunumlar hazırladıklarını görüyorum. Elif de önünde yerde duran iki mavi legoyu birleştirdikten sonra ayağa kalkıyor ve Hande öğretmenin yanına gidiyor. Elif'in diğer elinde peluş bir aslan olduğunu görüyorum. Elif, birleştirdiği legoyu Hande öğretmene doğru uzatıyor. Hande öğretmen gülümseyerek 'Bu ne Elif?' diye soruyor. Elif gülümseyerek 'Elma' diye cevap veriyor. Hande öğretmen 'Sen zaten elmayı çok seviyorsun biliyorum' dediğinde Elif *oldukça içten* bir gülümseme ile Hande öğretmenin yanından ayrılıyor (Gözlem no 2.6/syf 1).

Gözlem kesitinde, Elif'in legolarla bir sunum tabağı hazırladığı görülmektedir. Çok geçmeden Elif hazırladığı sunumu Hande öğretmene götürmekte, ona ikram etmektedir. Bu süre zarfında peluş aslanı elinden bırakmadığı görülmektedir. Bir önceki aya ait gözlem raporlarında Elif'in peluş bir tavşanı geçiş nesnesi olarak kullandığı, bu tavşanın Elif'in ebeveynlerinin yokluğunda belirginleşen ayrılık kaygılarını azaltıp, kendini güvende hissettirdiği aktarılmıştı. Yine benzer bir biçimde peluş aslan odak çocuğun anne veya babasına özlem duyduğu ya da endişelendiği anlarda onu sakinleştiren ve kendisini güvende hissetmesine yardımcı olan bir nesne olarak ele alınabilir. Gözlem kesitinde Hande öğretmenin Elif'e gülümsediği ve ilgi gösterdiği görülmektedir. Bu durum Elif'i konuşmaya teşvik etmekte Elif, öğretmene yanıt vermektedir. Hande öğretmenin 'Sen zaten elmayı çok seviyorsun biliyorum' sözüne karşılık Elif'in oldukça içten biçimde gülümsemesi öğretmenin kendisi hakkında bilgi sahibi olmasından mutluluk duyduğunun işareti olabilir.

Elif yerde oturan ikizlerin ortasına oturuyor. İkizlerden biri önünde duran minik tabağa yerdeki legolardan koyuyor *sanırım hayali bir yemek hazırlıyor*. Elif elindeki peluş aslanı yere bırakıyor, raflardaki çeşitli evcilik materyallerine yönelerek renkli birkaç küçük tabak ve kapaklı bir tencere alarak bu kıza getiriyor. Elif elindekileri yere serdikten sonra kıza dönerek gülümseyerek ‘Al sana biy tabak ’ diyor. Kız gülümseyerek Elif’in uzattığı tabağı alıyor ve önüne koyuyor. Elif hemen ardından getirdiği kapaklı tencerenin içine yerdeki lego parçalarından birkaç tane koyuyor ve yere bırakıyor. Az önce tabak verdiği kız bu tencereye doğru elini uzatınca Elif ‘Sıcak daha’ diyerek onu uyarıyor. Bunun üzerine kız elini geri çekiyor (Gözlem no 2.6/syf 1-2).

Bu gözlem kesitinde Elif’in akranları ile ahenk içinde oynadığı, keyif ve neşesinin yerinde olduğu anlaşılmaktadır. Elindeki peluş aslana gereksinimi azalan Elif aslanı yere bırakıyor ve bunu takiben akranları ile birliktelik duygusunu deneyimleme fırsatı yakalıyor. Uyumlu bir birlikteliğin deneyimlediği bu dakikalarda Elif’in daha dışa dönük davranışlar sergilediği, çevresiyle daha nitelikli sosyal etkileşim deneyimleri yaşadığı anlaşılmaktadır. Elif sözel olarak kendisini daha iyi ifade edebilmekte, konuşmak için daha fazla istek ve arzu göstermektedir. Bir süre sonra sınıf içerisindeki çağrı cihazına gelen iletiyle Elif kreşten ayrılmak için hazırlanmaya başlıyor.

Elif, yere eğilmiş ayakkabılarını giymeye çalışırken Hande öğretmen dolapları karıştırarak Elif’in montunu aramaya koyuluyor. Dolaptan 3 tane montu çıkararak Elif’e gösteriyor ve ‘Hangisi senin Elif?’ diye soruyor. Elif ‘Hiçbiyi’ diyerek yanıtlıyor. Hande öğretmen ‘Nasıl bir şeydi senin montun?’ diye sorunca Elif ‘Pembe’ diye cevaplıyor. Hande öğretmen elindeki montları dolaba geri bırakarak bir süre daha aradıktan sonra pembe bir yeleği dışarı çıkartıyor. ‘Pembe bir tek bu var bu mu Elif?’ diye soruyor. Elif ‘hayır’ anlamında başını iki yana hafifçe sallıyor. Hande öğretmen elindeki yeleği dolaba geri bıraktıktan sonra sınıfı aramak için gidiyor. Elif de bu sırada ayakkabılarını düzgün biçimde giyerek ayağa kalkıyor. Elif usul adımlarla gitmeye başlamışken Hande öğretmen sınıftan çıkarak ona yetişiyor yere eğilerek arkasından sarılıyor ve ‘Yarın görüşürüz’ diyerek sol yanağına bir öpücük konduruyor. Elif, Hande öğretmene dönüp bakmıyor ve usulca yoluna devam ediyor (Gözlem no 2.6/syf 2).

Önceki gözlemlerde sıklıkla Elif’in Hande öğretmenle konuşmadığı ve genellikle öğretmenin sorularına sözlü olarak cevap vermediği vurgulanmıştı. Bu gözlem kesitinde ise Elif’in, öğretmenin sorularına tek kelimeyle bile olsa yanıt verdiği böylelikle aralarındaki iletişimin

pekiştiği ifade edilebilir. Ancak buna rağmen ayrılma anında Hande öğretmenin gelip sarılmasına ve ‘Yarın görüşürüz’ diyerek bir öpücük vermesine karşın Elif’in herhangi sözlü veya sözsüz tepki vermediği yalnızca oradan uzaklaştığı görülmektedir. Bu durum Elif’in Hande öğretmen ile kurduğu ilişkinin tam olarak olgunlaşmadığının ve aralarındaki yakınlığın ya da bağın kısıtlı olduğunun işareti olarak görülebilir.

Kreşin girişinde bekleyen Sinan Bey Elif’i görünce ve kollarını açıyor. Elif, babasını görünce adımlarını hızlandırıyor ve babasına sarılıyor. Sinan bey, Elif’i elinden tutup dışarı çıkıyor ve girişin hemen önündeki banka beraber oturuyorlar. Ardından Sinan Bey ‘Montun nerde kızım?’ diye soruyor. Elif bir yanıt vermiyor. Sinan bey kreşin içerisine geri dönerek orada duran görevliye ‘Bir hırkası vardı pembe renkli nerde?’ diye soruyor. Görevli *bilmediğini belirten* bir bakışla yetinerek bir şey söylemiyor. Sinan bey ‘Neyse, çıkar bi yerden herhâlde’ diyerek yeniden Elif’in yanına dönüyor. Sinan bey Elif’in yanına banka oturarak Elif’in sırt çantasını eline alıyor ve içine bakıyor. İçinden tarife uygun pembe renkli bir hırka çıktığını görüyorum. Sinan bey hırkayı çantaya geri koyduktan sonra Elif’in elini tutarak banktan kaldırıyor. Bir eliyle çantayı diğer eliyle Elif’in elinden tutarak yürümeye başlıyor. Kısa bir an sonra Elif’in babasının elini bıraktığını ve neşeli biçimde koştuğunu görüyorum (Gözlem no 2.6/syf 2-3).

Gözlem kesiti Elif’in babasının yanında mutluluk ve huzur duygularını deneyimlediğini, kendini güvende hissettiğini göstermektedir. Her ne kadar baba ile sözlü iletişime girmese de babasına sarılması, biraz sonra neşeyle koşturmaya başlaması Ece’nin babasının gelmesi ile keyiflendiğini göstermektedir. Elif’in babasının ‘Montun nerde kızım?’ sorusuna karşılık vermeyerek sessiz kalması, montunu unuttuğu için suçluluk hissettiğini gösteriyor olabilir. Sinan Beyin montu arayıp bulması ve kızına ilgi ve alaka göstermesi Elif’i duygusal olarak rahatlatmış olabilir. Bu kesitin ardından gözlemci gözlemini sonlandırarak kreşten ayrılmaktadır.

2.AYIN ÖZETİ

İkinci aya ait gözlem raporları Elif'in öğretmeni ile iletişim kurmaktan kaçındığını, sözlü iletişim yerine beden dilini kullanmayı yeğlediğini göstermektedir. Elif, öğretmenin yönelttiği sorulara başını sağdan sola veya yukarıdan aşağıya sallayarak yanıtlar vermekte ve öğretmene yönelik çekingen tavırlar sergilemektedir. Elif ile öğretmeni arasındaki bu soğuk ilişkinin ikinci ayın sonuna doğru görece iyileştiği gözlenirse de aralarında güçlü bir yakınlık ya da güven temelli bir bağın kurulmuş olduğunu söylemek pek mümkün görünmemektedir. Birinci aya ait gözlem raporları Elif'in çoğu zaman ne yapacağını bilemez bir halde sınıf içinde gezindiğini ve akranlarıyla sözlü iletişimden kaçındığını ortaya koymaktaydı. İkinci gözlem ayının ilk haftalarında odak çocuğun bir gruba dahil olmak veya bir oyunun parçası olmak hususunda tereddütlerinin devam ettiği anlaşılmaktadır. Ancak ilerleyen haftalarda Elif'in akranıyla iletişim kurmak hususunda daha cesur ve istekli olduğu izlenmiştir. Özellikle altıncı haftadan itibaren Elif'in akranlarına yaklaşabildiği, onlarla temas etmekten kaçınmadığı anlaşılmıştır.

Gözlem raporları Elif'in zaman zaman duygusal türbülanslar yaşadığını, bazı anlarda ne yapacağını bilemez bir halde etrafta dolaştığını, kreşte stres ve gerginliğin hâkim olduğu zamanlarda ise korku, endişe ve üzüntü gibi duygular deneyimlediğini aktarmaktadır. Elif'in kendi haline bırakıldığı ve öğretmeninden yeterli ilgi ve alakayı göremediği anlarda çekingen tavırlar sergileme eğiliminde olduğu anlaşılmıştır. Öğretmenlerin etkinlikleri yürütmek hususunda yetersiz kaldıkları durumlarda ve birliktelik, bağlılık ve aidiyet duygularının deneyimlenmesini olanaklı kılacak koşullar oluşmadığında odak çocuğun çevreye olan ilgisini yitirdiği görülmüştür.

İkinci aya ait son raporlar, Elif'in akranları ile ahenkli bir birliktelik deneyimlediği, keyifle oyunlar oynadığı anlarda daha dışa dönük davranışlar sergilediğini göstermektedir. Nitelikli sosyal etkileşim deneyimlerinin ortaya çıktığı zamanlarda Elif'in konuşmak ve akranlarıyla iletişime girmek için daha fazla istek ve arzu gösterdiği görülmüştür.

3. AY

3.1.Gözlem- Kreşe Geliş- Canavar Geliyo!

09.11.2022- 09.25

Elif ve Sinan Bey kreşin bahçe kapısında beliriyorlar. Kapının açılmasıyla Elif babasının ellerini bırakarak koşmaya başlıyor, koşarken ellerini havaya kaldırarak sağa sola sallıyor ve gülümsüyor. Sinan Bey ise adımlarını sıklaştırarak ona yetişmeye çalışıyor. Elif birkaç saniye sonra zemin üzerinde birbirini izleyen karelerin olduğu seksek oyun alanına gelip neşeyle “Seksek” diye sesleniyor ve hızlıca zikzak çizerek parkuru tamamlıyor. Ardından koşarak kreşin giriş kapısının önüne geliyor ve içeri giriyor. Babası da hemen peşinden içeriye giriyor. Ben de onları daha rahat görebilmek için bulunduğum yerden kalkarak giriş kapısının sağında bir yerde pozisyon alarak baba kızı izlemeye devam ediyorum (Gözlem no 3.1/syf 3).

Elif’in üçüncü gözlem ayının ilk haftasında kreşe keyifle ve neşeyle geldiği anlaşılmaktadır. Elif’in bahçe içerisinde koşması, ellerini havaya kaldırarak sağa sola sallaması, seksek oynaması ve tüm bunları yaparken yüzünde gülümsemenin hâkim olması kreşe gelmek hususunda istekli ve coşkulu olduğunun göstergeleri olarak kabul edilebilir. Önceki gözlem raporlarında Elif’in kreş kapısına yaklaştığında adımlarının yavaşladığı, bazı anlarda dalıp gittiği ve yüzünde donuk bir ifadenin hâkim olduğu belirtilmekteydi. Bununla tezat oluşturacak bir biçimde Elif’in bu gözlem kesitinde babasından ayrılırken daha az karamsar olduğu ve kreşte olmaktan epey heyecan duyduğu görülmektedir.

Güvenlik görevlisi onlar için kapıyı açtığında Sinan Bey, Elif’in sağ kolunu sıyırarak açığa çıkarıyor ve güvenlik görevlisine Elif’in kolundaki kırmızı noktaları gösteriyor. Sinan Bey ‘Sanırım alerji oldu bir şeye’ dedikten sonra güvenlik görevlisi ‘Öyle görünüyor hemşire hanıma bi baktırırız yine de’ diyerek cevap veriyor. Ardından Sinan Bey sıyırdığı kolu geri kapıyor ve Elif’in sol omzuna parmak uçları ile dokunarak ‘Görüşürüz kızım’ dedikten sonra onu içeriye doğru yolluyor. Elif arkasına bakmadan usul adımlarla koridora doğru ilerliyor. Sinan Bey bana bakarak hafifçe tebessüm ediyor ‘İyi günler’ diyor. Gülümseyerek ve iyi günler diyerek cevap veriyorum. Böylece Sinan Bey kreşten ayrılıyor ben ise hızlıca Elif’in peşinden içeriye giriyorum (Gözlem no 3.1/syf 3-4).

Sinan Bey'in Elif'in alerjik reaksiyon belirtilerini güvenlik görevlisine göstermesi, çocuğunun sağlık ve güvenliği konusundaki duyarlılığını ve dikkatini göstermektedir. Bu durum, ebeveynin çocuğun sağlık durumuyla yakından ilgili olduğunu ve gerekli önlemleri almaya hazır olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca Sinan Bey'in Elif'e dokunarak ona veda etmesi, aralarındaki sevgi dolu bağın ve iletişimin gücünün işareti olarak yorumlanabilir. Bu yumuşak dokunuş Sinan beyin Elif'e manevi destek olma yolu olarak görülebilir. Bu kesitin ardından Hande öğretmen çocukların hazırlanmasını sağlayarak hepsini bahçeye çıkarmaktadır. Elif bir süre sonra bahçede kurulmuş olan masalardan birine oturarak masanın üzerinde bulunan köpükle ilgilenmeye başlamaktadır.

Elif köpüğü eline aldığı esnada hemen solunda oturmakta olan bir kız Elif'in elinden köpüğü almayı deniyor. Elif'in yüzü *rahatsız biçimde* buruşuyor ve 'İğg, yapma' diyerek köpüğü kendine çekiyor. Kısa bir an süren mücadeleden sonra kız köpükten vazgeçerek elini çekiyor. Elif ise hemen sonra köpükten bir parça koparıp kendi önüne koyuyor ve köpüğün kalan kısmını 'Alabiliysin' diyerek kıza doğru uzatıyor. Kız, Elif'in uzattığı köpüğü alarak önüne koyuyor ve köpükle oynamaya başlıyor. Elif olayın ardından sandalyesinden kalkıyor ve etrafta dolaşmaya başlıyor (Gözlem no 3.1/syf 6).

Yukarıda aktarılan alıntıda, Elif'in son derece inatçı ve kararlı tavırlar sergilediği, akranıyla girdiği mücadeleden galip çıkmayı başardığı görülmektedir. Elif'in sergilediği sözlü ve sözel olmayan eylemler onun geçmişe kıyasla daha cesur davranabildiğini ve ayaklarının üzerinde daha sağlam bir şekilde durabildiğini göstermektedir. Elif'in bir süre sonra zapt etmeyi başardığı materyalin bir kısmını arkadaşına uzatması paylaşmaya, iş birliğine açık bir yönünün de olduğunu düşündürmektedir. Elif'in üçüncü ayın ilk haftası itibariyle daha dışa dönük tavırlar sergilediği, yaşadığı sosyal etkileşim deneyimlerinin çeşitlenip zenginleştiği ifade edilebilir. Gözlem raporunun ilerleyen kısımlarında Elif'in arkadaşlar edinmeye başladığı, akranlarıyla uyumlu birliktelikler yaşadığı aktarılmaktadır.

Elif bir oyuncak arabanın etrafında toplanan iki kız çocuğunu fark ederek yanlarına gidiyor. Arabanın içinde Derin'in oturduğunu görüyorum. Elif arabanın sol tarafına geçerek bu kız grubuna katılıyor. Kızlardan bir 'Deyin benim aykadaşım' diyerek Derin'e doğru eğiliyor ve kolundan tutuyor. Öbür kız da aynı şekilde eğilerek 'Hayıy benim aykadaşım' diyerek sitem de bulunuyor. Elif de kızlara uyararak eğiliyor ve Derin'in diğer kolundan tutarak 'Deyin benim aykadaşım' diyor. Elif ve öbür iki kız hep bir ağızdan bağırarak 'Benim

aykadaşım' diyerek Derin'i tutuyorlar. Derin ise bu durum karşısında gülümseyerek arkadaşlarına bakıyor. Kısa bir an sonra Derin arabadan iniyor. Elif ve diğer kızlar onu takip ediyorlar (Gözlem no 3.1/syf 6).

Elif'in akranlarıyla iletişim kurma arzusunun pekiştiği, temas girişimlerinin sıklaştığı izlenmektedir. Elif arkadaşlarına dokunmakta ve onlarla etkileşim kurmak hususunda çekince göstermemektedir. Kreş bahçesindeki çocuklar arasında muazzam bir uyumun olduğu, Elif'in akran etkileşiminde yol katettiği birliktelik ve aidiyet duygularını deneyimlediği anlaşılmaktadır.

Tam bu sırada bir kız 'Kuyt geliyo! canavay geliyo!' diye bağırınca tüm çocuklar çığlıklar atarak sağa sola koşuşturmaya başlıyorlar. Elif de etrafta koşuşturmaya başlıyor ancak Derin'den fazla uzaklaşmamaya gayret gösterdiğini fark ediyorum. Bir süre çılgınca eğlenerek etrafta koşuyorlar (Gözlem no 3.1/syf 6).

Bu kesit esasen çocukların didaktik yapılandırılmayan, bir yetişkinin rehberlik etmediği serbest zaman etkinliklerinde çok keyif alarak yaratıcı oyunlar oynadıklarını göstermektedir. Çocuklar kreş bahçesini adeta neşeli bir oyun bahçesine dönüştürmekte, sevinç ve heyecanla sağa sola koşuşturmaya başlamaktadırlar. Çocuklar "Kurt" oyununun sona ermesinden kısa bir süre sonra bu kez saklambaç oynamaya karar vermekte, Elif ise o dakikalarda eşine az rastlanır bir biçimde sevinç, mutluluk ve hoşnutluk gibi olumlu duygular deneyimlemektedir.

Derin'in yanındakilere sobelemece oynamayı teklif ettiğini işitiyorum. Elif de bu sırada Derin'in yanından hiç ayrılmıyor. Bu teklif kabul ediliyor ve bir çocuk çınar ağacının önüne giderek yüzünü elleriyle kapatıyor. Diğer çocuklar etrafa dağılmaya başlıyorlar. Elif ise Derin ile oyuncak kulübeye doğru gidiyor. Kısa bir an sonra gözünü açan çocuk etrafa göz gezdirmeye başlıyor. Bazı çocukların saklanmamayı tercih ettiklerini ve hızla çınar ağacına koştuklarını görüyorum. Bir anda üç-dört çocuk ellerini ağaca koyarak 'Sobe' diye bağırıyor. Elif de Derin'in peşinden oyuncak kulübeden çıkıyor ve çınar ağacına doğru koşuyor. Bu tur bitti kabul edilmiş olacak ki yeni ebe Elif seçiliyor. Elif iki eliyle gözlerini kapattıktan sonra '1,2,4,90,' diyerek gözünü açıyor ve etrafına bakınıyor. Birkaç çocuk ağacın hemen arkasından gelerek 'Sobe!' diye bağırıyor. Elif de elini ağaca koyuyor ve 'Sobe!' diyerek bağırıyor. Bu turdan sonra çocuklar dağılmaya başlıyorlar (Gözlem no 3.1/syf 6-7).

Bu kesitte Elif'in grup oyunlara aktif bir şekilde katıldığı görülmektedir. Elif'in, oynanan oyun sırasında Derin'in yanından bir an olsun ayrılmaması onunla arkadaşlık etmekten hoşlandığını, Derin'in yanında kendisini güvende ve rahat hissettiğini gösteriyor olabilir. Bu kesitin ardından gözlemci gözlemini sonlandırarak kreşten ayrılmaktadır.

3.2.Gözlem-Kreşten Ayrılış-Ben Bir Elma Kurduyum

09.11.2022- 16.45

Gözlemci sınıfa girdiğinde çocukların çember oluşturacak biçimde oturup şarkı söylediklerini Hande Hanımın da onlara eşlik ettiğini görür. Bir süre sonra sıra Elif'e gelir.

Hande öğretmen Elif'i yanına çağırıyor ve 'Hangi şarkıyı söylemek istersin?' diye soruyor. Elif hafifçe gülümseyerek 'Elma kuydu' diyerek yanıtlıyor. Hande öğretmen başıyla onayladıktan sonra 'Peki hangi müzik aletini istiyorsun?' diye sorduğunda Elif uzanarak zilli tefi seçerek eline alıyor. Hande öğretmen Elif'in belinden tek eliyle kavradıktan sonra onu arkadaşlarına doğru bakacak şekilde döndürüyor ve 'Evet Elif bize elma kurdunu söyleyecekmiş dinleyelim' diyor (Gözlem no 3.2/syf 1-2).

Hande öğretmenin Elif'e yönelik ilgi ve alaka göstermesi, Elif'i belinden tek eliyle kavraması ve sınıfa dönerek "Evet Elif bize elma kurdunu söyleyecekmiş dinleyelim" şeklinde hitap etmesi Elif'i cesaretini toplamasında yardımcı olmuş, Elif şarkısını söylemeye başlamıştır.

Elif elindeki zilli tefi aşağı yukarı bir kere salladıktan sonra 'Ben biy elma kuyduyum kıvyıla kıvyıla gezeyim' diyerek şarkıyı söylemeye başlıyor. *İlk gözlem yaptığım hafta da bu tarz bir şarkı söyleme etkinliği yapıldığını anımsıyorum. Elif orada sınıf arkadaşlarından çekinmiş ve kimsenin onu duyamayacağı kadar düşük bir sesle şarkısını söylemişti. Ancak artık böyle bir çekincesi olmadığını ve rahatça şarkısını söylediğini görmek beni oldukça mutlu ediyor.* Elif ilk sözleri söyledikten sonra bir süre duraksıyor sanırım sözlerin kalanını hatırlamaya çalışıyor. Hande öğretmen burada devreye girerek *müzikal bir sesle* 'Nerde bir elma görsem dayanamam hemen yerim' diyor. Elif gülümseyerek 'Neyde biy elma göysem hemen yeyim' diyor' (Gözlem no 3.2/syf 2).

Elif'in kendini ifade etme konusundaki gelişimi oldukça dikkat çekici görünmektedir. Elif'in ilk haftalarda çekingenlik göstermesine rağmen şimdi daha özgüvenli ve rahat bir şekilde şarkılarını söyleyebiliyor olması, duygusal ve sosyal açıdan belirli bir ilerleme kaydettiğini

gösteriyor olabilir. Hande öğretmeninin desteği ve müdahalesi de bu süreçte Elif'in kendine güvenini artırmış gibi görünmektedir.

Bu sırada diyaфона bir çağrı geliyor. Hande öğretmen öten diyaфonun yanına giderek ekrana bir baktıktan sonra konuşma düğmesine basarak 'Elif geliyor' diyerek sesleniyor. Ardından Elif'e doğru yönelen Hande öğretmen 'Elifçiğim gidiyormuşsun' diyor. Elif gülümseyerek, oturduğu divandan kalkarak hızla sınıfın çıkış kapısına doğru yöneliyor. Koridora çıktığında ayağındaki pandufları çıkararak dolaba kaldırıyor ve ayakkabılarını dolaptan alarak yere koyuyor ardından çömelerek giymeye başlıyor. Ayakkabısını giyerek ayağa kalktığı sırada Hande öğretmen de Elif'in peşinden gelerek ona sarılıyor ve yanağından bir öpücük alarak 'Yarın görüşürüz canım' diyor. Elif, Hande öğretmene bir cevap vermeden uzaklaşmaya başlıyor. Ben de onu takip ediyorum. Kreşin giriş kapısını görebildiğimizde Elif'in annesi Nevin Hanımın onu almaya geldiğini görüyor ve hızla ona doğru koşuyor. Nevin Hanım gülümseyerek yere tek diziyle çöküyor ve Elif yanına vardığında ona sımsıkı sarılıyor. Ardından Elif'i kucağına alıyor ve ayağa kalkıyor. Bu sırada beni fark ederek gülümsüyor ve başını hafifçe öne eğerek beni selamlıyor. Başımı hafifçe öne eğerek selamına karşılık veriyorum. Ardından Nevin Hanım Elif'i kucağından indirmeden kreşten ayrılıyorlar (Gözlem no 3.2/syf 4).

Sınıfa gelen diyaфon çağrısıyla birlikte Elif'in hızla oturduğu yerden fırladığı ve sınıftan çıktığı gözlenmektedir. Bu durum ailesine kavuşacak olmanın Elif'i oldukça heyecanlandığını ve mutlu ettiğini yansıtır. Önceki gözlem raporlarında da sıklıkla görüldüğü gibi Hande öğretmeninin Elif'e sarılıp öptüğü ve 'Yarın görüşürüz canım' dediği ancak Elif'in öğretmenine sözlü ve sözsüz hiçbir dönüt vermediği izlenmektedir. Bu durum Elif'in Hande öğretmen ile ilişkisinin olgunlaşmamasından kaynaklanıyor olabileceği gibi, Elif'in ailesine kavuşmanın heyecanı ile öğretmenine bir dönütte bulunmayı unutmasından da kaynaklanıyor olabileceği düşünülebilir. Nevin hanımın kreşe gelmesiyle Elif'in sevinci ve annesine sarılması, onun için annesinin önemli bir destek olduğunu ve annesi yanındayken güvende hissettiğini gösteriyor.

3.3.Gözlem-Kreşe Geliş-Mutlu Bir Veda

16.11.2022- 09.20

Sinan Bey, bahçe kapısını iter itmez Elif hızla içeriye doğru giriyor. İki eliyle üzerindeki pembe yeğelinin yakalarını tutarken yüzünde kocaman bir gülümseme ile kreşe doğru

koşmaya başlıyor. Sinan Bey de Elif'e yetişebilmek için adımlarını oldukça hızlandırıyor. Elif, zeminde sek sek oyunu için boyanmış alana geldiğinde gülerek 'Seksek' diyerek önce sağa sonra sola doğru koşarak bir nevi zikzak çizerek bu alandan geçiyor. Seksek alanını geçmesinin hemen ardından Sinan Bey Elif'e 'Çantanı unuttun kızım' diyerek sesleniyor. Elif, bu sesleniş üzerine koşmayı bırakıyor ve babasının ona yetişmesi için bekliyor. Sinan Bey hemen Elif'e yetişiyor ve çantasını ona doğru uzatıyor. Elif, babasının uzattığı çantayı alıyor ve çantanın askısını tek kolundan geçirerek sırtına takıyor. Öbür kolunu da çantanın diğer askısından geçirmeye çalışırken Sinan Bey çantanın askısını havaya kaldırarak Elif'in işini kolaylaştırıyor. Elif, çantasını sırtına taktıktan sonra daha yavaş adımlarla yürüyor ve babası ile kreşin girişine varıyor. Ben de onları daha rahat görebilmek için banktan kalkarak girişin hemen önünde ayakta durmaya başlıyorum (Gözlem no 3.3/syf 3).

Sinan Bey'in Elif'e gösterdiği ilgi ve desteğin, Elif'in güven duygusunu artırdığı ve kreşe uyum sağlamasına yardımcı olduğu görülmektedir. Elif'in enerjik ve neşeli tavırları, kreşe gelmek hususunda sahip olduğu içsel motivasyonun dışavurumu olarak görülebilir. Bir önceki gözlem raporunda odak çocuğun babasından ayrılırken diğer haftalara kıyasla daha az tereddütlü, kreşe gitmek konusunda daha fazla istekli olduğuna yönelik çeşitli emareler yer almaktaydı. Bu raporda da bir önceki gözlem kesitlerini destekleyen ve bu raporlar ile paralellik içeren birtakım deneyimlerin yaşandığı anlaşılmaktadır. Kreş bahçesine girerken odak çocuğun tıpkı geçen gözlem raporunda aktarıldığı gibi bahçede seksek oynadığı, kollarını havaya kaldırarak neşeyle koşuşturduğu gözlemlenmiştir. Odak çocuğun okula girerken gösterdiği tutum yavaş ve tembel adımlardan sıyrılmış ve yerini hızlı, duraksamayan adımlara bırakmıştır. Tüm bunlar Elif'in ebeveyn ayrılığı kaynaklı endişelerinin azaldığını, kreşte bulunmak hususunda pek fazla tereddüt yaşamadığını göstermektedir.

Girişe vardıklarında görevli onları fark ederek kapıyı hemen açıyor. Elif hiç duraksamadan kreşin içine doğru yürümeye başlıyor. Bu sırada Sinan Bey eliyle Elif'in sırtına yavaşça dokunarak 'Görüşürüz kızım' diyor. Elif, içeriye doğru birkaç adım attıktan sonra arkasını dönüyor, sağ elini havaya kaldırarak sağa sola doğru sallıyor ve babasına gülümseyerek 'Göyüşüyüz' diyor. *Yaptığım hiçbir gözlemde Elif'in içeriye girdikten sonra arkasına dönerek el salladığını ve görüşürüz dediğini görmediğimi fark ediyorum. İçinden sessizce görüşürüz dediği anlar olsa da bu kadar rahat biçimde veda ettiğine hiç şahit olmadığımı anımsıyorum.* Elif babasına 'Görüşürüz' dedikten sonra hızlı adımlarla sınıfının bulunduğu

koridora doğru ilerlemeye başlıyor. Sinan Bey ise bana doğru dönerek başını hafifçe aşağı eğerek selam verdikten sonra hafif bir tebessümle ‘Kolay gelsin’ diyor. Başımı aşağı eğerek selamına karşılık veriyor ve teşekkür ediyorum. Bu andan sonra Sinan Bey kreşten ayrılıyor. Ben ise hızlı şekilde Elif’in peşinden kreşin içine doğru ilerliyorum (Gözlem no 3.3/syf 3).

Kesitte tüm gözlem süreci boyunca görülmemiş eşsiz bir anın yaşandığı görülmektedir. Elif’in, vedalaşma anında babasına veya annesine bu gözlem kesitine kadar neredeyse hiç dönüp bakmadığı, görünür bir vedalaşma eylemi gerçekleştirmediği görülmektedir. Ancak Elif’in artık gülümseyerek babasına el salladığı ve ‘Göyüşüyüz’ dediği görülmektedir. Bu durum Elif’in ayrılma kaygısını neredeyse hiç hissetmediğini ve kreşe gelmenin onu fazlasıyla heyecanlandırıp mutlu ettiğini gösteriyor olabilir. Süpervizör seminer toplantısında gözlem raporu ile ilgili şu yorumları dile getirmiştir.

Bu gözlemde daha önceki seminer protokollerinde ve gözlem raporlarında görülmemiş bazı ilkler yaşanmaktadır. Odak çocuk Elif’in babasından ayrılırken ilk kez “Görüşürüz” diyerek bir cevap verdiği görülmektedir. Tüm ipuçları odak çocuk Elif’in zorlu geçiş sürecini geride bıraktığını, odak çocuğun olumlu yönde ciddi bir yol kat ettiğini ve kreşe yönelik bir aidiyet duygusunun oluştuğunu işaret etmektedir (Seminer no 8).

Gözlemin ilerleyen safhalarında yaşananlar gözlem protokolünde şöyle aktarılmaktadır.

Bu sırada Mehmet basamakları inen Elif’i görünce ‘Aaa Elif gelmiş!’ diyerek sevinçle bağırıyor. Mehmet’in peşinden birkaç kız da ‘Hoş geldin Elif!’ diyerek Elif’e sesleniyorlar. Elif bu durum karşısında oldukça mutlu biçimde gülümsüyor ve sağ elini havaya kaldırarak sağa sola sallıyor. Elif yavaş adımlarla basamakların sonuna geldiğinde az önce ona seslenen iki kız arkadaşı yanına gelerek Elif’e sıkıca sarılıyorlar. Elif de sarılmalarına karşılık vererek onlara sarılıyor ve kocaman gülümsüyor. Kızlar sarılmayı bırakıp bir adım geri çekildiklerinde hemen kızların peşinden gelen Mehmet de ‘Hı hı Elif’ diyerek gülüyor ve Elif’e sıkıca sarılıyor. Elif de Mehmet’e sarılıyor ve kısa bir an sarılmış biçimde duruyorlar. Hemen sonra Mehmet kollarını geri çekiyor ve Elif’in yanından uzaklaşıyor. Elif ise az önce kendisine sarılan iki kız ile lavabolara doğru gidiyor (Gözlem no 3.3/syf 4).

Elif’in kreşe girişi sırasında yaşadığı deneyimler oldukça olumlu ve destekleyici görünmektedir. Mehmet’in ve diğer kızların Elife karşı sevgi dolu ve coşkulu tepkileri, onun

kendini kreşte kabul görmüş ve sevilen bir birey olarak hissetmesine katkıda bulunabilir. Elif'in arkadaşlarına mutlu ve gülümseyerek tepki vermesi, çevresindeki arkadaşlarıyla güçlü bir bağ kurduğunu ve sosyal ilişkilerinde başarılı olduğunu düşündürmektedir. Gözlem kesitine dayanarak çevresiyle minik dokunuşlarla iletişim kurmaya çalışan, konuştuğunda bile sesi neredeyse duyulmayan Elif'in artık bir değişim yaşadığı ve sosyal bağları güçlü, arkadaşlarıyla sağlıklı ilişkiler kurabilen bir Elif'e dönüştüğü ifade edilebilir. Elif'in bu tarz etkileşimlerde bulunuyor oluşu onun kreşe yönelik aidiyet duygusu geliştirdiği tezine dayanak olmaktadır. Bu kesitin ardından Hande öğretmen çocukları yazdan kalma bir günün yaşandığı bahçeye çıkarmaktadır.

Çınar ağacının bulunduğu alana vardığımızda Elif ve Derin bir grup çocukla hızla köşede duran plastik arabalara doğru neşeyle koşuyorlar. Ben de hızlı adımlarla takibimi sürdürüyorum. Arabaların yanına vardığımızda Derin arabanın içine oturuyor Elif ise arabanın arkasına geçerek itmeye başlıyor. Elif yüzünde kocaman bir gülümsemeyle arabayı bahçenin ortasına kadar ittikten sonra Derin 'Deniz kenarına gidelim Elif' diyerek bir öneride bulunuyor. Elif bunun üzerine arabayı sağa doğru çeviriyor ve itmeye başlıyor. Kısa bir an sonra da 'Geldikk!' diye sevinçle haykırıyor. Ancak Derin 'Hayır daha gelmedik' deyince Elif arabayı aynı yöne doğru biraz daha itiyor. Elif arabayı minik bir ağaç fidanının yanından geçirdiği sırada araba küçük bir tümsekte takılı kalıyor. Derin 'Lastik patladı galiba' deyince Elif arabanın ön tarafına geçerek yere çömeliyor ve lastikleri incelemeye başlıyor. Ardından ellerini lastiğin üzerinde gezdirerek *sanırım teker üzerinde bir delik* arıyor. Kısa bir an sonra Elif ayağa kalkarak 'Lastikte bişey yok' diyor (Gözlem no 3.3/syf 5-6).

Elif'in, Derin'in içinde olduğu arabayı itmesi ve onunla oynamaya yönelik isteği, odak çocuğun fiziksel etkinliklere ve oyunlara olan ilgisini göstermektedir. Arabayı itmedeki kararlılığı ve sevinci, Elif'in etrafındaki materyallerle etkileşime geçmeye istekli olduğunu gösterebilir. Elif, Derin ile olan etkileşiminde ise paylaşımcı bir tavır sergileyerek onun önerilerini dikkate almakta ve iş birliği yapmaktadır. Derin'in 'Deniz kenarına gidelim Elif' diyerek sunduğu öneriden sonra Elif'in arabayı bir süre ilerleterek 'Geldikk!' diye sevinçle haykırması onun oyunlara hızla uyum sağlayabildiğini göstermektedir. Arabanın takılması durumunda ise sorunun kaynağını anlamaya çalışması, problem çözme becerilerini ve detaylara dikkatini ortaya koymaktadır.

Çınar ağacının arkasından dolaşmaya çalıştıkları sırada araba aniden gitmemeye başlıyor. Elif ne kadar iterse itsin araba olduğu yerden kımıldamıyor. *Dikkatli baktığımda sağ ön*

lastiğın havada durduğunu görüyorum. Sol lastiğın küçük bir çukura girdiğini tahmin ediyorum. Elif ısrarla itmeye çalışırken ‘gitmiyo!’ diyerek sitem ediyor. Elif kısa bir an sonra itmeyi bırakarak arabanın ön tarafına doğru ilerliyor. Vardığında sorunu anlamaya çalışır gibi yere çömeliyor ve dikkatle lastikleri kontrol ediyor. Bir şey bulamamış olacak ki yeniden ayağa kalkıyor ve arabanın etrafında *çember çizer gibi* yavaşça bir tur atıyor. Bu sırada yerdeki bir asma kökünü fark eden Elif bu kökü tutuyor ve çekerek koparmaya çalışıyor. Yanlarında yürüyen kız da Elif’in arkasına geçiyor ve o da kökü çekmeye başlıyor. İkisi birlikte var güçleriyle kökü çekseler de bir etki yaratamıyorlar. Etrafta oynayan birkaç çocuk durumu fark ederek Elif’e doğru gelmeye başlıyor. Çocuklardan bazıları kökü koparmak için Elif ile uğraşırken bazıları arabanın arkasına geçerek var güçleriyle itmeye çalışıyorlar. Ben ise tüm olayları çınar ağacının hemen önündeki bankta oturarak izliyorum (Gözlem no 3.3/syf 6).

Elif’in arabanın lastik sorunuyla karşılaştığı bu durum, onun kararlılığını ve problem çözme becerilerini sergileme fırsatı bulduğu bir anı yansıtmaktadır. Elif’in, arabayı itmeye çalışırken yaşadığı başarısızlık onu sitem etmeye yönlendirirken, ardından sorunu anlamaya çalışması ve çözüm arayışına girmesi dikkate değer bir durum olarak görülebilir. Elif, arabanın gitmemesinden yerde bulunan bir bitki kökünü sorumlu tutmaktadır. Bu nedenle kökü koparmak için çaba harcamakta yanına gelen diğer çocuklarla iş birliği yaparak problemi çözmeye çalışmakta, sosyal becerilerini ve dayanışma duygusunu açıkça sergilemektedir. Elif’in çözüm bulma sürecindeki kararlılığı ve çevresindeki çocuklarla etkileşimi, oyun ve etkinliklerde aktif olarak yer alarak çeşitli deneyimler kazandığını göstermektedir. Kesitin devamında birkaç çocuğun daha yardıma gelmesiyle araba girdiği çukurdan çıkarılmaktadır.

Bu şekilde etrafta bir süre gezinmelerinden sonra kreşin beyaz kedisi salına salına yürüyerek çınar ağacının biraz sağında yere uzanıyor. Çocuklar kediyi fark ederek başına toplanmaya başlıyorlar. Elif de arabayı çocukların bulunduğu yere doğru sürüyor. Kedinin yanına vardıklarında Elif arabayı durduruyor ve Derin arabadan iniyor. Birlikte kedinin yanına gidiyorlar. Elif, yere çömeliyor ve elini kediye doğru uzatarak hafifçe karnını okşamaya başlıyor. Kedi aniden yana doğru dönünce Elif elini hızlıca geri çekiyor. Bir süre kediyi seyreden Elif daha sonra ayağa kalkıyor ve arabanın yanına gidiyor. Derin de Elif’in yanına geliyor ve ‘Ben pamuğu çok seviyorum biliyo musun, o çok uslu bir kedi’ diyor. Elif de ‘Evet çok uslu ben de çok seviyoyum’ diyerek cevap veriyor (Gözlem no 3.3/syf 7).

Elif'in kedinin yanına giderek onunla etkileşime geçmesi, empati ve hayvan sevgisi gibi duygusal yönlerini ortaya koymaktadır. Derin'in kedi hakkındaki sevgi dolu yorumları ve Elif'in bunlara olumlu yanıt vermesi, arkadaşlık ilişkilerinde duyarlı olma ve paylaşımcı olma becerilerini yansıtıyor olabilir. İlk iki ay akranları ile sınırlı temaslar kurabilen ve çekingen tavırlar sergileyen Elif'in duygusal dünyasında ve iletişimsel eylemlerinde bir dönüşüm yaşadığı söylenebilir. Arkadaşlarıyla samimi biçimde sohbet edebilmekte, birliktelik, bağlılık ve aidiyet duygularını deneyimleyebilmektedir.

3.4.Gözlem-Kreşten Ayrılış-Youtube Esiri

16.11.2022- 16.43

Sınıfın bulunduğu koridora vardığımda sınıfın kapısının kapalı olduğunu ve içeriden müzik sesi geldiğini fark ediyorum. Ardından sınıfa yaklaşıyorum ve kapıyı usulca açıyorum. Çocukların yarım daire şeklinde dizilmiş sandalyelerin üzerinde oturarak karşılarındaki duvara monteli ekranda bir YouTube videosu izlediklerini görüyorum. Elif bu yarım dairenin uç noktasında elinde tuttuğu turuncu peluş aslan oyuncakı ile oturuyor (Gözlem no 3.4/syf 1).

Elif'in peluş aslan oyuncakıyla oturması, onun duygusal açıdan rahat ve güvende hissettiğini gösteriyor olabilir. Sınıf içerisinde sakin bir atmosferin olduğu dikkati çekmektedir. Hande öğretmen gün sonuna yaklaşıldığından, belki de artık yorgun düştüğünden çocuklara bir YouTube videosu açarak ilgilerini tek bir yerde sabitlemeyi hedeflemektedir. Günün yorgunluğu ve belki de videonun ilgi çekici olması nedeniyle sınıfta genel bir dinginlik ve hareketsizlik olduğu söylenebilir.

Elif, ağzı yarı açık biçimde dikkatle ekranda açık olan videoyu izliyor. Bu YouTube videosunun İngilizce sözleri olduğunu fark ediyorum. Bu sırada Elif'in yanında oturan Cem sol kolunu üzerindeki uzun kollu penyesinin sol kol kısmından çıkararak karnına çekmiş böylelikle penyesinin bir kolu boşta kalmış biçimde duruyor. Boşta bıraktığı penye kolunu gülerek Elif'in ağzına dokunduruyor. Elif, yüzünde *rahatsız olduğunu gösteren* bir ifadeyle sağ elini havaya kaldırarak Cem'in ağzına koyduğu penye kolunu tutarak kendinden uzağa itiyor. Ancak Cem *rahatsızlık verdiğini fark etmemiş olsa gerek* Elif penye kolunu itmesine rağmen yeniden gülerek penye kolunu Elif'in yüzüne değdiriyor. Elif yüzünü buruşturarak 'ıgğ' diyerek yeniden Cem'in kolunu kendinden uzaklaştırmaya çalışıyor. *Elif'in bir*

gözünün sürekli olarak açık olan videoda olduğunu fark ediyorum. Cem'e video ile arasına girdiği için kızdığı olasılığı bana makul geliyor. Elif, Cem'i yeniden uzaklaştırdığında Hande öğretmen durumu fark etmiş olacak ki Cem'e hitaben 'Arkadaşın rahatsız oluyor ama yapma öyle' diyerek onu uyarıyor. Cem bu uyarı üzerine biraz geri çekiliyor ve bir süreliğine Elif'i rahat bırakıyor (Gözlem no 3.4/syf 1-2).

Kesitte dikkati çeken ilk unsur Elif'in ağzı yarı açık biçimde YouTube videosunu izlemesidir. Bu durum Elif'in tüm dikkatinin ekranda sabitlendiğinin işareti olabilir. Cem'in kendisini rahatsız etmesine karşın gözünü ekrandan bir an bile ayırmayıp, Elif'in ekrandaki görüntüye karşı oldukça ilgili olduğunu yansıtabilir. Gözlemcinin de belirttiği gibi Elif'in tepkisinin belki de Cem'den rahatsız olması değil yalnızca ekranla arasına bir şeyin girmesinden kaynaklandığı düşünülebilir. Seminer toplantısında kesitle ilgili şu düşünceleri dile getirilmiştir.

Gözlem kesitinden hareketle tüm çocukların sıkıldığı, yorgun düştükleri anlaşılmaktadır. Çocuklardan birinin oturmakta olduğu sandalyeden kendisini zemine doğru bıraktığı ve kollarını aşağıya saldı, bir başka çocuğun kolunu tişörtünden çıkarıp içeri doğru çekerek tişörtünün kolunu boşa bıraktığı ve odak çocuk Elife yaklaştığı görülmektedir (Seminer no 8).

Bir süre sonra Elif'in velisi kuruma ulaşıyor ve Hande Hanım Elif'ten hazırlanmasını istiyor.

Hande Hanım Elif'e 'Gidiyorsun canım hazırlan hadi' diyor. Elif gülümsüyor ve hızla sandalyesinden kalkarak eşyalarını toplamak için uyku odasına doğru gitmeye başlıyor. Kısa bir an sonra çantasını sırtına takmış biçimde sınıfa geri dönüyor. Ancak peluş oyuncaklarını çantasına koymadığını hala elinde tuttuğunu fark ediyorum. Hızlı adımlarla sınıftan çıkan Elif koridordaki dolaplara doğru giderek panduflarını çıkararak ayakkabılarını giymeye başlıyor. Ben de oturduğum minderden kalkarak peşinden gidiyorum. Ayakkabılarını giyerek ayağa kalktığında Hande öğretmen 'Görüşürüz Elif' diyerek ona el sallıyor. Elif de elini havaya kaldırarak Hande öğretmene el sallıyor. Ardından hızlı adımlarla kreşin çıkışına doğru ilerlemeye başlıyor. Ben de peşinden gidiyorum (Gözlem no 3.4/syf 3).

Kesitte dikkate değer en önemli husus Elif'in gitmek için hazırlanırken dahi peluş oyuncaklarından ayrılmamasıdır. Elif, ebeveynlerinin yokluğunda ona duygusal destek sağlayan ve ona ebeveynlerini hatırlatan bu peluş oyuncaklarını akşam saatlerinde eve gitme vakti yaklaştığında

da yanından ayırmamaktadır. Bunun olası bir nedeni ebeveynlerini özlemiş olması ve eve gitmeyi güçlü bir şekilde arzu etmesidir. Bu peluş oyuncak daha önce de ifade edildiği gibi Elif'in kaygılarını azaltmaya yardımcı olmakta ve onu rahatlatıp kendisini güvende hissettirmektedir.

Koridorun sonuna varıp köşeyi döndüğümüzde Sinan Bey'in dışarıda Elif'i beklediğini görüyorum. Kızını gördüğünde yüzünde kocaman bir gülümseme beliriyor. Elif de adımlarını iyice hızlandırarak ona doğru gidiyor. Babası, Elif ona iyice yaklaştığında elini öne doğru uzatıyor. Elif, babasının uzattığı eli tutuyor ve birlikte kreşten uzaklaşıyorlar. Elif'in bir süre babasının elinden tutarak yürüdükten sonra Sinan Bey'in elini bıraktığını ve kreşin bahçe kapısına doğru neşeyle koştuğunu görüyorum (Gözlem no 3.4/syf 3).

Elif'in babasının elinden tutarak bir süre yürümesi ve sonrasında neşeyle koşarak bahçe kapısına doğru ilerlemesi Elif'in bir an önce evine gitmek, belki de annesine kavuşmak için yoğun bir istek duyduğunun işareti olabilir.

3.5.Gözlem-Kreşe Geliş-Elif Hemşire Oluyor

07.12.2022- 09.25

Bu hafta gözlemci ve Elif'in ebeveynleri arasında ufak bir iletişim kopukluğu yaşanmaktadır. Gözlemci her zamanki gözlem saatinde kreşe geldiğinde Elif'in annesi Nevin Hanım kendisine 10.30 gibi geleceklerini haber vermektedir. Gözlemci, bir süre kreşten ayrılrsa da kendisine vaat edilen saatten önce kreşe yeniden gelmektedir. Ancak gözlemci kreşe vardığında Elif'in çoktan Hande öğretmene emanet edilmiş olduğunu görerek şaşkınlığa uğramaktadır. Bu nedenle gözlemci Elif'in kreşe geliş anını kaçırmış bulunmaktadır. Elif ise bahçede arkadaşlarıyla beraber oynamaktadır.

Elif Derin'in yanına gidiyor ve onu izlemeye başlıyor. Derin 'Hadi ben hasta olayım siz de beni iyileştirin' dedikten sonra yanındaki kız onu Elif'in yanındaki ağaç gövdesine doğru yatırıyor. Derin belini geriye doğru bükerek kütüğe uzandığında Elif kocaman gülümseyerek onun başucuna geliyor. Ben ise hemen yakınlarındaki kütüklerden birine oturarak onları izlemeye başlıyorum. Başucuna geldikten sonra elini nazikçe Derin'in alnına koyarak 'Ateşin çıkmış gayıba' diyor. Ardından iki eliyle Derin'in iki yanağını *şefkatle* tutarak onunla sanki bir hemşireymiş gibi ilgilenmeye başlıyor (Gözlem no 3.5/syf 3).

Bu gözlem kesitinde Elif'in Derin ile ahenk içinde oynadığı, kendini duygusal olarak iyi hissettiği görülmektedir. Elif hemşire, Derin ise hasta rolüne bürünmekte Elif arkadaşını nazıkçe tedavi etmektedir. Elif, Derin'in başucuna gelerek arkadaşına ilgi, alaka ve şefkat göstermektedir.

Derin ansızın doğrulmaya çalıştığında Elif “Hayıy iyileşmedin daha dinlenmen lazım” diyerek Derin'in geri uzanmasını sağlıyor. *Elif, Derin'e karşı büyük bir sevgi ve şefkat besliyor gibi görünüyor. Ve bunu göstermeyi çok güzel şekilde başarıyor. Arkadaşlarıyla temas kurmaktan, konuşmaktan çekinen Elif'in artık geride kaldığını, onun rahatlıkla oyunların içerisine girdiğini görmek beni oldukça mutlu ediyor.* Derin, Elif'in onu tutmasıyla geri uzandıktan sonra gözlerini kapıyor ve muayenenin devam etmesine izin veriyor. Elif bir an olsun başından ayrılmayarak ellerini Derin'in yüzünde gezdirmeye ve ona şefkat göstermeye devam ediyor (Gözlem no 3.5/syf 3).

Gözlem kesitinde, Elif'in daha rahat bir şekilde oyunlara katıldığı, sosyal becerilerini gösterebilme olanağına kavuştuğu görülmektedir. Elif'in akran etkileşiminde yol kat ettiği, arkadaşlar edindiği ve kendine olan güveninin süreç içerisinde pekiştiği izlenmektedir.

Bir süre böyle oynamalarının ardından Derin bir elini havaya kaldırarak ‘Elimi kanattım galiba’ diyor. *Eline baktığımda herhangi bir yaralanma izi görmüyorum. Böylece oyunlarına devam ettiklerini anlıyorum.* Elif, ellerini Derin'in yüzünden çekerek yanından ayrılıyor ve etrafa bakınmaya başlıyor. Çok kısa bir an sonra kütüklerden birine doğru gidiyor ve üzerinden minik kahverengi şeyler topluyor. *Tam olarak ne olduğunu seçemesem de küçük odun parçaları olduklarını tahmin ediyorum.* Elif, bu küçük parçalardan birkaç tanesini avucuna topladıktan sonra Derin'in yanına geri dönüyor. Derin'in yanına vardığında topladığı bu küçük parçalardan birini baş ve işaret parmağı ile tutarak Derin'in kanadığını söylediği eline yapıştırmaya çalışıyor. *Elif'in bu odun parçalarını yara bandı olarak hayal ettiğini tahmin ediyorum* (Gözlem no 3.5/syf 4).

Elif'in, odun parçalarını yara bandı olarak kullanmaya çalışması, hayal dünyasının zenginliğine işaret etmektedir. Ayrıca bu durum, Elif'in değişen şartlara ve ani olaylara hızla uyum sağlayabildiğini ve oyunu zevkle sürdürebildiğini göstermektedir.

3.6.Gözlem-Kreşten Ayrılış-Baba Bak!

07.12.2022- 16.50

Gözlemci, sabah yaşanan saat karışıklığından dolayı Elif'in ailesine mesaj yoluyla ulaşarak gelecekleri saati tespit etmeye çalışmaktadır. Ancak tıpkı sabah olduğu gibi ailenin erken gelmesi dolayısıyla gözlemci Elif'i tam kreşten çıktığı anda yakalamaktadır.

Çok kısa bir süre sonra Elif'in kreşin girişinden çıktığını görüyorum. Elinde havaya kaldırarak tuttuğu kahverengi bir zarfı salladığını ve babasını görmenin mutluluğunu duyumsadığını, yüzüne kocaman bir gülümsemenin yayılmış olduğunu fark ediyorum. Sinan Bey de kızını gördüğünde kocaman gülümsüyor ve elini Elif'e doğru uzatıyor. Elif, Sinan Beye yaklaştığında elinde tuttuğu zarfı ona doğru heyecanla uzatıyor ve 'Baba bakkkk!' diyor. *Zarfin içinde ne olduğunu ne kadar merak ettiğimi kelimelere dökmem mümkün gözüküyor. Ancak Elif'in varlığı bu soruyu Sinan Beye sormama engel oluyor.* Sinan Bey Elif'in uzattığı zarfı tutarken Elif de babasının ona uzattığı eli nazikçe tutuyor. Ardından el ele tutuşmuş biçimde bahçe kapısına doğru gidişlerini keyifle izliyorum (Gözlem no 3.6/syf 1).

Elif'in babasını gördüğü anda yüzüne yayılan geniş gülümseme, onun ailesiyle yeniden buluşuyor olmaktan oldukça keyif aldığına dair önemli bir ipucu sunmaktadır. Bu ebeveyn ve çocuk arasında kurulan duygusal bağın bir emaresi olarak düşünülebilir. Elif'in babasına getirdiği zarfı sunuş biçiminden, bu zarfın Elif için oldukça kıymetli olduğu sonucuna ulaşılabilir.

3.7.Gözlem-Kreşe Geliş-Elif Ablalık Yapıyor

21.12.2022- 09.25

Elif ve babası Sinan Beyin bahçe kapısının hemen dışında olduklarını fark ederek tüm dikkatimi buraya yönlendiriyorum. Elif'in babasının elinden tutmuş biçimde bahçe kapısının açılmasını beklediğini görüyorum. Sinan Bey kapının açılması için zile basıyor ve kısa bir süre sonra ardından kapı 'Dızzt' sesi eşliğinde açılıyor. Kapı açılır açılmaz Elif babasının elini bırakarak hızla kreşe doğru koşmaya başlıyor. Yüzüne yayılan kocaman bir gülümseme ve neşeli adımlarla kreşe doğru koşması bende Elif'in arkadaşlarıyla oyun oynamak için sabırsızlandığı izlenimini uyandırıyor. *Önceden kreşe gelirken şahit olduğum tembel adımları, babasının elini bırakamayışı, veda vakti geldiğinde uzaklara dalıp*

gitmeleri gözlerimin önünden bir film şeridi gibi geçiyor. Artık kreşe neşeyle ve kaygısızca geldiğini görmek beni inanılmaz derecede memnun ediyor. Kafamın içindeki bu düşüncelere daldığımı duyumsayarak aniden kendime geliyorum ve Elif'in mutluluğuna ortak olmak için gözlerimi onun üzerinde sabitliyorum (Gözlem no 3.7/syf 1).

Gözlemcinin aktardığı bu kesit Elif'in kreşe uyum süreci ile ilgili önemli ipuçları sunmaktadır. Elif, kreşe girmeden hemen öncesinde Sinan Bey'in elini tutmasına karşın bahçe kapısı açılır açılmaz babasının elini bırakarak kreşe doğru koşmaya başlamaktadır. Bu durum Elif'in kreşe gelmekten oldukça mutlu olduğunu ve kendi başına bağımsız hareket etme arzusu taşıdığını gösteriyor. Elif'in önceki gözlemlerde görülen tembel adımlardan ve uzaklara dalıp gitmelerden sıyrılması onun kreşe uyum sürecinin artık neredeyse tamamlandığını ve kreşe yönelik aidiyet duygusunun oluştuğunu işaret edebilir.

Elif'in koşarak zeminde sek sek oyunu için boyanmış alana geldiğini ve burayı gülümseyerek 'Seksek' diyerek geçişini izliyorum. *Geçen haftalarda bu kısmı zikzak biçiminde koşarak geçtiğini anımsıyorum. Ancak şimdi düz bir biçimde koşmayı sürdürdüğünü görüyorum.* Seksek alanını da geçen Elif hiç duraksamadan kreşe doğru ilerlerken oturduğum bankın tam karşısına vardığında yüzündeki gülümsemenin ne kadar içten ve samimi olduğunu daha iyi görebiliyorum. *Kreşe geldiği için kendini çok iyi hissediyor ve burada bulunmaktan keyif alıyor diye düşünüyorum.* Elif'in hızına yetişmeye çalışan Sinan Bey hızlı adımlarla peşinden giderken beni fark ederek gülümsüyor ve başını aşağı eğerek selam veriyor. Selamına gülümseyerek ve başımı hafifçe aşağı eğerek karşılık verdikten sonra bakışlarımı yeniden Elif'e odaklıyorum. Elif, kreşin girişinden içeriye hızla giriyor ve Sinan Bey de hemen arkasından onu takip ediyor. Ben de onları daha rahat görebilmek için ayağa kalkarak girişin hemen dışında ayakta duruyorum (Gözlem no 3.7/syf 1-2).

Elif'in geçen haftalarda zikzaklar çizerek geçtiği boyalı alandan bu defa düz bir şekilde ilerleyerek geçtiği görülmektedir. Bu durum Elif'in dikkatinin çok daha odaklı olduğunu ve kreşe gitmek için acele ettiğini gösteriyor olabilir. Elif'in yüzündeki sıcak ve samimi gülümseme onun kreşe gelmekten ne denli mutlu olduğunu göstermektedir. Elif belki de o an arkadaşlarıyla oynayacağı oyunları, edeceği sohbetleri düşünerek mutlu olmakta ve bu mutluluk yüzüne yayılan gülümseme ile kendini göstermektedir. Gözlem kesiti, Elif'in kreşe gelirken kendisini mutlu, hoşnut ve keyifli hissettiğini yansıtmaktadır. Ancak kreşe uyum sağlama sürecinin neredeyse üç

ay sürmesi düşündürücüdür. Bu süre zarfında Elif çok çeşitli duygusal türbülanslar ve stres yüklü deneyimler yaşamak durumunda kalmıştır.

Elif içeriye girer girmez alt yarısı metal üst yarısı cam olan kapının camına elini yumruk yaparak birkaç kez tıkladıktan sonra görevli onları fark ederek kapıyı açıyor. Görevli kapıyı açar açmaz Elif içeriye doğru bir hamle yaparak ilerlemeye başlıyor. Sinan Beyin ‘Görüşürüz kızım’ dediğini işitiyorum. Elif arkasına bakmadan hızlı adımlarla sınıfının bulunduğu koridora doğru ilerlemeye devam ediyor. *Önceden Elif’in arkasına bakmıyor oluşunu veda etmeye cesaret edemiyor oluşu olarak yorumladığımı anımsıyorum. Ancak şu an babasının onu almaya geleceğinden oldukça emin olduğu ve ayrılma konusunda bir tereddütti bulunmadığı için arkasına bakmadığını düşünüyorum.* Sinan Bey kısa bir an Elif’in arkasından baktıktan sonra bana dönüyor ve tebessüm ederek yanımdan ayrılıyor. Ben ise hızla Elif’in peşinden içeriye giriyorum (Gözlem no 3.7/syf 2).

Elif’in kreşin girişine vardığında kapıya eliyle vurması kendisini ifade etmek konusunda bir çekincesi olmadığını gösteriyor. Görevli kapıyı açar açmaz hızla kreşin içine doğru ilerlemesi ve babasının ‘Görüşürüz kızım’ demesine bile bir yanıt vermemesi Elif’in arkadaşlarıyla oyun oynamak için sabırsızlandığını ve ailesinden ayrılmanın artık onu pek kaygılandırmadığını gösteriyor olabilir. Kreşe gelmenin Elif için bir rutin haline geldiği ve bunun odak çocuğu kaygılandırmadığı ifade edilebilir. Elif, kreşin içerisine girdikten sonra arkadaşlarıyla birlikte kahvaltı yapmak üzere yemekhaneye gitmektedir. Hande öğretmenin kendisi için hazırladığı tabağı alan Elif masada diğer arkadaşlarına katılmaktadır.

Elif’in, masada Derin’in oturduğu yerin karşısında bir sandalyeye oturmayı tercih ettiğini görüyorum. Ben de Elif’in yüzünü rahatlıkla görebilmek adına onun hemen karşısında duran boş masada uygun bir yere oturuyorum. Elif tabağını masaya koyarak sandalyesine oturduktan hemen sonra kocaman gülümseyerek ‘Deyin’ diyerek arkadaşına sesleniyor. Derin o sırada yanında oturan başka bir kızla konuştuğu için Elif’e herhangi bir cevap vermiyor. Elif bu tepkisizlik karşısında gülümsemeyi sürdürerek yeniden ‘Deyin, bak!’ diyerek ayağına giydiği pembe ayakkabılarını işaret ediyor. Derin kısacık bir an için Elif’e baksa da hemen sonra yeniden yanında oturan kız ile konuşmaya geri dönüyor. Elif yine beklediği gibi bir yanıt alamayınca tabağındaki kahvaltılıklardan yemeye başlayarak Derin’e tekrar seslenmiyor (Gözlem no 3.7/syf 3).

Kesitte yaşanan olaylardan yola çıkarak Elif'in sosyallik davranışının oldukça geliştiği ve odak çocuğun etrafındaki insanlarla iletişim başlatma konusunda artık pek tereddüt etmediği söylenilebilir. Elif'in, ilk denemesinde Derin'den bir dönüt alamamasına rağmen kararlı biçimde iletişim kurma çabasını sürdürdüğü ve giydiği ayakkabıları Derin'e göstermek istediği görülmektedir. Elif'in beklediği cevabı alamamasına rağmen moralini bozmadan tebessüm etmesi, içinde bulunduğu sosyal etkileşimi olumlu ve pozitif bir şekilde yönlendirmeye çalıştığını göstermektedir. Bu kesitin ardından Hande öğretmen kahvaltı saatinin bittiğini ilan ederek tüm çocukları bahçeye çıkarmaktadır.

Bahçeye çıktığımızda tüm çocuklar neşe içerisinde ön bahçede bulunan kaydırak ve salıncağa doğru koşmaya başlıyorlar. Heyecan içerisinde bağırıklarını işitiyorum ve oyun oynamak için sabırsızlandıklarını hissediyorum. Elif arkadaşlarıyla birlikte neşeyle koşturmaya başlıyor. Ben ise yakın bir mesafeden onu takip ediyorum (Gözlem no 3.7/syf 4).

Elif'in bahçeye çıkar çıkmaz neşeyle koşturmaya başlaması onun oldukça keyifli bir ruh hali içinde olduğunu ve oyun oynamak için adeta sabırsızlandığını gösteriyor. Daha önceki gözlemlerde bahçeye çıktığında amaçsızca etrafta gezinen ve oyunlara dahil olmakta zorlanan Elif'in artık rahatlıkla arkadaşlarının oyunlarına dahil olduğu ve ruh halinin genel olarak neşeli olduğu görülmektedir.

Derin, kızın gösterdiğinden sonra topu alarak kendi önüne koyuyor ve olduğu yerden yumuşak biçimde topa vuruyor. Ancak top oldukça yavaş gittiği için hiçbir taşı deviremiyor. Derin topu gittiği yerden alarak yeniden eski yerine dönüyor ve tekrar vurmaya deniyor. Ancak önceki gibi yavaş vurduğu için yine başarılı olamıyor. *'Yapamıyorum ben'* diyerek sitem eden Derine kız bir kez daha göstermek için topu kendi önüne alıyor ve yine birkaç adım geriye gittikten sonra topa sertçe vurarak satranç taşlarından birini yere seriyor. Elif burada araya girerek *'Ben de denemek istiyoyom'* diyerek oyuna dahil olmak istediğini dile getiriyor. *Önceden ufak dokunuşlarla arkadaşlarına bir şeyler anlatmaya çalışan sessiz, içine kapanık olan Elif'in artık arzularını dile getirmek konusunda ne denli rahat olduğunu görüyorum. Gelişimi beni memnun ediyor* Gözlem no 3.7/syf 5).

Daha önceki analizlerde Elif'in arkadaşlarıyla iletişime girmek ve kendisini ifade etmek konusunda çeşitli güçlükler yaşadığı ifade edilmişti. Arkadaşının nazıkçe omzuna dokunan, konuştuğunda sesi neredeyse duyulmayacak kadar az çıkan Elif artık kendini rahatlıkla ifade edebilmekte ve oyuna dahil olmak istediğini açıkça ifade etmektedir. Bu durum Elif'in özgüven duygusunun geliştiğini ve oyunlara katılmak konusunda daha hevesli olduğunu göstermektedir.

Elif'in isteği üzerine kız bir kez daha Derin'e gösterdiği gibi Elif'e de nasıl vurması gerektiğini gösteriyor. Gösterdikten sonra 'İşte böyle vuyucaksın Elif' diyerek topu Elif'e doğru ayağıyla yolluyor. Elif, önüne gelen topa *aynı Derin gibi* çok sert vurmadığı için top satranç taşını deviremiyor. Ancak Elif pes etmeyerek 'Bi daha' diyerek topu gittiği yerden alıyor ve yeniden vuruyor. Önceki atışıyla nerdeyse aynı olan bu atış da satranç taşını devirmeye yeterli gelmiyor. Elif belki de yeniden atış yapmayı deneyecekken Derin'in 'Ben sıkıldım başka bişi yapalım' demesi üzerine Elif, Derinle salıncağın yanına doğru gitmeye başlıyor (Gözlem no 3.7/syf 5).

Pes etmeden ve istekle topa tekrar vurarak satranç taşını devirmeye çalışması, Elif'in kararlı ve azimli bir karaktere sahip olduğunu gösteriyor olabilir. Denemeleri başarısızlıkla sonuçlandığında bile motivasyonunu koruyarak tekrar denemesi Elif'in, özgüveninin yüksek olduğunu ve başarılı olacağına inancının sağlam olduğunu işaret edebilir. Derinin ansızın oyundan sıkılması ve başka bir şey yapmak istemesi karşısında Elif'in kolayca uyum sağlayarak hareket etmesi, odak çocuğun sosyal uyum becerilerinin güçlü olduğunun göstergesi olabilir.

Salıncağa vardıklarında Derin oturuyor ve Elif onu sallamaya başlıyor. Elif'in yüzüne kocaman bir gülümsemenin yayılmış olduğunu görüyorum. Elif bir süre Derin'i salladıktan sonra Derin 'yeterli' diyerek Eliften salıncağı durdurmasını istiyor. Elif, salıncağı tutarak durdurduktan sonra 'sıya bende' diyerek Derin'in kalktığı salıncağa oturuyor. Bundan sonra da Derin bir süre Elif'i sallamaya başlıyor. *Elif ve Derin'in arkadaşlıklarında önceden daha çok Derin'in sözü geçerken ve Elif hep onun söylediklerini yaparken şimdi bu dengenin değiştiğini ve Elif'in de bu ilişkide söz sahibi olmaya başladığını görüyorum.* Derin de Elif'i bir süre salladıktan sonra Elif 'Yetey bu kaday' diyor ve Derin salıncağı durdurduktan sonra Elif salıncaktan iniyor (Gözlem no 3.7/syf 6).

Gözlem kesitinden hareketle Elif ve Derin arasında oldukça uyumlu bir ilişki olduğu ifade edilebilir. Derini bir süre salladıktan sonra Elif'in 'Sıra bende' demesi ve Derin'in onu sallamaya

başlaması aralarındaki uyumlu ilişkinin göstergeleri olarak yorumlanabilir. Gözlemcinin aktardığı gibi önceki gözlemlerde Elif'in daha çok Derine uyduğu ve onu bir lidermişçesine takip ettiği görülmektedir. Ancak bu durumun artık değişmeye başladığı ve Elif'in de artık bu ilişkide söz sahibi olmaya başladığı ifade edilebilir. Bundan hareketle Elif'in kurduğu sosyal ilişkilerde daha etkin bir rol almaya başladığı ve özgüven duygusunun giderek arttığı yorumu yapılabilir. Bu andan sonra Elif o sırada bahçeye çıkarılmış olan bebeklerden birinin yanına gitmektedir.

Yanına vardığımızda bebeğin biraz mutsuz olduğunu ve ağzındaki emziği emerek kendini rahatlatmaya çalıştığını fark ediyorum. Elif, bebeğin bu durumuna kayıtsız kalmayarak onun elinden tutuyor ve 'gel' diyerek onu bahçede gezdirmeye başlıyor. Bu durumu gören Hande öğretmen gülümseyerek 'ablalık mı yapıyorsun Elif 'diye sorduğunda Elif gülümseyerek *onaylar biçimde* başını aşağı yukarı sallayarak yanıt veriyor. Elif bebeği bahçede onun adım ritmine uyarak yavaşça dolaştırmaya başlıyor (Gözlem no 3.7/syf 6).

Elif'in artık çevresindeki olaylara ve bireylere karşı algısının daha açık olduğu ve sorumluluk almaktan çekinmediği söylenebilir. Hande öğretmenin 'ablalık mı yapıyorsun' sorusuna gülümseyerek ve başıyla onaylayarak dönüt vermesi Elif'in aldığı sorumluluğun farkında olduğunu ve bundan oldukça keyif aldığını gösterebilir. Bebeği onun adım ritmine uyarak yavaşça gezdirmesi Elif'in farkındalık düzeyinin oldukça yüksek olduğunu ve uyum sağlama yeteneklerinin geliştiğini gösterebilir.

Bebek Elif'in ilgisiyle biraz rahatlamış görünse de bir süre dolaşmalarının ardından ağzındaki emziği aniden atarak ağlamaya başlıyor. Elif bu ani ağlayış karşısında bebeğin elini bırakarak bir adım geriye çekiliyor. *Bebeğin ağlaması onu ürkütmüş olabilir diye düşünüyorum. Belki de onu kendisinin ağlattığını düşünerek bebekten biraz uzaklaşıyor.* Bebeğin ağladığını duyan *kurumda yeni görmeye başladığım öğretmen ya da stajyer olduğunu düşündüğüm* bir kadın yanımıza gelerek bebeği kucağına alıyor ve 'anneye gidelim canım' diyerek bebeği yanımızdan uzaklaştırıyor (Gözlem no 3.7/syf 6).

Bebeğin ağlaması karşısında geri çekilmesi, Elif'in empati yeteneğinin ve duyarlılığının geliştiğinin işaretleri olarak görülebilir. Elif, bebeğin ağlaması karşısında bebeğin elini bırakarak bir adım geri çekilmektedir. Bu durum Elif'in aniden gelişen olaylar karşısında bile soğukkanlı davranabildiğini hızla karar verip uygulayabildiğini gösterebilir. Bu kesitin ardından gözlemci gözlemini sonlandırarak kreşten ayrılmaktadır.

3.8.Gözlem-Kreşten Ayrılış-Sana Bebek Makarnası Yaptım

21.12.2022- 16.45

Sabah yaptığı gözlemin ardından Elif'in kreşten ayrılırken yaşadığı tecrübeleri görmek için gözlemci yeniden kreşe gelmektedir.

Sınıfa vardığımda kapının kapalı olduğunu görüyorum bunun üzerine kapıyı nazikçe açarak içeriye giriyorum. Sınıfın içine doğru ilk bakışımı attığımda yalnızca altı çocuğun kalmış olduğunu görüyorum. Bakışlarımı etrafta gezdirerek Elif'i gördüğümde evcilik köşesinin üzerinden aldığı bir oyuncak bebeği elinde tuttuğunu görüyorum (Gözlem no 3.8/syf 1).

Gözlemcinin aktarımlarına dayanarak sınıfta çok az çocuğun bulunduğu ve sakin bir atmosferin ortama hâkim olduğu ifade edilebilir. Elif bu dingin ortamda evcilik köşesinde oyuncak bir bebekle oynuyor gibi görünmektedir. Elif'in daima elinde olan peluş oyuncağının etrafta olmaması dikkati çekmektedir. Elif için sıkça sığınılacak bir liman görevini üstlendiği gözlemlenen peluşun var olmayışı, Elif'in artık kreşte bulunduğu süre boyunca kaygı duymadığının ve sığınılacak bir liman arayışında olmadığını göstergesi olabilir.

Elif, elinde tuttuğu oyuncak bebeği dizlerini kırarak hafifçe eğildikten sonra hızla havaya doğru fırlatıyor. Bebek havada taklalar attıktan sonra Elif'in biraz solunda yere düşüyor. Elif, yere düşen bebeği gülerek alıyor ve yeniden havaya fırlatıyor. Bu sırada bu olayı gören Hande öğretmen 'Oyuncak bebekleri o şekilde fırlatmıyoruz lütfen' diyerek Elif'i uyarıyor. Elif bunun üzerine oyuncak bebeği düştüğü yerden alarak evcilik köşesinde yer alan dolabın üzerine bırakıyor (Gözlem no 3.8/syf 1).

Kesitten hareketle Elif'in elinde tuttuğu oyuncak bebekle oynamaktan büyük bir keyif aldığı izlenimi elde edilmektedir. Ancak Hande öğretmenin uyarısından sonra Elif'in oyuncak bebeği dolabın üzerine bıraktığı görülmektedir. Bu durum Elif'in oyununa müdahale edilmesinden hoşlanmadığını ve belki de bu müdahale yüzünden hevesinin kaçtığını gösterebilir.

Elif, sınıfın içerisinde neşeye birkaç kez zıpladıktan sonra yerde duran yapbozlardan birine doğru yöneliyor. Bu yapboz dikdörtgen şeklindeki bir levhanın üzerinde dokuz adet daire biçiminde boşluk olan ve bu boşluklara karşılık gelen üçgen parçalarından oluşan bir oyuncak olma özelliğine sahip. Bu üçgen parçalarının üzerinde 1/6, 1/9 gibi kesirlerin yazılı

olduğunu görüyorum. Elif, yere oturarak bu yapboz ile oynamaya başlıyor (Gözlem no 3.8/syf 1).

Elif'in sınıfın içinde neşeyle zıplaması kreşte olmanın ona keyif verdiğini gösteriyor. Az önce hevesi geçerek bıraktığı oyuncak bebeğin ardından hemen başka bir materyale yönelmesi Elif'in çevresindeki materyallere karşı ilgisinin arttığını ve farklı oyunlar oynama arzusu taşıdığını gösteriyor olabilir.

Bu sırada Can'ın da Elif'in yanına gelerek yanına oturduğunu fark ediyorum. Can, önünde yerde dağınık biçimde duran üçgen parçalardan birkaçını eline alarak Elif'e doğru uzatıyor ve 'Hangişini isteysin Elif?' diye soruyor. Elif 'Pembe olanlayı istiyoyum' diyerek yanıt veriyor. Bunun üzerine Can önündeki üçgen parçalarının içinden pembe olanları bularak Elif'e sırayla uzatmaya başlıyor. Birkaç pembe parçayı uzattıktan sonra Can yeşil bir parça uzatınca Elif 'Ben pembe seviyoyum' diyerek bu yeşil parçayı geri çeviriyor. Can, Elif'in tepkisi üzerine artık sadece pembe olan parçaları ona uzatarak veriyor. Elif, tüm pembe parçalar ile daireyi tamamladığında kocaman gülümseyerek 'Sen hayikasin' diyerek Can'ı kutluyor. Can da Elif'e gülümseyerek bakıyor (Gözlem no 3.8/syf 1-2).

Kesitte dikkati çeken en önemli nokta Elif'in kendi arzu ve isteklerini ifade etmek noktasındaki rahatlığıdır. Elif, pembe renkli olan parçaları istediğini açıkça ifade etmekte ve Can kendisine yeşil renkli bir parça uzattığında 'Ben pembe seviyoyum' diyerek Can'ı geri çevirmektedir. İlk haftalarda sessizce mırıldanarak konuşan, etrafındaki akranlarıyla iletişime girmekten çekinen Elif'in artık rahatlıkla sohbetlere dahil olduğu ve kendisini ifade ettiği görülmektedir. Bununla birlikte, Elif'in, Can'ı 'Sen hayikasin' diyerek tebrik ettiği görülmektedir. Tüm bu yaşananlar ışığında Elif'in kreşte bulunduğu sürede kaygı düzeyinin oldukça düşük olduğu ve Elif'in kreşte bulunmaktan ve arkadaşlarıyla oyunlar oynamaktan oldukça keyif aldığı ifade edilebilir.

Bu sırada sınıfın diyafonuna gelen bir çağrı sonucunda Can'ın gittiğini görüyorum. Can, sınıfta kalan arkadaşlarına gülümsüyor ve elini sağa sola doğru sallayarak 'İyi akşamlay!' diyerek veda ediyor. Elif, yerden kalkmadan Can'a doğru bakıyor ve gülümseyerek elini havaya kaldırıyor. Ardından elini sağa sola doğru sallayarak 'İyi akşamlay!' diyerek arkadaşına veda ediyor. Bundan sonra Can sınıftan ayrılıyor (Gözlem no 3.8/syf 2).

Elif'in önceki gözlemlerde veda anlarında genellikle tepkisiz kaldığı ve sözlü veya sözsüz herhangi bir tepki vermediği görülmekteydi. Ancak şimdi Elif'in sınıftan ayrılan arkadaşına 'İyi akşamlay' diyerek ve elini sağa sola sallayarak veda ettiği izlenmektedir. Bu durum Elif'in kreşe uyum sürecinde kat ettiği yolun açık bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Buluşmalar ve vedalar artık Elif'i kaygılandıran ve onu derin düşüncelere iten unsurlar olmaktan çıkarak günlük hayatının sıradan bir rutini haline gelmektedir.

3. AYIN ÖZETİ

Bir önceki aya ait gözlem raporlarında odak çocuğun kreş kapısına yaklaştığında adımlarının yavaşladığı, bazı anlarda dalıp gittiği ve yüzünde donuk bir ifadenin hâkim olduğu aktarılmıştı. Bununla tezat oluşturacak bir biçimde Elif'in kreşteki üçüncü ayında ebeveynlerinden ayrılırken daha az karamsar olduğu ve kreşte olmaktan epey heyecan ve mutluluk duyduğu izlenmiştir. Üçüncü aya ait gözlem raporları odak çocuğun akranlarıyla iletişim kurma arzusunun pekiştiğini, temas girişimlerinin sıklaştığını göstermektedir. Elif arkadaşlarıyla iletişim kurmak hususunda çekince göstermemektedir. Elif'in akran etkileşiminde yol katettiği, kreş içerisinde birliktelik ve aidiyet duygularını deneyimlediği anlaşılmaktadır. Elif'in üçüncü ayın ilk haftası itibariyle daha dışa dönük tavırlar sergilediği, yaşadığı sosyal etkileşim deneyimlerinin çeşitlenip zenginleştiği ifade edilebilir. Gözlem raporları odak çocuğun kreşe uyum sürecini tamamladığını ve ayrılma kaygısını daha az hissettiğini göstermektedir. Bununla birlikte, Elif'in öğretmeni ile arasındaki iletişim sorunlarının ortadan kalktığı, öğretmeni ile sözlü iletişiminin zamanla pekiştiği görülmüştür.

Elif'in duygu ve düşüncelerini ifade etme konusundaki gelişimi oldukça dikkat çekici görünmektedir. Elif'in ilk haftalarda çekingenlik göstermesine rağmen zamanla özgüven kazandığı, duygusal ve sosyal açıdan belirli bir ilerleme kaydettiği görülmektedir. Üçüncü gözlem ayında, Elif'in kreşe girmesinin hemen sonrasında sınıf arkadaşları tarafından büyük bir coşkuyla karşılandığı, onlarla kucaklaştığı ve bu sırada oldukça mutlu olduğu gözlenmiştir. Bu durum Elif'in kreş ortamına artık neredeyse tamamen uyum sağladığını, sosyal ilişkiler kurma konusunda oldukça geliştiğini ve kreşte olduğu süreçte kendini mutlu ve güvende hissettiğini göstermektedir.

BÖLÜM VI

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

SONUÇ ve TARTIŞMA

Tek denekli durum çalışması türünde desenlenen bu çalışmanın merkezinde tipik gelişim gösteren ve çalışma kapsamında “Odak çocuk Elif” olarak nitelendirilen bir okul öncesi dönem çocuğu yer almaktadır. Odak çocuk Tavistock bebek gözleminin bir modifikasyonu olan Tavistock/Bick modeline göre çocuk gözlemi (Young Child Observation) ile üç ay süreyle gözlemlenmiştir. Gözlem süresince toplamda 22 gözlem raporu ve 8 seminer raporu kaleme alınmıştır. İlk gözlemler 16.09.2022 tarihinde, son gözlemler ise 21.12.2022 tarihinde yürütülmüştür. Odak çocuk Elif kreşe başladığı ve ilk gözlemin yürütüldüğü tarihte 3 yaş 4 aylık, son gözlemin yapıldığı tarihte 3 yaş 7 aylıktır. Seminer toplantıları Tavistock gözlem yöntemiyle ilgili deneyim sahibi süpervizör tarafından yürütülmüştür.

Çalışma kapsamında odak çocuğun ebeveyni tarafından kreşe getirilişi sırasında ve ebeveynlerinden ayrılma anlarında sergileyeceği davranışları, bunu takiben kreş içerisinde yaşayacağı sosyal etkileşim deneyimlerini gözlemlemek için sabah saatlerinde haftada bir gün bir saat süresince gözlemler yürütülmüştür. Yine odak çocuğun kreşteki son bir saatini ve ebeveynleri ile bir araya gelme deneyimlerini gözlemleyebilmek için akşam saatlerinde haftada bir gün bir saat gözlemler gerçekleştirilmiştir. Odak çocuğun kreşe uyum ve geçiş sürecini, bu süreçte yaşadığı duygusal deneyimleri, akranları ve öğretmeni ile sözlü ve sözsüz etkileşim deneyimlerini incelemek amacıyla yapılan çalışmanın bu bölümünde, elde edilen bulgular doğrultusunda, araştırma soruları tek tek yanıtlanarak çalışma sonuçlandırılacaktır. Araştırma soruları aşağıda yer almaktadır:

1. Kreşe uyum sürecinde, odak çocuğun ebeveyninden ayrılma anlarında verdiği tepkiler nelerdir? Odak çocuk kreşte stresle nasıl başa çıkmakta ne tür duygusal deneyimler yaşamaktadır?

Gözlem raporlarının analizi odak çocuğun kreşe uyum sürecinde iç karartıcı (depressing), kaygı ve stres yüklü deneyimler yaşadığını, bazı çocukların ebeveyn ayrılığı kaynaklı örseleyici yaşantılara maruz kaldıklarını, süreç içerisinde okul öncesi öğretmenlerinin teskin çabalarının

yetersiz ve işlevsiz olduğunu ortaya koymuştur. Odak çocuk Elif'in kreşe geçiş sürecinde duygusal iyilik halini belirli ölçülerde etkileyebilecek stres yaşadığı, zaman zaman “Annemi özledim” veya “Annemi istiyorum” gibi ifadelerle başvurarak ağladığı ve endişe duyduğu görülmüştür. Birinci aya ait gözlem raporları Elif'in kreş yemekhanesinde kahvaltı yapmadığını, çoğu kez iştahsız olduğunu, akranlarıyla ve öğretmeniyle sınırlı sosyal etkileşim deneyimleri yaşadığını ortaya koymuştur. Elif'in sınıfta amaçsızca gezindiği, bir gruba ait olmak ve akranlarıyla iletişim kurmak için istek ve arzu duymadığı, bazı anlarda tırnaklarını parmaklarına ve avuçlarına bastırarak içsel gerginliğini yatıştırmak istediği anlaşılmıştır. Elif'in bu stres yüklü anlarda peluş tavşanını yanından ayırmadığı, göğsüne bastırıp, ona sarıldığı görülmüştür. Yorumlayıcı fenomenolojik analizler, bu peluş tavşanın Elif'in yaşadığı içsel kaygıları hafifletmek için başvurduğu bir geçiş nesnesi veya bağlanma nesnesi (Bowlby, 1969) olarak ele alınabileceğini ortaya çıkarmıştır. İlk aya ait birçok gözlem kesitinde rastlanan bu tavşanın, odak çocuğa annesini hatırlatan, annesinin yanında olduğunu hissetmesini sağlayan bir “geçiş nesnesi”, annesinin yokluğunda ona duygusal destek sağlayan bir mekanizma olarak hizmet ettiği görülmüştür. Odak çocuğun akranları ile nadiren uyumlu ve ahenk içerisinde birliktelikler deneyimlediği bu türden zamanlarda daha dışa dönük tavırlar sergilediği ancak keyif ve neşe gibi duyguları sınırlı bir biçimde deneyimlediği görülmüştür. İlk gözlem ayında birliktelik, bağlılık ve aidiyet duygularının deneyimlendiği anların çok sınırlı olduğu, odak çocuğun bir taraftan ebeveynlerinden ayrılmanın yarattığı içsel gerginliklerle baş etmek diğer taraftan kreşte kendine bir yer edinmek hususlarında zorluklar yaşadığı izlenmiştir. Birinci aya ait gözlem raporları kreşin stres yüklü ve iç karartıcı duygusal atmosferinin gerek odak çocuk gerekse diğer çocukların duygusal iyilik hallerini olumsuz etkileyebileceğini göstermiştir. Birçok gözlem kesiti Elif'in oryantasyona, ilgi ve şefkate gereksinim duyduğunu ancak bu gereksinimlerinin ya hiç ya da çok sınırlı karşılandığını yansıtmaktadır.

Birinci aya ait gözlem raporları odak çocuğun ebeveyninden ayrılma anlarında anne veya babasının gidişini protesto etmediğini, yüzünde üzüntülü veya endişeli olduğuna yönelik neredeyse hiçbir jest veya mimiğin bulunmadığını aksine olabildiğince neşeli davranışlar sergilediğini göstermektedir. Anne ve babasının mevcudiyeti ve sağladıkları duygusal destek Elif'in endişelerini gidermiş, o an için kendisini iyi hissetmesini sağlamış olabilir. Anne ve babanın ayrılma anlarında gösterdiği ilgi, alaka ve şefkat Elif'i kreşe girmek hususunda cesaretlendirmiş olabilir. Ayrılma anlarında annenin sakin tavırlar sergilediği, Elif'in ellerinden tuttuğu, panduflarını giymesine

yardımcı olduğu, yanaklarından öptüğü, omzundan tutarak “Akşam görüşürüz anneciğim” gibi ifadelerle başvurduğu görülmüştür. Tüm bunların Elif’in içsel gerginliğini ve stres düzeyini azaltmış olabileceği düşünülebilir. Ancak Elif’in kreş kapısına yaklaştığında adımlarının yavaşladığı, annesinin veda sözlerine yanıt vermediği ve bazı anlarda dalıp gittiği gözlenmiştir. Bu belirgin davranışlar Elif’in annesinden ayrılmanın yarattığı içsel gerginliğin ve kreşte kendini henüz güvende ve huzurlu hissetmiyor oluşunun emareleri olarak değerlendirilebilir.

Elif’in babası yanındayken kreş bahçesinde kendini güvende ve keyifli hissettiği ancak vedalaştıkları esnada kreşe girmek hususunda tereddüt yaşadığı, tembel ve isteksiz adımlarla kreşin giriş kapısına doğru ilerlediği, bazı anlarda dudaklarının büzüştüğü ve yüzündeki gülümsemenin kaybolduğu, babasından ayrılırken hemen hemen hiçbir şekilde vedalaşma sözlerine başvurmadığı izlenmiştir. Elif’in ebeveynlerinden ayrılıp, yemekhaneye, sınıfa girdiğinde veya kreş bahçesine çıktığında neşesinin kaybolduğu, çevreye karşı ilgisinin azaldığı, üzüntü duyduğu, öğretmeni ve akranlarına karşısında çekingen davranışlar sergilediği görülmüştür.

İkinci aya ait gözlem raporları Elif’in zaman zaman duygusal türbülanslar yaşadığını, bazı anlarda amaçsızca etrafta dolaştığını, kreşte stres ve gerginliğin hâkim olduğu zamanlarda ise korku, endişe ve üzüntü gibi duygular yaşadığını aktarmaktadır. Elif’in kendi haline bırakıldığı ve öğretmeninden yeterli ilgi ve alakayı göremediği anlarda çekingen tavırlar sergileme eğiliminde olduğu anlaşılmıştır. İkinci gözlem ayında Elif’in kreşe daha çok babası tarafından bırakıldığı görülmüştür. Birçok gözlem kesitinde, Elif’in babasıyla el ele kreş bahçesinin kapısından içeri girdikleri, Elif’in kısa bir süre sonra babasının elini bırakarak, gülümseyerek koşturduğu, kollarını yukarıya kaldırarak sağa sola salladığı ve sık sık bahçe içerisinde seksek oynadığı aktarılmıştır. Ancak ilk gözlem ayıyla paralel bir biçimde birçok gözlem kesitinde Elif’in kreş kapısına yaklaştığında adımlarının yavaşladığı, babasının veda sözlerine yanıt vermediği ve sessiz sedasız babasından ayrılıp kreş kapısından içeri girdiği görülmüştür.

Elif’in üçüncü aydan itibaren ebeveynlerinden ayrılırken daha az karamsar olduğu ve kreşte olmaktan epey heyecan ve mutluluk duyduğu izlenmiştir. Bu aya ait gözlem raporları Elif’in neşe ve sevinçle kreşe geldiğini, babasından vedalaşırken sözlü iletişim kurmaktan kaçınmadığını, vedalaşma sözlerini kullandığını ve yüzünde sürekli bir gülümsemenin hâkim olduğunu göstermiştir. Yorumlayıcı analizler, Elif’in ancak üçüncü ayın ikinci yarısından itibaren kreşe tam anlamıyla alıştığını, ebeveynlerinden ayrılırken daha neşeli ve özgüvenli olduğunu göstermiştir.

2. Odak çocuk ebeveyni tarafından kreşten alındığında ne türden tepkiler vermekte? Bu bir araya gelme deneyimlerini nasıl yaşamaktadır?

Birinci aya ait gözlem raporları, Elif'in annesinin onu almaya geldiği haberini büyük bir sevinçle karşıladığını, heyecanla hazırlanarak sınıfı terk ettiğini aktarmaktadır. Elif'in annesiyle buluştuğunda yaşadığı mutluluk tüm davranışlarına tezahür etmekte, anne ve kız bu sıcak buluşmaların ardından birbirlerine sıkıca sarılmaktadırlar. Nevin Hanımın, kızını gördüğünde yüzüne yayılan gülümsemesi ve yine benzer bir biçimde Elif'in annesi ile karşılaştığında neşelenerek ona süratle koşması, nihayetinde birbirlerine sınıksız sarılmaları birbirlerine özlem duyduklarının, tekrar bir araya gelmenin verdiği mutluluk duygusunu deneyimlediklerinin işaretleri olarak görülebilir. Benzer bir biçimde Elif'in babasıyla bir araya geldiğinde mutlu olduğu, babasının ellerinden tutarak neşeyle kreşin çıkış kapısına ilerlediği izlenmiştir. Elif'in babasının uzattığı eli hemen tutması ve birlikte yürüyüşleri sırasında adımlarını hızlandırarak sekmeye başlaması eve gitmekten, annesine kavuşacak olmaktan mutluluk duyduğuna işaret ediyor olabilir.

Gözlem raporları, Elif'in annesiyle bir araya geldiğinde yüzündeki soğuk ifadenin ortadan kaybolduğunu ve çok mutlu olduğunu göstermektedir. Elif birçok gözlem kesitinde annesiyle tekrar bir araya gelmenin verdiği huzur ve güven duygularını deneyimlemektedir. Annesine kavuşmanın Elif'in ruh halini daha neşeli ve dingin hale getirdiği söylenebilir. Bazı gözlem kesitlerinde, Elif'in annesinin elini çekiştirerek bahçe kapısına doğru koşturduğu görülmüştür. Bu davranış Elif'in evinin huzurlu ortamına bir an önce kavuşma arzusunu yansıtmaktadır.

Gözlem kesitleri Elif'in babasının yanında da mutluluk ve huzur duygularını deneyimlediğini, kendini güvende hissettiğini göstermektedir. Her ne kadar baba ile sözlü iletişime girmese de babasına sarılması, neşeyle koşurmaya başlaması Ece'nin babasının gelmesi ile keyiflendiğini göstermektedir. Gözlem raporlarında dikkat çeken bir diğer husus ise Elif'in ebeveynlerinin yokluğunda ona duygusal destek sağlayan ve ona ebeveynlerini hatırlatan peluş oyuncaklarını akşam saatlerinde (eve gitme vakti yaklaştığında) yanından ayırmamasıdır. Bunun bir nedeni ebeveynlerini özlemiş olması ve eve gitmeyi güçlü bir şekilde arzu etmesidir. Bu peluş oyuncak daha önce de ifade edildiği gibi Elif'in kaygılarını azaltmaya yardımcı olmakta ve onu rahatlatıp bir nebze de olsa kendisini güvende hissettirmektedir.

3. Odak çocuğun kreşe uyum ve geçiş sürecinde sergilediği sözlü ve sözsüz iletişimsel eylemleri ile ilgili neler söylenebilir?

Birinci gözlem ayına ait raporlar odak çocuğun akranları ve öğretmeni ile nadiren uyumlu birliktelikler deneyimlediğini göstermektedir. Odak çocuğun sergilediği sınırlı iletişimsel eylemlerinin arka planında kreşe pürüzsüz bir geçiş süreci deneyimleyememesi ve bir grubun veya oyunun parçası olmak konusunda zamana ve cesarete gereksinim duyuyor oluşu yatmaktadır. Kreşte ebeveyn katılımlı uyum modellerinin uygulanmıyor oluşu odak çocuğun pürüzsüz bir geçiş süreci deneyimlemesini güçleştirmiştir. Odak çocuk ilk iki ay sözel ve veya sözel olmayan sosyal etkileşim deneyimleri yaşayabilmek, birliktelik, bağlılık ve aidiyet duygusunu deneyimleyebilmek için cesaret bulamamış, akran ve öğretmenleriyle iletişim teması kurmaktan kaçınmıştır. İlk gözlem ayında birliktelik, bağlılık ve aidiyet duygularının deneyimlendiği anların çok sınırlı olduğu, odak çocuğun bir taraftan ebeveynlerinden ayrılmanın yarattığı içsel gerginliklerle baş etmek diğer taraftan kreşte kendine bir yer edinmek hususlarında zorluklar yaşadığı izlenmiştir.

İkinci aya ait gözlem raporları Elif'in öğretmeni ile iletişim kurmaktan kaçındığını, sözlü iletişim yerine beden dilini kullanmayı yeğlediğini göstermektedir. Elif, öğretmenin yönelttiği sorulara sözel ifadelerle değil, başını sağdan sola veya yukarıdan aşağıya sallayarak yanıtlar vermekte ve öğretmenine yönelik çekingen tavırlar sergilemektedir. Elif ile öğretmeni arasındaki bu soğuk ilişkinin ikinci ayın sonuna doğru görece iyileştiği gözlenirse de aralarında güçlü bir yakınlık tesis edilmiş olduğunu söylemek pek mümkün görünmemektedir. Birinci aya ait gözlem raporları Elif'in çoğu zaman ne yapacağını bilemez bir halde sınıf içinde gezindiğini ve akranlarıyla sözlü iletişimden kaçındığını ortaya koymaktadır.

İkinci gözlem ayının ilk haftalarında odak çocuğun bir gruba dahil olmak veya bir oyunun parçası olmak hususunda tereddütlerinin devam ettiği anlaşılmaktadır. Ancak ilerleyen haftalarda Elif'in akranıyla iletişim kurmak hususunda daha cesur ve arzulu olduğu gözlenmiştir. Özellikle altıncı haftadan itibaren Elif'in akranlarına yaklaşabildiği, onlarla temas etmekten kaçınmadığı izlenmiştir. İkinci aya ait son raporlar, Elif'in akranları ile ahenkli bir birliktelik deneyimlediği, keyifle oyunlar oynadığı anlarda daha dışa dönük davranışlar sergilediğini göstermektedir. Nitelikli sosyal etkileşim deneyimlerinin ortaya çıktığı zamanlarda Elif'in konuşmak ve akranlarıyla iletişime girmek için daha fazla istek ve arzu gösterdiği görülmüştür.

Üçüncü aya ait gözlem raporları odak çocuğun akranlarıyla iletişim kurma arzusunun pekiştiğini, temas girişimlerinin sıklaştığını göstermektedir. Odak çocuk arkadaşlarıyla iletişim kurmak konusunda çekince göstermemektedir. Elif'in akran etkileşiminde ilerlemeler kat ettiği kreş içerisinde birliktelik ve aidiyet duygularını deneyimlediği anlaşılmaktadır. Elif'in üçüncü ayın ilk haftası itibariyle daha dışa dönük tavırlar sergilediği, yaşadığı sosyal etkileşim deneyimlerinin çeşitlenip zenginleştiği ifade edilebilir. Gözlem raporları odak çocuğun geç de olsa kreşe uyum sürecini tamamladığını ve ayrılma kaygısını daha az hissettiğini göstermektedir. Bununla birlikte, Elif'in öğretmeni ile arasındaki iletişim sorunlarının ortadan kalktığı, öğretmeni ile sözlü iletişiminin zamanla pekiştiği görülmüştür.

Üçüncü gözlem ayında, Elif'in sınıf arkadaşları tarafından büyük bir coşkuyla karşılandığı, onlarla kucaklaştığı ve bu sırada oldukça mutlu olduğu gözlenmiştir. Bu durum Elif'in kreş ortamına artık neredeyse tamamen uyum sağladığını, sosyal ilişkiler kurma konusunda oldukça geliştiğini ve kreşte olduğu süreçte kendini mutlu ve güvende hissettiğini göstermektedir.

ÖNERİLER

Ayrılık anksiyetesi üzerine kreş ve anaokullarında yapılan çalışmalar çocukların akranlarına ve öğretmenine alışmak konusunda epey zorluklar yaşadıklarını göstermektedir. Araştırmalar iki-üç yaşlarındaki çocukların kreşteki ilk zamanlarının iç karartıcı ve örseleyici geçtiğini bildirmektedir (Battaglia vd., 2016; Czada, 2012; Frisch, 2012). Birçok araştırma bulguları kreş çocuklarının uyum süreçlerinde duygusal iyilik hallerini önemli oranlarda etkileyebilecek yüksek düzeyli stres yaşadıklarını, okul öncesi öğretmenlerinin teskin çabalarının ise yetersiz kaldığını bildirmektedir (Fabian ve Dunlop, 2007; Geiderer, 2010; Brooks-Gunn, 2011; Czada, 2012; Xiao, 2015; Kang, Horn ve Palmer, 2017; Hernández vd., 2018; Bryce vd., 2020). Bu bağlamda araştırma bulgularının mevcut çalışma bulguları ile örtüştüğü ifade edilebilir.

Bir dizi çalışmada erken çocukluk döneminde majör ayrılık kaygısına maruz kalmış olgularda yetişkinlik döneminde korku, endişe, panik atak, uyku bozuklukları, dissosiatif bozukluk ve obsesif bozukluk gibi rahatsızlıkların meydana geleceği bildirilmektedir. Çoğu anksiyete ve kişilik bozuklukları ise iki uçlu duygu durum bozukluğu, depresyon ve bağımlılıklar gibi ek mental bozukluklar ile beraber seyir etmektedir. (Pini vd., 2005; Goes, 2015; Gesi vd., 2016; Taşdemir vd., 2016; Pavlova, 2017; Titone vd., 2018). Dolayısıyla kreş çocuklarının geçiş süreçlerini pürüzsüz bir şekilde deneyimlemesinin ve uyum süreçlerinin desteklenmesinin önemi gün geçtikçe daha da anlaşılmaktadır.

Ebeveynlerinden ilk defa ayrılma deneyimleyen odak çocuk Elif'in kreş yaşantısında akranları ve öğretmenlerine karşı oldukça çekimser bir tutum sergilediği ve iletişim başlatmak konusunda yetersiz kaldığı gözlenmiştir. Elif'in kreşe uyum sağlama süreci hali hazırda uygulanan bir uyum programının bulunmayışı ve öğretmenlerin süreci yönetememesi gibi nedenlerden ötürü sekteye uğramış, pürüzsüz bir geçiş süreci deneyimlemesi zorlaşmıştır. Uyum sürecinin daha hızlı ilerlemesi ve daha az yıpratıcı bir şekilde tamamlanması için tipik gelişim gösteren çocukların alışma ve uyum sürecinde Münih veya Berlin modelleri gibi (Berlin/Munich Settling Model) uygulamalara yer verilmesi ve yaygınlaştırılması önerilebilir.

Araştırma sonuçları odak çocuk Elif'in ailesinden ayrılma anlarında yoğun kaygı yaşadığını ancak yeniden buluşma anlarında bu kaygının yerini büyük bir huzur ve mutluluğa bıraktığını göstermiştir. Kreşte geçirdiği süre zarfında odak çocuğun iletişim başlatmak konusunda tereddüt ettiği ve çekimser tavırlar sergilediği görülmüştür. Elde edilen bilgiler odak çocuğun kreşe uyum sağlama sürecinin fazlasıyla uzun sürdüğünü ve bu süreçte odak çocuğun duygusal olarak zorlandığını ortaya koymuştur. Bu tip durumların ortadan kalkması için öğretmen ve ebeveynlerin uyum süreci konusunda bilgilendirilmeleri ve oryantasyon sürecinin aile iş birliği ile gerçekleştirilmesi önerilebilir.

Son olarak, örnek olay çalışmaları (vaka çalışmaları) yalnızca söz konusu bireysel vakayı anlamak, değerlendirmek ve salt ilgili vaka ile sınırlı geçerli sonuçlar çıkarmak için yürütülmezler (Fatke, 1995). Burada esas olan kapsayıcı veya genel geçerliliği olan sonuç ve önerilerin veya değerlendirmelerin geliştirilebilmesidir. “Elif” vakasından bağımsız olarak ampirik olarak iyi temellendirilmiş düşüncelere ulaşmak isteniyorsa, “Bireydeki tipikliği aynı şekilde gösteren birden fazla vaka çalışması gereklidir” (Fatke 1995, 687f) düşüncesinden hareketle vaka çalışmalarının arttırılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahrons, C. R. (2007). Family ties after divorce: Long-term implications for children. *Family process*, 46(1), 53-65.
- Altinkaynak, Ş. Ö., & Akman, B. (2019). Okul öncesi dönemdeki çocukların okula uyum becerilerine anne baba tutumlarının etkisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(1), 19-36.
- Akköse, Erkoca, E. (2008). Okulöncesi eğitimi fen etkinliklerinde doğa olaylarının neden-sonuç ilişkilerini belirlemede yaratıcı dramının etkililiği. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Arabacıoğlu, b., & Kahraman, p. b. (2021). Okul öncesi dönem çocuklarının okula uyum düzeyleri ve ebeveyn tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 25(1), 175-192.
- Battaglia, M., Touchette, É., Garon-Carrier, G., Dionne, G., Côté, S. M., Vitaro, F., ... & Boivin, M. (2016). Distinct trajectories of separation anxiety in the preschool years: persistence at school entry and early-life associated factors. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 57(1), 39-46.
- Bayramın, T. (2020). 6. sınıf öğrencilerinin zekâ oyunlarında kullandığı problem çözme stratejilerinin belirlenmesi. Bahçeşehir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Bereswill, M., Morgenroth, C., & Redman, P. (2010). Alfred Lorenzer and the depth-hermeneutic method. *Psychoanalysis, Culture & Society*, 15, 221-250.
- Bora, A. (2019). Okul öncesi eğitime devam eden çocukların kaygıları ile ebeveynlerinin kaygıları arasındaki ilişkinin incelenmesi (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Bowlby, J. (1973). Attachment and loss. Volume II. Separation, anxiety and anger. In *Attachment and loss. volume II. Separation, anxiety and anger* (pp. 429-p). Briggs, S. (1997). *Growth and risk in infancy*. Jessica Kingsley Publishers.
- Brooks-Gunn, J. (2011). Early childhood education: The likelihood of sustained effects.

- Bryce, C. I., Goble, P., Swanson, J., Fabes, R. A., Hanish, L. D., & Martin, C. L. (2020). Kindergarten school engagement: Linking early temperament and academic achievement at the transition to school. In *Moving Forward in the Study of Temperament and Early Education Outcomes* (pp. 162-178). Routledge.
- Clark, D. B., Smith, M. G., Neighbors, B. D., Skerlec, L. M., & Randall, J. (1994). Anxiety disorders in adolescence: Characteristics, prevalence, and comorbidities. *Clinical Psychology Review*, 14(2), 113-137.
- Czada, S. (2012). *Ein Kind voller Unruhe und Rastlosigkeit-über die Schwierigkeiten der Eingewöhnung eines Kleinkindes in die Kinderkrippe aufgrund des Einflusses ambivalenter Gefühle der Bezugs-und Betreuungspersonen: eine Einzelfallstudie über das Erleben von Trennung und Getrennt-Sein eines Krippenkindes*. na.
- Çelik, H. R. (2021). *5-6 yaş çocuklarının okula uyum ile öğrenme davranışları ve psikolojik iyi oluş düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Master's thesis, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Çetin, S. B., & Avcı, Ö. H. (2022). Çocuklarda Ayrılık Kaygısı ile Anne-Babanın Ayrılık Kaygısı ve Ebeveynliğe Yönelik Tutumları. *Yaşadıkça Eğitim*, 36(1), 162-182.
- Çıkrıkçı, A. (2020). *Okul öncesi eğitime yeni başlayan çocukların ayrılma kaygıları ile annelerinin kaygıları arasındaki ilişki* (Doctoral dissertation, Bursa Uludag University (Turkey)).
- Datler, W., Ereky, K., & Strobel, K. (2002). Alleine unter Fremden. Zur Bedeutung des Trennungserlebens von Kleinkindern in Kinderkrippen. *Das selbständige Kind. Jahrbuch für Psychoanalytische Pädagogik*, 12, 53-77.
- Datler, W., & Isopp, B. (2004). Stimulierende Feinfühligkeit in der Frühförderung: Über progressive Veränderungen und das Erleben von Kleinkindern in Frühförderprozessen. *heilpädagogik*, 47(4), 15-25.
- Datler, W. (2009). Von der akademischen Entwicklungspsychologie zur psychoanalytischen Säuglingsbeobachtung: Über: Esther Bick: Die Methode der Infant Observation und die Entwicklung von psychosozialer Kompetenz. İçinde: Diem-Wille, G., Turner, A. (Edts.): *Einblicke in die Tiefe – Die Methode der psychoanalytischen Säuglingsbeobachtung und ihre Anwendungen*. Klett-Cotta; Stuttgart: 41–66.

Datler, W., Datler, M., & Funder, A. (2010). Struggling against a feeling of becoming lost: A young boy's painful transition to day care. *Infant Observation*, 13(1), 65-87.

Datler, W., Funder, A., Hover-Reisner, N., Fürstaller, M., & Ereky-Stevens, K. (2012). Eingewöhnung von Krippenkindern: Forschungsmethoden zu Verhalten, Interaktion und Beziehung in der Wiener Kinderkrippenstudie. *Krippenforschung. Methoden, Konzepte, Beispiele*, 59-73.

Datler, W., Datler, M., Hover-Reisner, N., & Trunkenpolz, K. (2014). Observation according to the Tavistock model as a research tool: Remarks on methodology, education and the training of researchers. *Infant Observation*, 17(3), 195-214.

Datler, W., Studener-Kuras R. ve Bruns, V. (2014). Das Vergnügen am Fremden und die Entwicklung von Kompetenzen im Bereich der Zweitsprache Deutsch. Aus dem Wiener Forschungsprojekt „Spracherwerb und lebensweltliche Mehrsprachigkeit im Kindergarten. In: Dahlvik, J, Reinprecht, C. und Sievers, W. (Edts.): Migration und Integration – wissenschaftliche Perspektiven aus Österreich. Jahrbuch 2/2013, Vienna University Press.

Dick-Niederhauser, A., & Silverman, W. K. (2006). Separation anxiety disorder. Practitioner's guide to evidence-based psychotherapy (pp. 627-633): Springer.

Diem-Wille, G. (2013). Observed families revisited—two years on: a follow-up study. In *Developments in infant observation* (pp. 182-206). Routledge.

Demirci, f. g., & Mertoğlu, e. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarına uygulanan ses farkındalık müzik programının okuma yazmaya hazırlıkta çocukların sesleri tanıma becerilerine etkisi. *Journal of International Social Research*

Dönmez, S. (2019). Anaokulu öğrencilerinde ayrılma kaygısının aile ortamı, annenin sürekli kaygısı ve anne-çocuk bağlanma örüntüleri açısından incelenmesi (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Elfer, P. (2012). Psychoanalytic methods of observation as a research tool for exploring young children's nursery experience. *International Journal of Social Research Methodology*, 15(3), 225-238.

Eren, H. (2019). Fen bilimleri öğretmen adaylarının pedagojik inançlarının belirlenmesi üzerine bir çalışma. Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Erten, H. (2012). Okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş çocuklarının sosyal beceri, akran ilişkileri ve okula uyum düzeyleri arasındaki ilişkilerin izlenmesi (Master's thesis).

Frisch, K. (2012). *Kinder müssen loslassen-Mütter aber auch! die Bedeutung der Trennung für das Kind und die Mutter im Eingewöhnungsprozess in die Kinderkrippe*. na.

Fabian, H., & Dunlop, A. W. (2007). *Outcomes of Good Practice in Transition Processes for Children Entering Primary School. Working Papers in Early Childhood Development, No. 42*. Bernard van Leer Foundation. PO Box 82334, 2508 EH, The Hague, The Netherlands.

Fatke, R. (1995): Das Allgemeine und das Besondere in pädagogischen Fallgeschichten. In: Zeitschrift für Pädagogik 19, 681-695

Geiderer, D. (2010). *Soziale Ungleichheit und Qualität in Kinderkrippen am Beispiel der Wiener Kinderkrippenstudie*. na.

Gesi, C., Abelli, M., Cardini, A., Lari, L., Di Paolo, L., Silove, D., & Pini, S. (2016). Separation anxiety disorder from the perspective of DSM-5: clinical investigation among subjects with panic disorder and associations with mood disorders spectrum. *CNS spectrums*, 21(1), 70-75.

Goes, F. S. (2015). The importance of anxiety states in bipolar disorder. *Current psychiatry reports*, 17, 1-7.

Göktaş, i., & Ogelman, h. g. (2019). Okul öncesi eğitimde öğretmen-çocuk ilişkisinin çocukların okula uyum düzeyleri üzerindeki yordayıcı etkisinin incelenmesi. *International Anatolia Academic Online Journal Social Sciences Journal*, 5(1), 30-42.

Heiss, E. (2009). *Allein auf weiter Flur: Über die Bedeutung von fixen Strukturen im Alltag des Kindergartens und in Beziehungen; eine Einzelfallstudie über einen zweijährigen Jungen und dessen Auseinandersetzung mit dem Erleben der Trennung von primären Bezugspersonen*. na.

Hernández, M. M., Eisenberg, N., Valiente, C., Spinrad, T. L., Berger, R. H., VanSchyndel, S. K., ... & Silva, K. M. (2018). Balance in positive emotional expressivity across school contexts relates to kindergartners' adjustment. *Early education and development*, 29(1), 1-13.

- Kang, J., Horn, E. M., & Palmer, S. (2017). Influences of family involvement in kindergarten transition activities on children's early school adjustment. *Early Childhood Education Journal*, 45, 789-800.
- Kaya, Ö. S., & Akgün, E. (2016). Okul öncesi dönemdeki çocukların okula uyum düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *İlköğretim Online*, 15(4).
- Kesebir, S., Kavzoğlu, S. Ö., & Üstündağ, M. F. (2011). Bağlanma ve psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(2), 321-342.
- Korkmaz, Toper, Ö. (2015). Eve dayalı olarak gerçekleştirilen etkileşim temelli erken çocuklukta müdahale programının (ETEÇOM) otizm spektrum bozukluğu tanılı çocuklar ve anneleri üzerindeki etkililiği. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- Küçüköyük, C. (2015). 3-5 Yaş Arasında ve Anaokuluna Giden Çocuk Annelerinin Ayrılma Kaygısı ve Bağlanma Biçimleri İle Çocuğun Davranışları ve Ayrılma Kaygısı Arasındaki İlişki: Bilişsel Esnekliğin Aracı Rolü.
- Lazar, R. A. (2000). Säuglingsbeobachtung und Säuglingsbehandlung. *Zeitschrift für Theorie und Praxis der Kinder-und Jugendlichen-Psychoanalyse*, (108), 399-418.
- Levy, K. N., Ellison, W. D., Scott, L. N., & Bernecker, S. L. (2011). Attachment style. *Journal of clinical psychology*, 67(2), 193-203.
- Longobardi, C., Settanni, M., Prino, L. E., Fabris, M. A., & Marengo, D. (2019). Students' psychological adjustment in normative school transitions from kindergarten to high school: Investigating the role of teacher-student relationship quality. *Frontiers in psychology*, 10, 453025.
- Nazlıoğlu, A. G. (2019). Çocuğun ayrılık kaygısı ile annelerinin kaygı düzeyleri ve ebeveynlik tutumları arasındaki ilişki.
- Ogelman, h. g., & Erten, h. 5-6 yaş çocuklarının akran ilişkileri, okula uyum düzeyleri ve sosyal konumları arasındaki ilişkilerin izlenmesi (following relations of 5-6 year-old children in terms of peer relationships, school adjustment and sociomet-ric status levels.

Ogelman, H. G., Önder, A., Seçer, Z., & Erten, H. (2013). Anne tutumlarının 5-6 yaş çocuklarının sosyal becerilerini ve okula uyumlarının yordayıcı etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (29), 143-152.

Ogelman, h. g., & Toklu, D. A. Covid-19 sürecinde okul öncesi dönem çocuklarının öğretmenleriyle ilişkilerinin okula uyum üzerindeki etkisi. *International Journal of Educational Spectrum*, 4(1), 1-12.

Pavlova, B., Perlis, R. H., Mantere, O., Sellgren, C. M., Isometsä, E., Mitchell, P. B., ... & Uher, R. (2017). Prevalence of current anxiety disorders in people with bipolar disorder during euthymia: a meta-analysis. *Psychological medicine*, 47(6), 1107-1115.

Pınar, Y. ayrılık kaygısıyla başa çıkmaya yönelik bir model önerisi: Akdeniz Üniversitesi kreş ve anaokullarına uyum modeli (Kaum-Akdeniz). *Milli Eğitim Dergisi*, 50(230),29-56

Pınar, Y. (2015). Tavistock Modeli Temelinde Karşı aktarım ve Karşı Aktarım Tepkilerinin İncelenmesi: Olgu Sunumu. *Nesne-Psikoloji Dergisi*, 3(06), 95-109.

Pınar, Y. (2016). *Interaktion, Emotion und Sprache: Unter besonderer Berücksichtigung des Zweitsprachenerwerbs im Kindergarten* (Vol. 76). LIT Verlag Münster.

Pini, S., Abelli, M., Mauri, M., Muti, M., Iazzetta, P., Banti, S., & Cassano, G. B. (2005). Clinical correlates and significance of separation anxiety in patients with bipolar disorder. *Bipolar disorders*, 7(4), 370-376.

Polzer, M. (2012). Emotionen, Beziehungserfahrungen und das beginnende Sprechen im Kindergarten eine Einzelfallstudie über das Erleben eines Mädchens mit türkischer Erstsprache in ihrem ersten Kindergartenjahr, Diplomarbeit, Universität Wien

Simmons, B. L., Gooty, J., Nelson, D. L., & Little, L. M. (2009). Secure attachment: Implications for hope, trust, burnout, and performance. *Journal of Organizational Behavior: The International Journal of Industrial, Occupational and Organizational Psychology and Behavior*, 30(2), 233-247.

Sternberg, J. (2012). Infant Observation and Research: Emotional Processes in Everyday Lives. Stadelmann, S., Perren, S., Groeben, M., & Von Klitzing, K. A. I. (2010). Parental separation and children's behavioral/emotional problems: The impact of parental representations and family conflict. *Family process*, 49(1), 92-108.

- Tasdemir, A., Tamam, L., Keskin, N., & Evlice, Y. E. (2016). Assessment of co-morbidity of adult separation anxiety in patients with bipolar disorder. *Nordic Journal of Psychiatry*, 70(2), 93-102.
- Titone, M. K., Freed, R. D., O'Garro-Moore, J. K., Gepty, A., Ng, T. H., Stange, J. P., ... & Alloy, L. B. (2018). The role of lifetime anxiety history in the course of bipolar spectrum disorders. *Psychiatry research*, 264, 202-209.
- Uysal, H., Aydos, E. H., & Akman, B. (2016). Okul öncesi dönem çocuklarının sınıfa uyumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36(3).
- Uzun, G. 5-6 yaş çocukların bağlanma durumları ile okul uyum düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Yalçın, V. (2016). Okul öncesi dönem çocuklarının okula uyum süreci ile ebeveynlerinin çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişki (Master's thesis, Anadolu Üniversitesi).
- Yılmaz, Ö. (2018). Okul öncesi çocuklarda oyun terapinin ayrılık kaygısı üzerine etkisinin değerlendirilmesi (Master's thesis, Sağlık Bilimleri Enstitüsü).
- Yılmaz, B. (2016). Matematik öğretim kalitesi ölçeği aracılığıyla ortaokul sınıflarında matematik öğretiminin kalitesinin belirlenmesi. Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Wayment, H. A., & Vierthaler, J. (2002). Attachment style and bereavement reactions. *Journal of Loss & Trauma*, 7(2), 129-149.
- Woodward, L. J., & Fergusson, D. M. (2001). Life course outcomes of young people with anxiety disorders in adolescence. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 40(9), 1086-1093.
- Zhang, X. (2015). The differential role of symptoms of anxiety and social withdrawal in Chinese children's dependency on their teachers during the transition to nursery care. *Early Education and Development*, 26(7), 956-969.

EKLER

EK – 1 ETİK KURUL ONAYI

Evrak Tarih ve Sayısı: 04.08.2022-420520

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu
KURUL KARARI

TOPLANTI TARİHİ : 04.08.2022
TOPLANTI SAYISI : 14
KARAR SAYISI : 281

Üniversitemiz Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü Dr. Öğr. Üyesi Yunus PINAR'ın danışmanlığını, Doçkan BODUR'un araştırmacılığını üstlendiği, "*Bir Kreş Çocuğunun Ayrılma Deneyimleri, Uyum ve Geçiş Süreçlerinin Gözlemlenmesi*" konulu çalışmanın, fikri hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğun başvurucuya ait olmak üzere, proje süresince uygulanmasının etik olarak uygun olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Hilmi DEMİRKAYA
Kurul Başkanı

Başkan
Prof. Dr.
Hilmi DEMİRKAYA

Başkan Yrd.
Prof. Dr.
Sibel MEHTER AYKIN

Üye
Prof. Dr.
Ebru İÇİGEN

Üye
Prof. Dr.
Nurşen ADAK

Üye
Prof. Dr.
Sibel PAŞAOĞLU YÖNDEM
(İzinli)

Üye
Prof. Dr.
Taner KORKUT
(Görevli/İzinli)

Üye
Prof. Dr.
Gökhan AKYÜZ

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır..

EK – 2 İZİN BELGESİ

T.C.
ANTALYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-98057890-20-56824585
Konu : Anket Uygulaması

06.09.2022

İL MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE
ANTALYA

İlgi : 21/01/2020 tarih ve 1563890 sayılı Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinlerine Yönelik İzin ve Uygulama Genelgesi.

Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi **Doğukan BODUR**'un, "**Bir Kreş Çocuğunun Ayrılma Deneyimleri, Uyum ve Geçiş Sürelerinin Gözlemlenmesi**" isimli araştırmasını, İlimiz Konyaaltı İlçesinde bulunan ekli listedeki okullarda uygulama isteği ile ilgili Akdeniz Üniversitesinin 12/08/2022 tarih ve 426042 sayılı yazısı Müdürlüğümüz Ar-Ge Birimi Değerlendirme ve İnceleme Komisyonunca incelenmiş olup;

Adı geçenin ilgi Genelge kapsamında 2022-2023 Eğitim Öğretim Yılı içerisinde olmak üzere, İlimiz Konyaaltı İlçesinde bulunan ekli listedeki okullarda, Okul Müdürlüklerinin sorumluluğunda Eğitim Öğretim faaliyetlerini aksatmaksızın yapması,

Söz konusu araştırmanın bitimine müteakip; sonuç raporunun bir örneğinin CD ortamında Müdürlüğümüz Ar-Ge bürosuna gönderilmesi kaydıyla uygulanması, Komisyonca uygun görülmüştür.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde, Valilik Makamının 25/08/2020 tarih ve 24911 sayılı yetki devrine göre olurlarınıza arz ederim.

Mevlüt SEYHAN
Müdür a.
Şube Müdürü

OLUR

Emre ÇALIŞKAN
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdürü

EK – 3 ONAM METNİ

Ebeveynler İçin Aydınlatılmış Onam Belgesi

Sayın (veli adı soyadı)

Okulumuzda Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tarafından bir tez projesi yürütülecektir. Araştırma projesinin amacı, tipik gelişim gösteren bir okul öncesi dönem çocuğunun ailesinden ayrılma ve kreşe uyum sağlama sürecinde deneyimlediği her türden sözlü ve sözsüz iletişimleri, bu süreçte yaşadığı duygusal deneyimlerini incelemek üzerine bir araştırma yapmaktır.

Bu araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için günlük eğitim akışı sırasında gözlemlerin yapılması gerekmektedir. Çocukların anaokulu tarafından sağlanan rutin etkinlikler dışında herhangi ek bir etkinliğe katılmaları gerekmemektedir.

Çalışmada belirli aralıklarla gözlem yöntemleri uygulanacaktır. Veriler yalnızca bilimsel araştırma amacıyla kullanılacak olup katılımcı bilgileri asla üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır. Bu araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için günlük eğitim akışı sırasında gözlemlerin yapılması gerekmektedir. Çocukların anaokulu tarafından sağlanan rutin etkinlikler dışında herhangi ek bir etkinliğe katılmaları gerekmemektedir. Gözlemler aynı gün içinde gerçekleştirilmek kaydıyla **haftada iki kez 1-1.5 saat** olmak üzere 1 öğretim dönemi boyunca devam edecektir. Gözlem raporlarından herhangi biri daha geniş bir araştırma kitlesinde paylaşılacak veya bilimsel yayınlarda kullanılacak ise çocukların ve sizin kimlikleriniz korunacaktır (gerçek isimler kullanılmayacaktır).

- Gözlemler sırasında mümkün olduğunca göze batmayan, mesafeli, gündelik akışı engellemeyen bir anlayışın takip edilecektir.
- Veriler yalnızca araştırma (bazı durumlarda öğretim) amaçlı kullanılacaktır.
- Araştırma ekibi dışındaki kişilere verilerin kopyaları asla paylaşılmayacaktır.
- Veriler bilimsel yayınlar dışında hiçbir yerde yayınlanmayacak ve ticari kazanç için kullanılmayacaktır.
- Kimlik bilgilerini kaldıran veya değiştiren veri işleme tekniği olan anonimleştirmeye başvurulacaktır.

Araştırma İl Milli Eğitim Müdürlüğü izni ile gerçekleştirilmektedir ve araştırmanın etik ilkeler doğrultusunda gerçekleştiğine dair Akdeniz Üniversitesi Etik Kurulu'ndan gerekli izinler alınmıştır.

Çocuğunuzun katılmasını istiyorsanız, bu formun altındaki bölümü imzalayıp geri göndermeniz yeterli olacaktır.

Gözlem veya araştırmayla ilgili herhangi bir endişeniz veya sorunuz varsa benimle iletişime geçmekten çekinmeyiniz.

Araştırmacı Bilgileri

Adı Soyadı: Doğukan BODUR

E-posta Adresi:

Akdeniz Üniversitesi tarafından yürütülen tez projesi için çocuğumun okuldaki dersler sırasında gözlem etkinliklerine katılmasını onaylıyorum.

Veli Adı Soyadı:

Tarih:

İmza:

EK – 4 DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Çocukla ilgili bilgiler:

1. Çocuğun Doğum Tarihi (gün,ay,yıl olarak):/.../...
2. Çocuğun Doğum Yeri:
3. Çocuğun Cinsiyeti:
 - Kız ()
 - Erkek ()
4. Çocuk daha önce bir okul öncesi eğitim kurumundan yararlandı mı?
 - Evet ()
 - Hayır ()
5. Çocukta teşhisi koyulmuş herhangi bir gelişimsel bozukluk (Otizm Spektrum Bozukluğu, Asperger Bozukluğu, Rett Bozukluğu vb.) mevcut mu?
 - Evet ()
 - Hayır ()
6. Çocuğun kardeş sayısı:
 - Tek çocuk ()
 - Bir kardeşi var ()
 - İki veya daha fazla kardeşi var ()
7. Anne ve baba ayrı mı?
 - Evet ()
 - Hayır ()
8. Çalışan bir anne misiniz? Doğum sonrasında çocuğunuz ile olan iletişiminiz nasıl gelişim gösterdi? Çocuğunuza ne kadar zaman ayırabildiniz?

9. Çocuğunuzun bakımından sorumlu olan anne baba dışında başka kişiler mevcut mu?

- Varsa kimler? (Anneanne, Babaanne, Bakıcı vb.)

.....

Aile ile ilgili bilgiler:

1. Anne-Baba yaşı

Annenin yaşı:

- 20 yaş ve altı ()
- 21-25 yaş ()
- 26-30 yaş ()
- 31-35 yaş ()
- 36 yaş ve üstü ()

Babanın yaşı:

- 20 yaş ve altı ()
- 21-25 yaş ()
- 26-30 yaş ()
- 31-35 yaş ()
- 36 yaş ve üstü ()

Anne-Baba eğitim durumu

Annenin eğitim düzeyi:

- Okur-yazar değil ()
- İlkokul ()
- Ortaokul ()
- Lise ()

- Üniversite ()
- Lisansüstü ()

Babanın eğitim düzeyi:

- Okur-yazar değil ()
- İlkokul ()
- Ortaokul ()
- Lise ()
- Üniversite ()
- Lisansüstü ()

3. Anne-Baba mesleği

Annenin mesleği

Babanın mesleği

4. Ailenin aylık geliri

- 5500'ün altında ()
- 5500-7500 arası ()
- 7500-10000 arası ()
- 10000-12500 arası ()
- 12500-15000 arası ()
- 15000-17500 arası ()
- 17500-20000 arası ()
- 20000'nin üzerinde ()

1. Anne ve baba birlikte mi yaşıyor?

- Evet ()

- Hayır ()

2. Çekirdek ailenin dışında evde yaşayan başka biri var mı? Varsa çocuğun neyi oluyor?

- Evet () Belirtiniz

- Hayır ()

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Doğukan BODUR

Doğum Yeri ve Tarihi :

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Akdeniz Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği

Yüksek Lisans Öğrenimi : Akdeniz Üniversitesi Okul Öncesi Eğitimi

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar : Maltepe Üniversitesi

İletişim

E-Posta Adresi :

Tarih : 17.07.2024

İNTİHAL RAPORU

18.07.2024 12:22

Turnitin - Orijinallik Raporu - TEZ

Turnitin Orijinallik Raporu

Doküman Görüntüleyici

İşleme kondu: 18-Tem-2024 12:14 +03
NUMARA: 2418625994
Kelime Sayısı: 39525
Gönderildi: 1

TEZ Doğukan Bodur tarafından

Benzerlik Endeksi

%8

Kaynağa göre Benzerlik

İnternet Sources: %8
Yayınlar: %6
Öğrenci Ödevleri: %5

alintıları çıkar

bibliyografayı çıkar

küçük eşleşmeleri çıkar

mod: raporu hızlı görüntüle (klasik)

yazdır

yenile

İndir

1% match (23-Eyl-2022 tarihli internet)

<https://nesnederlisi.com/makale/pdf/1441632232.pdf>

<1% match (18-Kas-2023 tarihli internet)

https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/625300/yokAcikBilim_10277101.pdf?isAllowed=y&sequence=-1

<1% match (02-Eki-2022 tarihli internet)

https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/109582/yokAcikBilim_10291836.pdf?isAllowed=y&sequence=-1

<1% match (04-Eki-2022 tarihli internet)

https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/630709/yokAcikBilim_10253942.pdf?isAllowed=y&sequence=-1

<1% match (12-Oca-2022 tarihli internet)

https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/40041/yokAcikBilim_10336063.pdf?isAllowed=y&sequence=-1

<1% match (24-Eyl-2022 tarihli internet)

https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/377795/yokAcikBilim_10137450.pdf?isAllowed=y&sequence=-1

<1% match (09-Kas-2022 tarihli internet)

https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/596046/yokAcikBilim_10278264.pdf?isAllowed=y&sequence=-1

<1% match (14-Eki-2022 tarihli internet)

https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/615128/yokAcikBilim_10253135.pdf?isAllowed=y&sequence=-1

<1% match (25-Eyl-2022 tarihli internet)

https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/109210/yokAcikBilim_10309801.pdf?isAllowed=y&sequence=-1

<1% match (03-Eki-2022 tarihli internet)

https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/40215/yokAcikBilim_10226763.pdf?isAllowed=y&sequence=-1

<1% match (13-Eki-2022 tarihli internet)

https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/467696/yokAcikBilim_320489.pdf?isAllowed=y&sequence=-1

<1% match (12-Oca-2022 tarihli internet)

https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/40233/yokAcikBilim_10207273.pdf?isAllowed=y&sequence=-1

<1% match (30-Kas-2023 tarihli internet)

<https://dergipark.org.tr/en/pub/mjss/issue/76925/1149122>

<1% match (25-Ağu-2022 tarihli internet)

<https://dergipark.org.tr/en/pub/guebd/issue/69507/1038046>

<1% match (20-May-2021 tarihli internet)

<https://dergipark.org.tr/en/pub/milliegitim/issue/62237/678341>

<1% match (19-Ara-2020 tarihli internet)

<https://dergipark.org.tr/en/pub/opus/issue/46281/571801>

<1% match (18-Kas-2023 tarihli internet)

<https://dergipark.org.tr/en/pub/jmetp/issue/70512/1133701>

<1% match (23-Eyl-2022 tarihli internet)

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tasavvur/issue/67149/900091>

<1% match (26-May-2024 tarihli internet)

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/teksmuh/issue/12858/155966>

<1% match (04-May-2024 tarihli internet)

<https://dergipark.org.tr/en/download/issue-full-file/68727>

<1% match (15-Ağu-2022 tarihli internet)

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/485168>

<1% match (06-Eki-2022 tarihli internet)

https://www.turnitin.com/newreport_classic.asp?lang=tr&oid=2418625994&ft=1&bypass_cv=1

1/33

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Akdeniz Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tarih:

İmza:

Doğukan BODUR